

Календар на 2009 р.

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Cena 3,00 zł

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

Число 5 (99) – Вересень – Жовтень 2008
Numer 5 (99) – Wrzesień – Październik 2008

www.nadbuhom.free.ngo.pl

Ul. Ogrodowa 13, skr. poczt. 77,

17-100 Bielsk Podlaski

Тел./Tel. (085) 730-89-29

E-mail: nadbuhom@free.ngo.pl

Адміністрація: adm@nadbuhom.free.ngo.pl

Український часопис Підляшшя

„Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 085-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.ua

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Юстина Гапонюк, Іван Киризюк, Христина Костевич, Людмила Лабович, Кароліна Матеїчук. Співпрацівники редакції: Ігор Вереміюк, Іван Ігнатюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леонадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Агнешка Фирсович, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Ukraińskie pismo Podlasia

„Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 085-730-25-23

www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.ua

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Justyna Haponiuk, Jerzy Hawryluk (redaktor naczelny), Jan Kiriżiuk, Krystyna Kościwicz, Ludmiła Łabowicz, Karolina Majejczuk. Współpracownicy redakcji: Helena Czaban, Agnieszka Firsovich, Jan Ignaciuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk, Ihor Weremijuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Річна передплата за 2009 рік на території Польщі коштує 35,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Чеки виписувати на: Związek Ukraińców Podlasia. Банк. рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Roczna prenumerata na cały rok 2009 kosztuje: prenumerata krajowa – 35.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 6.00 zł). Roczna prenumerata zagraniczna na rok – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: „Bieldruk”, Białystok, ul. Wiewiórcza 66, tel 085-741-31-79, www.bieldruk.pl, biuro@bieldruk.pl

Зміст * Spis treści

І. Бакунович, Фестиваль у кольорах

Петрівки 2

Л. Лабович, «На Івана, на Купала» 3

Ł. Czyżewski, «Rejd Pudlasza 2008» 6

К. Коściwicz, Źródła tradycji i transformacji 7

Ю. Гаврилюк, «Їхнє життя не було

віддане задармо» 9

І. Бакунович, Концерт на відкритому кордоні .. 11

К. Коściwicz, Kultura i strawa

ze swojego podwórza 12

М. Хмелевські, Концерт пуд двома дугами 13

К. Коściwicz, Galeria rzeźby w «Hładyszce» 14

J. Bakunowicz, «Piękno musi być doskonałe».

Wspomnienie o Bazylim Albiczuku 15

Ю. Гаврилюк, Енді Воргол –

посткарпатський «іконописець» поп-арту 17

С. Махун, Богдан Хмельницький –

«не менш хоробрий та спритний,

ніж Кромвель в Англії» 20

Л. Лабович, Чорна-Церковна. З візитом

на західних рубежах (чи ще

україномовного?) Підляшшя 23

С. Бень, Деякі події з прожитого 27

С. Бень, Холмицаки на Голдапцині 28

Б. Галагіда, Трудівники українських буднів 30

О. Колянчук, Пам'яті видатного підляшука

Степана Демчука 36

М. Галабурда, На землі дідів-прадідів.

Записи зі щоденника (2) 37

Ю. Гаврилюк, Аборигеній.

Книга первісних думок (1982-1992) 41

І. Bakunowicz, Towarzystwo zwyciężyła Ukraina 45

Л. Лабович, З хроніки подій на Підляшші 46

НАША ОБКЛАДИНКА

Стор. I: Спогад купальської ночі у Дубичах-Церковних. Фото І. Бакуновича

Стор. I-IV: Осінні краєвиди Підляшшя.

Фото Ю. Гаврилюка

Фестиваль у кольорах Петрівки

Виставкою присвяченою 75-им роковинам Великого Голодомору в Україні, концертом-реквієм та Панахидою за померлими з голоду почався цьогорічний Фестиваль української культури у Сопоті. Чому якраз Великий Голодомор став однією з тем присутніх у фестивальных заходах? Отже поточний 2008 рік встановлено роком Великого Голодомору.

Виступає танцювальна група білзького „Ранку”

Концерт-реквієм це вокально-симфонічний твір для солістів, двох мішаних хорів та симфонічного оркестру, який написано у 1993 році для увіковічення жертв Великого Голоду в Україні у 1932-1933 рр. Концерт виконав Національний Академічний хор України «Думка» та Симфонічний оркестр Польської Балтійської філармонії ім. Ф. Шопена в Гданську. Соло співали: Ніна Матвієнко та Сергій Магера. Виконання твору є частиною міжнародного артистичного проекту «Україна пам'ятає – світ визнає», який почався концертами 16-17 квітня у Ізраїлі. Проект організований Міністерством культури та туризму за підтримкою Міністерства закордонних справ України триватиме до листопада і охопить 15 країн з цілого світу. Згідно задумів авторів проекту подія відкриватиме не лише цю трагічну карту української історії, але й підготовлятиме ґрунт під офіційне визнання країн, які до сих пір стримувались перед публічною оцінкою цієї контрверсної теми, Великого Голодомору як геноциду.

„Урізноманітнює культурою...”

XIX Фестиваль української культури офіційно почався піснюю на слова Тараса Шевченка «Реве та стогне» у виконанні Національного Академічного хору «Думка». У відкритті фестивалю взяли участь м.ін. Міхал Каміньські, секретар стану в Канцелярії Президента РП, Богдан Здровські, міністр культури та національної спадщини РП, Василь Вовкун, міністр культури та туризму України та Олександр Моцик, амбасадор України в Польщі.

– Президент не вагався ні на мить над обняттям патронатом Фестивалю, – говорив Міхал Каміньські, який на сцені виступив в українській вишиваній сорочці. Висловив також надію, що серед глядачів окрім українців є також поляки. – Він досконало здає собі справу з цього, як важливу роль у житті нашого суспільства відіграє українська національна меншина, яка урізноманітнює Республіку Польща своєю культурою, традиціями та неповторною музикою.

Натомість з уст Василя Вовкуна пролунали привітання від Юлії Тимошенко, прем'єр-міністра України, у яких

вона виразила надію, що це свято послужить добрій справі і буде важливим для будування тотожності, розвитку культурного життя, консолідації української спільності в Польщі.

Для ширшого кола глядачів

Цього року у Фестивалі взяло участь біля 600 виконавців. Як зазначив Петро Тима, голова Об'єднання українців у Польщі, цьогорічний Фестиваль має міжнародний характер не лише в польсько-українському вимірі. У Фестивалі взяли-бо участь гості з Канади, українські вихідці із Польщі. У фестивальных заходах не могло забракнути також ансамблів з Підляшшя, які в останній час прикрашають фестивальний репертуар підляським співом. Для членів ансамблів «Ранок» з Білзька Підляського та «Родини» з Дуб'яжина сцена Лісової опери в Сопоті, де відбувались головні заходи Фестивалю, не є чужа.

– Участь у Фестивалі це для нас справа престижу, – говорить Єлизавета Томчук, керівник обох ансамблів. – Так як престижною є сцена Лісової опери. При нагоді можемо представити українські пісні Північного Підляшшя ширшій групі любителів української пісні не лише з Польщі, але й з-за кордону.

Фестивальні заходи це не лише концерти в Лісовій опері. Це також супровідні заходи, які збагачували програму Фестивалю. У рамках свята української культури відбулись також семінари, фотовиставки, презентації українського кіно, нічні концерти для молоді, презентація часопису «Український журнал». Все це проходило в літніх кольорах Петрівки, посту, який попереджує свято апостолів Петра і Павла.

Закінчився цьогорічний Фестиваль української культури концертом церковної музики. Був він присвячений особі професора Броніслава Геремека, колишнього міністра закордонних справ, який трагічно загинув у дорожній аварії.

Іван БАКУНОВИЧ
Фото автора статті

«На Івана, на Купала»

Уже одинадцятий раз над водосховище Бахмати прибула понад 10-тисячна публіка, щоб до самого ранку бавитися при звуках української музики. 19 липня за справою Союзу українців Підляшшя та Гмінного осередку культури в Дубичах Церковних відбулася там фольково-фольклористична імпреза «На Івана, на Купала» – захід, що поєднує народні традиції з сучасними формами забави і відпочинку.

Івана Купала – це один з нечисельних Народних обрядів, пам'ять про який не збереглася на Підляшші. Про його присутність у житті наших предків свідчать хоч би етнографічні статті Йосипа Ярошевича, однак навіть найстарші жителі підляського села нічого про купальські святкування сказати вже не можуть. І ось, парадоксально, саме довкола звичаїв пов'язаних з днем літнього сонцевороту, розрісся захід, який став найбільш масштабною та велелюдною подією у житті українського середовища Підляшшя.

Купальські обряди є тим, що в артистичній програмі заходу займає чи не головне місце. Від років «На Івана, на Купала» починається мистецькими інсценізаціями пов'язаними з представленням купальських вірувань. Це камерна частина заходу – ансамблі виступають перед сценою без мікрофонів, звертаючись не до загалу, який щойно починає з'їжджатися на свято, але до зацікавлених колишніми звичаями.

Кожного року реконструкції давніх обрядів представляють найкращі фольклорні колективи з України:

– Я не шукаю ансамблів до вподоби публіки. – пояснив Микола Федоришин з Рівного, який від початку відповідає за артистичну частину заходу – Я шукаю, щоб була автентика. Можна скопитися до простого концерту. Це досить легко. Якщо подивитися на інші купальські свята, то там бувають тільки концерти та й все. А зберегти автентика, зберегти обряд, не кожен вміє. Тому мені приходится шукати.

В Україні Івана Купала проходить 6-7 липня. Я їжджу на такі свята і бачу, хто що і як відтворює. Щойно тоді запрошую приїхати сюди і показати такий самий обряд. Однак по Україні не так легко зараз знайти добрі колективи, не так уже багато тих, які мають обрядову культуру у своєму репертуарі.

Цього року на Бахматах зі своєю реконструкцією купальських звичаїв виступив молодіжний фольклорно-теат-

ральний ансамбль «Крок» з Кривого Рогу. Група існує 15 років, та в Польщі побувала вперше.

– Вже два роки проводимо такий обряд, – сказала Марія Самойлова, учасниця ансамблю. – У Кривому Розі дуже багато людей приходить до нас. Вони до ранку з нами танцюють, співають, всі плигають через вогнище. Це фесричне видовище.

Івана Купала це свято, коли вславляють усіх літніх богів. Це єдиний момент у всьому році, коли батьки відпускають дівчат на всю ніч. Це ніч, коли кожна із них може знайти свого судженого. Дівчата гуляють до ранку, гадають, відпускають свої вінки на воду.

В обряді є символічні речі, є гарна кукла, є і негарна кукла. Маренонька це гарна кукла. Там іде гра з хлопцями через цю куклу. Є також купальське дерево. Це дерево дівчата прикрашають квіточками, вінками, стрічками, а потім кожна із них бере стрічку, листочок, кладе під подушку і потім їй присниться суджений. Обряд поставлений на те, щоб кожній дівчині знайти свого судженого.

Ансамблі, які попередніми роками представляли на Бахматах купальські звичаї, найчастіше почерпали свої знання про цей обряд від старших людей. У випадку фольклорних ансамблів, які діють у русифікованих містах східної частини України, це виглядає по-іншому:

— Купальський обряд ми беремо історично, — пояснив Артем Каюн, 18-літній учасник групи «Крок». — Є книжки, буклети, ми їх беремо і відтворюємо. Якщо обряд написаний, він мертвий. Треба в нього вкласти душу, тоді появиться якесь життя. У нас нема на кого дивитися і ми самі намагаємося все робити.

Від старших шукаємо деяких коректив технічних, а все беремо просто з історії, від наших керівників і від себе.

У нашому регіоні фольклор, це рідкість. Ми копали, намагаємося щось знайти, але іноді люди цього не розуміють. Тут я в шоці. На це свято зібралось стільки народу і ці люди відкрито сприймають все, що показуємо.

У нас української мови як такої нема. Є деякі люди, які з покоління в покоління її держаться. Трохи є суржик, а взагалі, то російська мова. Так само і з культурою, фольклором. Молодь того не розуміє. Хоча я теж молодий, але я це розумію. Я б сюди не приїхав, якби мав таку точку зору як інші.

Проблема збереження культури та мови стосується як Східної України, так і українських громад поза межами України. На купальській ночі зустрілися з собою представники двох периферій, де проживають українці — східної і західної — Кубані, що в Росії, звідки приїхав на Бахмати ансамбль пісні і танцю «Станиця», та саме Підляшшя. Як сказав Микола Сергієнко, голова Товариства українців Кубані, ще при нагоді «Орленських вечорок», нема ніякого протистояння русифікації нащадків кубанських козаків. Російська Федерація веде політику уніфікації національних меншин, тому й зараз ніхто з молоді вже не «балакає», тобто не розмовляє українською мовою. Проблема зі збереженням мови, а через те — національної ідентичності, стосується також Підляшшя, хоча тут, здається, більше можливостей для розвитку власної культури. Підкреслював це Посол України в Республіці Польща Олександр Моцик, який вдруге навідав Дубичі:

— Добре що є можливість сьогодні українцям Підляшшя і не тільки Підляшшя, але взагалі українцям в Польщі, вчитися української мови та організовувати свої фестивалі. От, недавно я був на Фестивалі української культури в Сопоті, де зустрічатися з українськими піснями, з танцями.

На ночі Купали побував минулого року. Це справді велике свято — свято

Зі своєю реконструкцією купальських звичаїв виступив молодіжний фольклорно-театральний ансамбль «Крок» з Кривого Рогу

для тих людей, які тут зібралися. Це свято української культури, свято слов'янської, української традиції. Мені здається, що ми маємо продовжува-

ти ці традиції з покоління в покоління.

Олександр Моцик уперше передав вітання всім учасникам заходу та його організаторам від Президента України

ПЕРЕДПЛАТА НА 2009 РІК

Шановні читачі! З огляду на формальні вимоги передплату на 2009 рік просимо вплачувати щойно після 1 січня 2009 року. Подробиці про ціну на 1 стор.

PRENUMERATA NA 2009 ROK

Szanowni czytelnicy! Ze względu na wymogi formalne prenumeratę na rok 2009 prosimy opłacać dopiero po 1 stycznia 2009 roku. Szczegóły o cenie na 1 str.

Віктора Ющенка. Від імені Глави Української держави побажав підляшукам щастя, добра та успіхів у плеканні української мови і культури.

Про те, що на Підляшші молоде покоління відкрито ставиться до української культури, свідчить його чисельна присутність на святі. Не маліє також зацікавлення участю у колективах. Тому й головну частину «На Івана, на Купала» склали виступи молодіжних ансамблів з Підляшшя – вокальних та танцювальної груп «Ранку» з Більська, «Гілочки» з Черемхи, «Мікстури» з Кліщель та місцевого ансамблю «Струмок». Тим самим виявилось, що зараз це молоді люди, а не «бабусі» виповнюють артистичну програму фольклорних заходів. Єдині «старші» колективи – це були «Родина» з Дуб'яжина, яка тиждень раніше разом з «Ранком» представляла Підляшшя на Фестивалі української культури в Сопоті, та «Новина» з Мощони Королівської, яка заспівала разом з чоловічою капелею з Сім'ятич.

З України, окрім згаданого криворізького «Кроку», приїхали на купальське свято «Львівські музики» зі Львова та «Родослав» з Житомира. Виступив також кобзар Володимир Горбатюк.

– Тяжко сказати, звідки я приїхав, – сказав кобзар. – Я приїхав з Рівного, але вже 15 років співаю на священному посту біля могили Шевченка в місті Каневі. Зустрічаю гостей, які приїждять до могили Шевченка.

На кобзарські хліби я пішов десь із 1987 року. До того я був хормайстром, мав хорів колективи, але в зв'язку з перебудовою, національними здвидами, взяв бандуру і пішов, як то кажуть, в люди. Це моє покликання.

Кобзарська традиція на Підляшші маловідома, хоча її початки сягають Київської Русі. Відтоді кобзарі були творцями і хранителями історичних пісень і дум, а також релігійних піснеспівів, супроводжуваних грою на кобзі або бандурі. Вони утверджували дух українського народу. Розуміла це більшовицька влада, яка в 1930-тих знищила багато кобзарів. Щойно наприкінці ХХ століття почалося відродження традиції кобзарства.

Зіркою першої частини купальських концертів був без сумніву згаданий уже колектив «Станиця» з Краснодару, який заволодів симпатіями публіки не лише в Дубичах Церковних, але й на «Орленських вечурках» та «Підляській октаві культур», де виступав разом з житомирським «Родославом». Ансамбль показав не лише з українськими піснями, але також енергійними танцями, під час яких презентував публіці різнобарвність та різноманітність народного одягу кубанських козаків.

Першу частину заходу завершив обряд пускання вінків на воду. Це той елемент купальських святкувань, який викликає найбільше зацікавлення публіки. Як щороку багатотисячна публіка зосередилася довкола водосховища, де молоді дівчата пускали вінки. Не бракло аматорів скакання до холодної води.

– Специфіка в цьому місці, в артистичній програмі, у купальському обряді, – сказав Андрій Артем'юк, голова Союзу українців Підляшшя, організатор заходу. – З досвіду останніх літ помічаємо, що є тут не тільки мешканці регіону – одного чи двох повітів. Люди приїжджають із дальших місць з-поза регіону, з інших місць Польщі, а навіть з-за кордону. Думаю, що досить успішно це проходить і ця подія притягає людей.

Привабливість «На Івана, на Купала» – також у виступах сучасних молодіжних ансамблів з Польщі і України, концерт яких починається завжди після купальського обряду та феєрверків.

– Завжди стараємося, щоб виступали ансамблі рокові, фольк-рокові, – додавив Андрій Артем'юк. – У цьому році є навіть панк-роковий ансамбль. Це такий жанр музики, який найбільш атракційний, привабливий для молоді.

Зірками сьогорічного свята були «Краяни» з Рівного, «Беркут» з Ольштина та «Фліт» з Івано-Франківська. «Краяни» – частий гість на Підляшші. Їх виконання народних загальновідомих пісень віддавна є до вподоби публіки. «Беркут» також популярний у регіоні. Хоча ансамбль виконує авторські пісні, їх тексти вже відомі молодим підляшанам, а мелодії, стилізовані на народні, заохочують до танцю. Інший жанр музики представляє «Фліт». Це панк-роковий ансамбль, який відходить у своїй музиці від народних інспірацій. Попри те в Дубичах Церковних від заволодів серцями молоді, які бавилися під час його концерту з синьо-жовтим прапором у руках.

Як і в попередніх роках забава продовжувалася до четвертої ранку. Черговий раз виявилось, що формула великого фольклорного видовища в мальовничому місці, поєднаного з концертом молодіжної музики, є найкращим способом промоції української музики та чудовою забавою для людей різного віку в теплу липневу ніч.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото І. Бакуновича

Кобзар Володимир Горбатюк

«Rejd Pudlasza 2008»

Pod tym hasłem już po raz drugi podlaska młodzież kroczyła polnymi drogami naszego regionu. Wędrówka, której trasę wyznaczały wsie położone w dolinie Narwi, zamykające się w kręgu Koźliki – Wojszki – Puchły – Koźliki, jest kolejną w cyklu plenerowych imprez organizowanych przez Związek Ukraińców Podlasia.

W rajdzie, który odbywał się w dniach 3-6 sierpnia, wzięło udział 11 osób. Byli to w głównej mierze licealiści oraz studenci z różnych miejscowości regionu. Najlicniejszą grupę stanowiła młodzież z Bielska Podlaskiego, jednak nie zabrakło też reprezentantów Białegostoku i Milejczyc.

Tegoroczny „Rejd Pudlasza” (Rajd Podlasia) rozpoczął się w skansenie nieopodal wsi Koźliki. Właśnie tam, 3 sierpnia około godziny 18.00, po dotarciu na miejsce wszystkich uczestników, zapłonęło ognisko i rozpoczęła się zapoznawczo-integracyjna impreza, jaką wypełniły ciekawe rozmowy oraz wspólny śpiew „naszych pieśni”, który rozbrzmiewał do późnych godzin nocnych. Od ogniska zdołała odgonić rajdowiczów dopiero nadciągająca burza.

Drugiego dnia trasa rajdu prowadziła z Koźlik, przez Płoski do Wojszek. Wiele wrażeń dostarczyły wędrującej młodzieży poszukiwania drogi, która ni stąd ni zowąd potrafiła zniknąć i z udeptanej ścieżki zamienić się w bagno nie do przejścia... Jednakże na tym odcinku największą atrakcją okazało się biesiadowanie z rdzennymi mieszkańcami Płosek, którzy dosyć licznie zgromadzili się pod sklepem. Byli to bardzo przyjemni ludzie, do tego przejawiający nieprzeciętne umiejętności wokalne, co

udowodnili wszystkim podczas wspólnego śpiewu pieśni ukraińskich. Do Wojszek tego dnia rajd nie dotarł, ponieważ ze względów praktyczno-estetycznych padła decyzja o rozbiciu obozu w sile czterech namiotów nad samym brzegiem Narwi.

Trzeciego dnia drogowszakem była Narew, wzdłuż której trasa wędrówki wiodła spod Wojszek aż do Puchłów. Podczas przemarszu przez Kaniuki, podobnie jak w ubiegłym roku rajdowicze zawitali do znanego ludowego rzeźbiarza Włodzimierza Naumiuka. Rzeźby, które można było obejrzeć w jego pracowni, wywarły na wszystkich ogromne wrażenie, głównie kunsztem wykonania, który znacznie przewyższa to co zwykliśmy utożsamiać z twórczością ludową. Tego dnia celem wędrówki była wieś Puchły, a dokładniej dom pana Mirka Stepaniuka, w którym wieczorem odbyła się projekcja dwóch filmów zaliczanych do klasyki ukraińskiej kinematografii – „Tini zabutych predkiw” oraz „Propała hramota”. Po seansie miała miejsce żywa dyskusja na temat stanu świadomości narodowej prawosławnej ludności Podlasza oraz problemu aktywizacji młodzieży ukraińskiej naszego regionu. Rozmowy te przedłużyły się do późnej nocy i chyba wszystkim dały wiele do myślenia.

Czwarty i ostatni dzień rajdu rozpoczął się nielekkim marszem przez łąki i bagna w poszukiwaniu brodu na Narwi oraz dostarczającą wiele emocji przeprawą przez rzekę na stronę Janowa. Po udanym desancie grupa pomaszzerowała w kierunku Koźlik, gdzie wieczorem przy ognisku odbyło się podsumowanie i zakończenie imprezy.

„Rejd Pudlasza 2008” już za nami, następny za rok. Jest to świetny moment, aby usiąść i spokojnie wszystko przemyśleć. Tym bardziej że po ubiegłorocznej edycji byliśmy pełni wątpliwości. Czy aby na pewno odpowiednia formuła? Czy w ogóle jest obecnie potrzebna tego typu impreza? Dzisiaj jestem pewien jednego. O ile formuła rajdu może ulegać drobnym zmianom, o tyle sama jego idea jako spotkania i wspólnych wędrówek młodych *Pudlaszkuow* po ich ojczystej ziemi jest czymś niezwykle ważnym i potrzebnym. Przy odpowiednim przygotowaniu tego typu przedsięwzięcia powstaje specyficzna atmosfera sprzyjająca pewnej zadumie i refleksji nad własną tożsamością. Młodzi ludzie zaczynają zadawać sobie pytania: Skąd się wzięliśmy na tych ziemiach? Kim tak naprawdę jesteśmy? Odkrywają także, że *swujśka mowa* nie jest w niczym gorsza od urzędowej polskiej i że równie dobrze można posługiwać się nią w kontaktach z rówieśnikami, a nie tylko z rodzicami czy dziadkami. Wszystko to sprawia, że zaczynają szanować swoją historię, język, kulturę, a dzięki temu samych siebie, pozbywając się ukrytych kompleksów. Jednakże największym argumentem przemawiającym za rajdem pozostaje pozytywna ocena samych uczestników, którzy już teraz licznie zapowiedzieli swój udział w kolejnych edycjach. W takiej sytuacji nie pozostaje mi nic innego, jak zaprosić czytelników – podlaską młodzież i wszystkich młodych duchem na „Rejd Pudlasza 2009”!

Lukasz CZYŻEWSKI

Źródła tradycji i transformacji

Główny koncert X Polsko-Ukraińskich Spotkań Muzycznych miał się zacząć o siedemnastej, ale lunął deszcz, jak to często bywa na *Ilju*. Kałuże po kostki. Najwierniejsi fani ukraińskiego folkloru schowali się pod daszki. Jednak po godzinie, gdy się wypogodziło, plac przy Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze natychmiast wypełniła publiczność. Folklor i tradycję pokazały „Hiłoczka” (Czeremcha), „Ranok” (Bielsk Podlaski), rodzinne trio z Makówki, „Mikstura” (Kleszczele), „Pasieka” (Platerów), „Horyna” (Równe – Ukraina) i rodzinna grupa Kowalczyków z Rokitna (Ukraina). Folk i transformację – „Biłyj Bereh” (Górowo Iławieckie), „Chutir” (Gdańsk), „Etno XL” (Równe – Ukraina) i „Perkalaba” (Iwano-Frankiwska).

Tegoroczne spotkania rozpoczęły się 26 lipca wernisażem wystawy „Świątynie Kijowa”. Była ona prezentowana już po raz trzeci. Najpierw w Warszawie, w Soborze Metropolitalnym, potem w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku, a teraz w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze. Wystawa, na której wyeksponowano około 30 zdjęć autorów zarówno polskich, jak i ukraińskich, powstała dzięki Centrum Kultury i Informacji Ambasady Ukrainy w Polsce. Fotografie pochodzą z kolekcji Bemowskiego Towarzystwa Fotograficznego w Warszawie i galerii „Irena” w Kijowie. Jest to polskie i ukraińskie spojrzenie na duchowe oblicze ukraińskiej stolicy. Otwarcu wystawy towarzyszył koncert religijnych i ludowych pieśni

kwartetu z Czeremchy, który zaśpiewał utwory charakterystyczne dla Podlasia i Wołynia. Zebrani mogli także obejrzeć film dokumentalny o najpopularniejszych świątyniach Ukrainy.

– Od tego roku nasz festiwal nabywa nową nazwę: „Dżerela. X Polsko-Ukraińskie Spotkania Muzyczne”. „Dżerela” to znaczy źródła, krynice, a także mokry teren, z którego wypływają rzeki – tłumaczy Sławomir Sawczuk, koordynator projektu, dziennikarz Radia Białystok. – Chcemy pokazać źródła duchowej kultury, a tak się dobrze składa, że w tym czasie na Ukrainie obchodzony jest jubileusz 1020-lecia chrztu Rusi-Ukrainy. Stąd wystawą nawiązujemy także do tego jubileuszu.

Owszem, organizowaliśmy wystawy, ale w dniu otwarcia spotkań. W tym roku w Gminnym Ośrodku Kultury przez tydzień uczylimy dzieci ludowego rzemiosła, a także zorganizowaliśmy konkurs plastyczny dla dzieci „Świat moich dziadków”. 2 sierpnia miał natomiast miejsce koncert „Джепела – Традиції і Трансформації”, czyli źródła tradycji i transformacji. W pierwszej części pokazaliśmy tradycyjną stronę kultury Ukraińców Podlasia i nie tylko, czyli młodzież, która śpiewa pieśni autentyczne. Druga część – folkowa, a więc transformacje, inaczej mówiąc – co można stworzyć na bazie kultury ludowej. Transformacje są pewną częścią kultury masowej, nowoczesnej, stąd takie zespoły jak „Chutir” z Gdańska, „Perkalaba” z Iwano-Frankiwska, „Etno XL” z Równego, bardziej rock-folkowe granie. Tradycyjnie pokazujemy widowisko folklorystyczne, w tym roku „Horyna” przypomina tradycyjne wesele ukraińskie, z którym niedawno zdobyła nagrodę na festiwalu w Słowacji. Nie zabrakło także naszego dorocznego konkursu „Śpiwaj po swojemu”, adresowanego do każdego, kto chce zaśpiewać ze sceny.

Zespół „Horyna” z Uniwersytetu Humanistycznego w Równem na Ukrainie do Czeremchy przyjeżdża od początku spotkań muzycznych. Serhij Wostrikow i jego żona Ludmiła, kierownicy zespołu, przywożą swoich muzyków niemal na wszystkie znaczące imprezy folklorystyczne odbywające się w naszym regionie, śpiewali również w soborze Św. Trójcy podczas festiwalu muzyki cerkiewnej. „Horyna” wyróżnia się pięknymi głosami i strojami, jakie jeszcze czasami można znaleźć na strychach starych domów również w naszych okolicach. Ludzie chętnie słuchają, bo „Horyna” potrafi w naturalny sposób przekazać dawną kulturę tradycyjną.

– Na początku robiliśmy aranżacje, ale teraz staramy się wykonywać tak, jak dawniej bywało. Czas mija, a starsi ludzie, którzy znają te pieśni, niestety umierają, dlatego od nas wszystkich zależy, czy potrafimy zachować kulturę – tłumaczy Serhij Wostrikow. – Śpiewamy z dziećmi, bo one w ten sposób uczą się naturalnie. Nie w wieku trzech lat, pięciu czy dziesięciu, ale od początku. Tu nie ma

żadnych sekretów, trzeba się uczyć, umieć przekazać i nauczyć nasze dzieci. Żeby nasza kultura i tradycja nie znikła, żeby była wieczna. Takie nasze zadanie. Dlatego zbieramy dawne pieśni, folklor muzyczny. Tu, na Podlasiu, niektórzy się dziwią, że rozmawiamy tak jak wy, ale wywodzimy się z tej samej kultury. Dialekty są oczywiście bardzo malownicze, charakterystyczne dla danej miejscowości, ale najważniejsze to „hovory po swojemu”.

Na szczęście u nas także są ludzie, którym zależy, aby nasza kultura nie znikła. Kiedy w Szkole Podstawowej w Czeremsze rozpoczęła się nauka języka ukraińskiego, nauczycielką została Irena Wiszenko. Założona przez nią 12 lat temu „Hiłoczka” reprezentuje wysoki poziom artystyczny.

– Stworzyliśmy mini-zespół, bo dziewczyny chciały śpiewać, zaczęliśmy się spotykać – opowiada pani Irena. – Po drugie, dziewczyny miały babcie, które śpiewały w zespołach folklorystycznych. W sumie miały piosenki właśnie od swoich babć. Zaczynaliśmy w szkole podstawowej, potem staliśmy się bardziej niezależni, bo zaczął nas wspierać Związek Ukraińców Podlasia, więc przenieśliśmy się do GOK-u. Niestety, szkoła nas nie chciała, bo tu jest trudne środowisko. Niektórzy uważają się za Białorusinów i nas nie akceptowali. W ośrodku kultury znaleźliśmy miejsce dla siebie, zaczęliśmy tu robić próby i staliśmy się reprezentantem gminy i GOK-u. W zespole „Hiłoczka”, jak to na Podlasiu, śpiewają dziewczyny różnych narodowości i wyznań. Mamy 4 czy 5 katoliczek. Są takie, które po prostu czują muzykę ukraińską, podoba im się ta muzyka. Owszem, niektórym ciężko wymawiać słowa. Nie rozumiem, dopytują się, co oznaczają. Jednak najważniejsze, że im się podoba, że chcą. Oczywiście najtrudniej zaśpiewać u siebie, na scenie w Czeremsze, ale wśród młodych mamy wielu fanów.

Czy odszedł „świat dziadków”?

W ramach tygodniowych warsztatów zorganizowano konkurs plastyczny dla dzieci. Jego tematem był „Świat moich dziadków”. W warsztatach wzięło udział 21 dzieci.

– Planując konkurs, myślałem o świecie moich dziadków. To był troszeczkę błąd, bo dziadkowie pokolenia, które rysowało, żyli już w innym świecie – mówi Sławomir Sawczuk. – Tym samym można zauważyć, jak się zmieniło życie na wsi.

– Trzeba było namalować, jak dziadkowie kosili, jak zajmowali się gospodarstwem. Wykorzystałam to co babcia opowiadała, bo teraz już nie wykonują takich prac – stwierdza Gabrysia Majewska, która od kilku lat śpiewa w zespole „Hiłoczka”.

– Malowałam swoich dziadków na gospodarstwie, jak karmili różne zwierzęta domowe. Akurat takie prace widziałam – dodaje Anita Krawiec – Moi dziadkowie mieszkają w Czeremsze i hodują zwierzęta.

Jubileuszowe, dziesiąte Polsko-Ukraińskie Spotkania Muzyczne „Dżerela”

zorganizowano dzięki sponsorom i wsparciu finansowemu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy, Urzędu Gminy w Czeremsze, Starostwa Powiatowego w Hajnówce. Wśród gości znalazł się m.in. Maciej Tefelski, pełnomocnik wojewody podlaskiego ds. mniejszości narodowych i Jerzy Sirak, wicestarosta hajnowski.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcie autorki artykułu

Organizatorzy X Polsko-Ukraińskich Spotkań Muzycznych „Джерела” składają serdeczne podziękowania wszystkim osobom i instytucjom, które wsparły nasz projekt

**Джерела. X Polsko-Ukraińskie Spotkania Muzyczne
Czeremcha 26.07. – 02.08.2008
www.czeremcha.harazd.net**

**ZREALIZOWANO DZIĘKI WSPARCIU
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego
Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy
Urzędu Gminy w Czeremsze
Starostwa Powiatowego w Hajnówce**

SPONSORZY
Fundacja J&S Pro Bono Poloniae
Energo Sp. z o.o.
Krex Sp. z o.o.
Pub Amigos w Białymstoku
Arhelan Burzyńscy S.J.
Restauracja „U Dana” w Warszawie
KODA Centrum Budownictwa i Rolnictwa w Czeremsze
Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych w Hajnówce
Nasycalnia Podkładów w Czeremsze
Rom – Tur Turkiewicz Roman

PARTNERZY
Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze
Centrum Kultury i Informacji Ambasady Ukrainy w Polsce
Konsulat Generalny Ukrainy w Lublinie

PATRONAT MEDIALNY
Polskie Radio Białystok – TVP 3 Białystok
«Kurier Poranny» – «Над Бугом і Нарвою»
«Наше слово» – www.harazd.net

«Їхнє життя не було віддане задармо!»

Ніяка, навіть найменша крихітка волі дарма нам не дається. Треба їй, треба на її жертвовнику класти безмежну любов, усю надію, нескориму віру і життя. Така ціна, така вага Української Волі. Ці слова о. проф. Мар'яна Бендзи, проректора Християнської теологічної академії, прозвучали 25 серпня 2008 р. під час молитовного відзначення 17-их роковин Незалежності України на Вольському цвинтарі у Варшаві, на якому спочили ті, які станули на бій за волю у рядах Армії Української Народної Республіки, а згодом примушені були стати скитальцями на чужих землях.

Мандруючи стежинами православного цвинтаря у варшавському районі Воля, як і кожного великого некрополю, віч-на-віч зустрічаємося зі слідами історії, в тому числі й української. Найстаршим з цих слідів буде могила Марії Білозерської (пом. 1891), дружини Василя Білозерського, соратника Тараса Шевченка – члена Кирило-Мефодіївського братства та редактора першого українського журналу „Основа”. Неподалік від церкви св. Іоана розташовані могили визначних учасників Визвольних змагань – м.ін. членів українських урядів та дипломатів, а згодом діячів Українського центрального

комітету у РП Євмена Лукасевича (1871-1929), Андрія Лукасевича (1883-1944) та Олександра Саліковського (1866-1925). Тут також спочили капелан 5 Херсонської дивізії Армії УНР о. Анатолій Волкович (пом. 1923 р.) та уродженець Холщини, св. священномученик Василій Мартиш (1874-1945), у 1921-1936 рр. головний православний капелан Польського війська, який загинув мученицькою смертю в рідному Тератині.

Більшість однак учасників Визвольних змагань, переважно військовиків, яких у 1920-1940-их похоронено на Вольському цвинтарі, спочиває на двох

окремих полях (пол. – kwaterach), означених номерами 36 та 93. Їхні могили, як генералів, так і звичайних солдатів, відрізняються характерними бетонними хрестами, зразком для яких став один із військових хрестів-орденів. Загалом на Вольському цвинтарі спочиває понад сотня солдатів та офіцерів Армії УНР, в тому числі кільканадцятьох генералів, м.ін. ген. Володимир Сальський (1885-1940) – у 1919-1920 рр. головний командир Армії УНР і міністр військових справ та ген. Марко Безручко (1883-1944) – командир 6 Січової дивізії та організатор оборони Замостя перед червоноросійською Кінною армією у серпні 1920 р. Детальний опис українських могил на Вольському цвинтарі знайдемо у екскурсорі (путівнику) „Cmentarz prawosławny na Woli w Warszawie. Groby ukraińskie” (Варшава 2002), опрацьованому Романом Шагалою та Олександром Колянчуком та виданому завдяки Православній парафії св. Іоана на Волі.

Після II світової війни, коли державна влада борців за волю України визнавала злочинцями, позбавлені опіки українські могили руйнувалися, з пам'ятників зникали металеві пластини зі знаком Тризуба та таблички з іменами. Щойно у 1980-их, завдяки зусил-

лям українців, які проживали у Варшаві, передовсім Миколи Сивицького, та фінансовій допомозі українців з США і Канади, частина могил в обох кватерах була відновлена. Сприяв цьому і адміністратор цвинтаря, настоятель Вольської православної парафії о. Анатолій Шидловський. Праці над відновленням могил поживалися у 1990-их, коли окрім Об'єднання українців у Польщі включилося у це діло також Посольство України. В облаштуванні оточення поховань допомогли польське Міністерство національної оборони та

українська громадськість Варшави. Завдяки старанням посла України Дмитра Павличка каменярські фірми з Волині виконали для обох кватер пам'ятники з чорного мармуру з написами „Борцям за волю України 1918-1920. Żołnierzom Ukraińskiej Republiki Ludowej broniącym wolności Ukrainy i Polski 1918-1920”. Урочисте посвячення відновленої кватери 36 відбулося у 1999 р., з участю Президентів України і Польщі. Кватеру 93 урочисто посвячено у 2000 р, з участю прем'єр-міністра Віктора Ющенка.

церкву, завжди складають квіти на могилах цих, які віддали своє життя за те, щоб ми сьогодні мали вільну незалежну Україну.

15 серпня цього року, як було свято Польського війська, було біля 40 молодих офіцерів з України, зі Львівського військового округу. Вони всі прийшли на другий день до цієї церкви, просили, щоб відслужити їм молебень і були також всі на могилах – були з прапорами, дуже гарні молоді хлопці...

25 серпня Збройні сили України представляв лише аташе з питань оборони Посольства України у Варшаві полковник Леонід Кукуруза. Тому як почесна варта при українських могилах станули солдати репрезентативного батальйону Польського війська, а польські офіцери разом з представниками Посольства України поклали квіти до пам'ятників у обох військових кватерах. Найбільш зворушливий був момент, коли сурмач заграв мелодію, якою після дня важкої служби закликається солдатів до спочинку. Так – українські борці за волю, яких прах похоронений на Вольському цвинтарі, на цей спочинок, освячений молитвою та пам'яттю нащадків, своїм подвижницьким та страждальним життям повністю заслужили. Адже також завдяки їхнім зусиллям, як підкреслив радник-посланник Посольства України Андрій Сибіга: Сповнилась віковична мрія багатьох поколінь українців – ми маємо незалежну суверенну Українську державу, їхнє життя не було віддане задармо!

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

Як розповів о. Мар'ян Бендза, який відправляв молебень та молитву над могилами, українські урочистості на цвинтарі відбуваються вже від біля двадцяти років: *Ще перед проголошенням незалежності ми тут молилися і мріяли про незалежну Україну. Зараз зі слов'янських країн тільки українське Посольство на всі державні свята молиться тут в цій церкві. Багато разів були тут міністри оборони України, шеф генерального штабу Української армії. Всі представники державної влади, які приїжджають до Варшави, від президента починаючи, завжди відвідують цю*

Концерт на відкритому кордоні

Бажаю, щоб цей концерт був одним з останніх. Щоб кордон поміж Україною та Польщею перестав існувати і щоб більше не було потреби організовувати таких концертів – сказав Святослав Вакарчук (на фото вгорі), фронтмен гурту Океан Ельзи, який виступив на концерті «Кордон 803», що був частиною заходу «Європейські дні добросусідства».

Окрім зіркового «Океану Ельзи» на транскордонній сцені виступив луганський «Тартак» та київський «Бум Бокс». З польського боку поруч з українськими гуртами виступили «T. Love», Kayah, та «Karimski Club». Концерт проходив 30 серпня на місці майбутнього пункту перетину українсько-польського кордону «Угринів – Долгобичів». Дроти на кордоні було демонтовано і на спільній території стояла сцена, навколо якої зібралося понад 10 тисяч осіб.

– Już po raz drugi organizowany jest koncert, którego scena stała dokładnie na linii granicznej Polski i Ukrainy. Daje to wyobrażenie, jaką drogę w ciągu ostatnich dwudziestu lat przeszły nasze kraje i społeczeństwa. Wielu z państwa jeszcze pamięta, jak przed 89 rokiem granice jeszcze dzieliły ludzi, separowały od siebie społeczeństwa. Dziś pokazujemy dobitnie, że granica może również łączyć, że powinna być miejscem spotkań, wymiany doświadczeń, poznawania i uczenia się nawzajem. Polska i Ukraina europejskimi krajami, Polska już od czterech lat jest członkiem Unii Europejskiej, Ukraina – taką tam nadzieję – stanie

się pełnoprawnym członkiem wspólnoty europejskiej w niedalekiej przyszłości. W zjednoczonej Europie granice zanikają, ludzie mają możliwość swobodnego podróżowania, przemieszczania się. Jestem przekonany, że przyczyni się do tego umowa o małym ruchu granicznym, czyli ułatwienia wizowe, o które staramy się w Brukseli – pisał у листі до глядачів концерту, якого зачитала ведуча Моніка Річардсон, Лех Качинський президент Республіки Польща.

Західний кордон, геть!

У рамках фестивалю у день гала-концерту відбулася Екуменічна молитва, церемонія вручення статуетки примирення, футбольний матч, транскордонний ярмарок, велопробіг, ігри та забави для молоді. V Європейські дні добросусідства організували: Академія української молоді та Фундація духовної культури пограниччя.

– Сьогодні я пригадав, як декілька років тому я дуже легко перетнув українсько-польський кордон. Це мені нагадало далекий 1978 рік, коли я будучи членом української делегації в Женеві дуже довго очікував французької візи,

а коли переїжджав з території Швейцарії до Франції, то я не помітив кордону. Так само воно має бути між нами та країнами Європейського Союзу. Так воно має бути між нами – українцями і поляками. Сьогодні на цій сцені були вручені символічні нагороди двом великим людям – одному українцеві, другому полякові. Богданові Ступці і Єжи Гофману. Я не знаю, чи всі звернули увагу на те, що обидва тексти нагород мали різну назву. Українська назва «Нагорода примирення», надана Богданові Ступці, а польською мовою, надана Єжи Гофману «Nagroda pojednania». Мені видається, що польська назва більш відповідає рівню взаємин між українцями і поляками. Ми повинні говорити не про примирення, а про поєднання українців і поляків заради єдиної демократичної Європи, – говорив зі сцени Борис Тарасюк, голова Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції.

Голова комітету віднісся також до останніх подій у Грузії та відносин з Росією. Серед публіки окрім українських та польських майорив-бо грузинський прапор. – Сьогодні дружба між поляками а українцями важить навіть більше як вчора. Чому? Тому, що ми побачили, якою є Росія. І ми, українці і поляки повинні об'єднатися перед загрозою спільною, перед загрозою для всіх європейців. На цьому святі присутня делегація з Луганщини, далекого сходу України. Два роки тому я був на Луганщині, на нашому далекому сході на кордоні з Росією і не побачив там кордону. Я пропоную, щоб з часом всі ці прикордонні укріплення з нашого західного кордону, кордону з Польщею були перенесені туди, на схід. Щоб ми з вами не бачили тут більше кордону, щоб кордон був на сході України і ми всі допоможемо нашим прикордонцям переїхати на схід України.

Місце України в Євросоюзі

Серед багатотисячної публіки в основному переважала молодь. З прапорами обох країн, з прапорцями, по один бік синьо-жовтими, потойбік біло-червоними, густо заповнили територію перед сценою.

Закінчення на 40 стор.

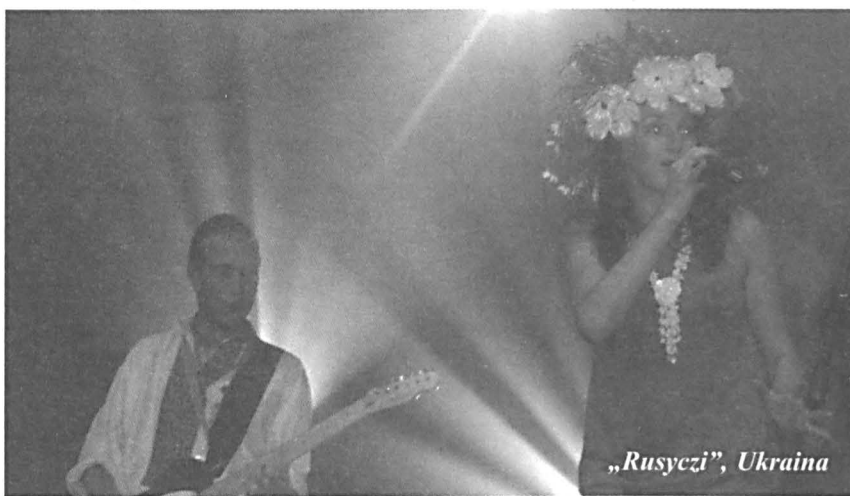

Kultura i strawa ze swojego podwórza

Międzynarodowe Spotkania ze Sztuką Ludową „Z wiejskiego podwórza” w Czeremsze w tym roku odbyły się w sierpniu, tuż po Polsko-Ukraińskich Spotkaniach Muzycznych. Czerwcowy termin festiwalu został zmieniony ze względu na remont Gminnego Ośrodka Kultury. Ale ludzi nie brakowało, atrakcji również, a Czeremcha aż na dwa tygodnie zamieniła się w festiwalową wioskę. Być może jest to jedyna w kraju miejscowość, gdzie mieszka zaledwie niewiele ponad 2,5 tys. mieszkańców, a gdzie kwitnie kultura przez duże „K”. Stąd nikogo nie dziwi, że w ślad za dobrze zorganizowanymi imprezami przyjeżdżają tu ludzie z niemal całej Polski, a nawet z zagranicy. W tym roku znowu na scenie wystąpiły zespoły z najwyższej półki europejskiego folklu. Gdy grali „Rusyczi” (na zdjęciu), „Gurzuf”, „Czeremszyna”, „Rzepczyno Folk Band” czy „Voo Voo” plac przy GOK niemal pękał w szwach.

W Czeremsze, zarówno podczas Polsko-Ukraińskich Spotkań Muzycznych, jak folkowego festiwalu „Z wiejskiego podwórza”, zawsze można spotkać kogoś znanego i popularnego. Wśród nich politycy, aktorzy, dziennikarze. W tym roku rozmawiałam z Anną Maruszczyk, dziennikarką TVN Style i TVN.

– Co roku przyjeżdżam na te spotkania, ponieważ interesuję się bardzo kulturą ukraińską – zapewnia Anna Maruszczyk. – Od 5 lat mieszkam i w Warszawie, i na Podlasiu, poza tym mój mąż jest Ukraińcem, więc to takie zupełnie naturalne zainteresowanie ukraińską kulturą, folklorem i folk-rockiem. Rodzice męża podczas akcji „Wisła” zostali przesiedleni w okolice Koszalina. Tam jest liczna mniejszość ukraińska. Tam się poznaliśmy, a potem po latach spędzonych w Warszawie, przyjechaliśmy tutaj, na Podlasie, bo męża tu ciągnęło – i kultura, i religia, Bug i przede wszystkim ludzie. Z domu jestem rzymsko-katoliczka, ale ślub braliśmy w cerkwi greckokatolickiej. Mąż studiował na Akademii Sztuk Pięknych, tam zaprzyjaźnił się Jarkiem Wiszenką z Mielnika – artystą, który maluje cerkwie, m.in. cerkiew na Grabarce. To dzięki niemu po raz pierwszy przyjechaliśmy w te strony. Andrij oszalał na punkcie Podlasia, a ja – po jakimś czasie – też. Zadomowiliśmy się już na Podlasiu. Do Warszawy też jeździmy, bo

„Rusyczi”, Ukraina

mamy tam mieszkanie i pracę. Ale „nad Buhom” jest nam najcieplej. Tu teraz jest nasze miejsce na ziemi, nasz dom. Mówię po ukraińsku i śpiewać też potrafię. Dzieci, choć małe, są już dwujęzyczne.

– A ja howoru „po swojemu”... – wtrącam.

– O! To je ukraiński... Wydno wasza mowa ukraińska. – przyznaje Anna Maruszczyk. – Pani z Hajnówki? To ukraińska jak nie...

Od lat koncerty „Z wiejskiego podwórza” prowadzi aktor Stanisław Jaskółka, rodowity nowotarzański, znany m. in. z tego, że biegle posługuje się gwara góralską, który wsiąkł w klimaty Czeremchy.

– Tutaj czuję się jak między dobrymi sąsiadami i znajomymi, dlatego 8 km stąd kupiłem sobie chałupę, gazdówkę. Tu jest teren spokoju i refleksji, choć nie powiem, widziałem paru bożych szaleńców – mówi Stanisław Jaskółka. – Owszem, trzeba być trochę szalonym, żeby się porwać na taką imprezę, jak ten festiwal w Czeremsze. Mnie zachwyciło, że Basia Kuzub-Samoś, kiedy się poznaliśmy, mówiła o swoim języku „to taki nasz język”. Melodie też „takie nasze”. Nie szukają nigdzie, robią swoje i robią to dobrze. Ludzi też traktują jak „naszych”. Widać to po koncertach, jak ludzie dopingują, śpiewają razem z nimi...

Z radością przyjeżdżam do Czeremchy, bo w udawanym świecie jest kawałek prawdziwego. Tu nie ma tak, że sobie zamienisz dwa gazetowe słowa i idziesz dalej. Tu jeden drugiemu patrzy przez oczy do środka i chce pogadać, coś usłyszeć. To trochę tak, jak u górali. Są ciepła, klimaty, w zagonionym udawanym

świecie, tu jeszcze jest czas na rozmowę, na zastanowienie, czasem na współczucie, którego tak nam potrzeba, czasem na zwykłe, ludzkie zrozumienie. Dlatego uważam, że tu powinni przyjeżdżać na urlopy politycy, żeby porozmawiać z normalnymi ludźmi, a tam, gdzie będą udawać, powinni dostać przez łeb...

„Z wiejskiego podwórza” trwało tydzień. Poza koncertami, na które zjeżdżali ludzie z niemal całej Polski, można było nauczyć się tańców bretońskich, rękodzieła ludowego, muzykowania i śpiewania. Można było także oddać krew, o co za dbała hajnowska placówka krwiodawstwa i krwiolecznictwa. W niedzielę swoje podwoje otworzyła „wioska festiwalowa” z kiermaszem rękodzieła ludowego. Po raz trzeci odbył konkurs na najciekawszą potrawę regionalną. W tym roku furorę zrobiła baranina i... karpátka. Potrawy ocenił m.in. Maciej Kuroń.

– Rocznie 30-40 razy jestem szefem jury, oceniającym potrawy. W Czeremsze po raz trzeci, a jest coraz fajniej i coraz smaczniej – stwierdza Maciej Kuroń. – Nie ma potraw, których ktokolwiek mógłby się wstydzić. Chciałbym, aby to trafiło na mój stół, żebym mógł to co dzień jeść. Po prostu nie mogliśmy nie wyróżnić wszystkich i to koniec dyskusji. Do serca najlepiej przez żołądek, dlatego kultuwujemy, starajmy się, uczmy, bo do nas nie przyjadą Japończycy, żeby jeść sushi, nie przyjedzie też Włoch na pizzę. Nasze regionalne, wspaniałe jedzenie. Ten chleb, te wędliny, to jest szansa regionu.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcie autorki artykułu

Кожний може бути літописцем наших днів... Саме до такої категорії можна зарахувати автора публікованої тут статті, Марка Хмелевського, який поділився з нами своїми враженнями організатора „Орленських вечурок”. Надіємося, що й інші зажагнуть піти його слідами та сядуть до письмового стола. Адже кожен може бути не лише Читачем, але й Автором! (ред.)

Концерт пуд двома дугами

Так можна назвати сьогоднішній фестин „Орленські вечурки”, котори одбився 12 липня в „Садові” у Вуорлі. Хороша погода, котора стояла через цілий день, коли приготувлялі імпрезу, десь перед самим її початком зникла і почало падати. Очевідно, не перешкодило тоє нам, організаторам, і збрануй публіці, як в переведіню, так і в участі в імпрезі. В чаровному місці, яким є наш орленський „Сад”, коли престало падати, розпостерлася на небі чудна дуга, а што в сьому році і сцена мігла вигляд дугі – вишло, што і артисти виступали і оглядачі оглядали „концерт пуд дугами”.

А артистув било у нас багато. Приїхали до нас з України, з Кубані в Росії, а і представники Кліщель і Черемухи тоже не пудвели. Не можна тоже забиті і

про наших місцевих виконавців, бо по тоє ми робімо такі концерти, шток і їх промовати. Артистична команда Вуорлі тоже ставілася в комплетові.

Ідеєю імпрези, організованої вже другі раз Сільською радою Вуорлі, Удкарським гуртком „Меньок” і Кулком Рольнічим з Вуорлі, є промоція наших трох злучоних в одьон організм сел: Вуорлі, Кошелноов і Митлашуов, показанє наших природних вальорув у контексті будови водосховища на території прилеглий до „Саду”, як і загосподарованя самого „Саду”. Удкаріє, а тоже Кулко Рольніче, використали фестин для презентації своїх проєктув, котори реалізуються: будови зівовніка для риб на „Клядьові” і праці над альбомом „Вуорля в старому документові і фотографії”.

Вже мусіт станеться традицією, што організація імпрези буде одбиватися дякуючи громадській роботі наших жителюв і за їхні приватні гроши. Як руок тому так і тепер сфінансовали її жителі Вуорлі. Гіміна, куди ми звернулись про пудтримку, запропоновала такіє маліє гроши, што організаційна рада імпрези просто зреклася такого „датку”. За тоє в інших місцях, де навет того не сподивалися, отримали ми велику допомогу. В сусідньому повітові, в Гайнувці, існує пречудна фірма, которою керує пан Ярослав Кот (Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych). Тут хватив одьон муой телефон і чоловік которого я, як і вуон мене, на очи не бачив, запропонував такую допомогу і пудтримку, што одразу вернулася мніє віра в добри світ.

Не спосуб не згадати про людей, котори оддали своуй час і працю над приготівліньом фестину. Місце, в которому робімо нашу імпрезу, одживає тепер оно раз у рокові, тогди як ми приходимо робіти порадок. Зачали ми од косієня, а є там пару гектарув, посля тоє всьо потюковали, а тюками обложили територію. Била й потреба одбудувати стежку, котора вела колісь з „Ялового моста”. Кум Юрій „Букс” Шабан з моім хресніком Дам’яном стали на руовні заданя. Удвох витеребілі деревину, а Коля Міхалєвіч всьо хороше вирувняв трахтором. Ігор Тхорєвські всьо файно викосів, молдьож ознаковала тасьмою і дорога є.

Закуончине на 26 стор.

Концерт одкрив житомирській „Родослав”

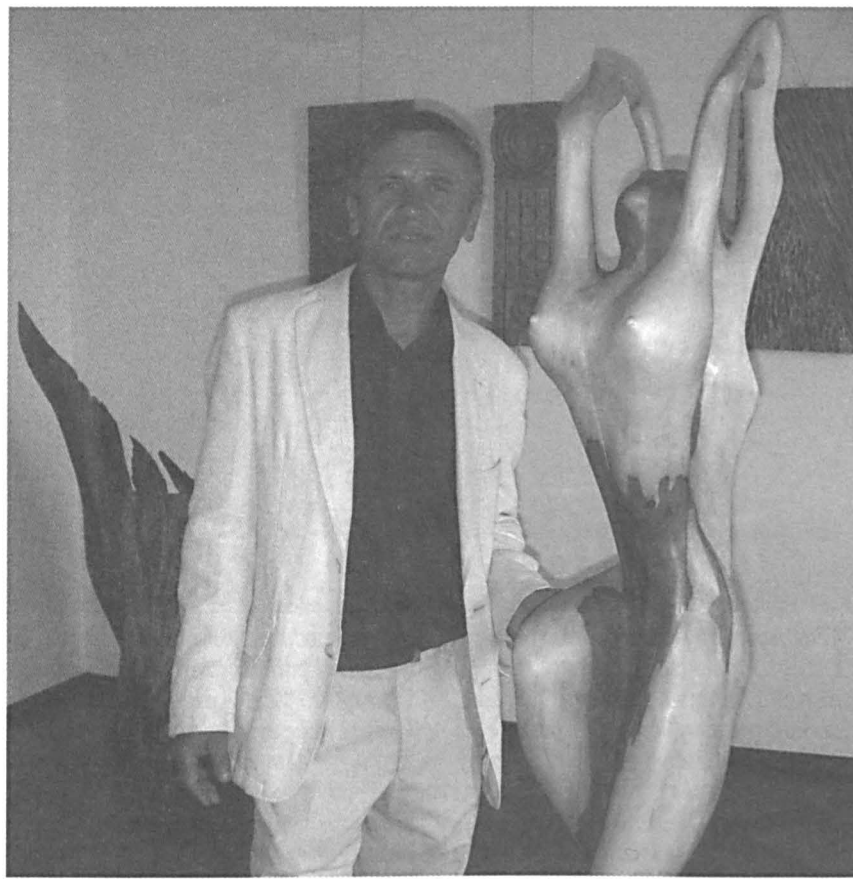

Galeria rzeźby w «Hładyszce»

Podczas Dni Kleszczel, 26 lipca 2008 r., otwarte zostało Centrum Turystyki i Kultury „Hładyszka”. Szkoda, że podczas uroczystości otwarcia „Hładyszki” ani razu nie padło wytłumaczenie znaczenia tego słowa. Owszem, ludzie starsi, miejscowi z dziadadziadziada, nie mają problemu z „rozszyfrowaniem” nazwy, ale jest ona niezrozumiała młodym albo przyjeźdnym. Mimo bogatych tradycji garncarskich, w „Hładyszce” nie zobaczyłam ani jednej *hładyszki*. A to właśnie kolekcja najróżniejszych *hładyszok* i *hładunok* powinna znaleźć się w stałej ekspozycji Centrum Turystyki i Kultury. *Hładyszka* mogłaby być także świetnym logo Centrum i wspinałym suwenirem z Kleszczel. Na szczęście miałam przyjemność rozmawiać z panem Aleksym Roszczenką, który zechciał opowiedzieć o miejscowych *hładyskach*.

– „Hładunka” czy „hładyszka” musiała być czarna, wypalana z gliny. „Hładyszka” to naczynie bez uszka, bo z uszkiem, to już dzbanek. Były też „buńki”, podobne do „hładyszki”, tylko szersze na górze i miały dwa uszka, coś podobnego do „sahana” – tłumaczył pan Aleksy, rodowity kleszczelанин. – Takie naczynia były wypalane w „hornowi”. „Horno” to piec w postaci kopca, gdzie garncarz wkładał wykonane naczynia, wszystkie w kolorze żółtym lub czerwonym, w zależności od rodzaju gliny. Kiedy zgasł ogień zakrywał „horno”, tak jak kopiec na kartofle i glina się wypalała 2-3 doby. Potem, gdy temperatura spadła, odkrywał i wyjmował gotowe „hładyszki” i „hładunki”. Po I wojnie światowej w Kleszczelach „hładyszki” robiło 52 garncarzy, wśród nich sąsiedzi i koledzy mojego ojca. Ostatnimi garncarzami był Leon Sołosiukiewicz i Wołod’ka Hładzki. Od Sołosiukiewicza wziąłem całą kolekcję „hładunek”, dzbanuszków, jest tego z 12-15 sztuk. Złoża gliny znajdowały się na Czerwonej Górze – jadąc do Siemiatycz, przed Klebanką. Słyszałem, że kiedyś stała tam cerkiew, która się zapadła. Potem na Czerwonej Górze była kleszczelowska cegielnia. Nawet mój dom został zbudowany z tej cegły. Cegła nadawała się także do robienia pieców.

Kleszczele, drugie pod względem wielkości miasteczko powiatu hajnowskiego, ma bogatą historię i szczęście do ludzi. Z tej ziemi wyszło wiele wybitnych osobistości, jak chociażby obecni na XII Dniach Kleszczel prof. Bazyl Krupicz, dr Mikołaj Roszczenko, mgr Tamara Jawdosiuk czy oryginalny

rzeźbiarz w drewnie Sławomir Smyk (*na zdjęciu*), którego prace można oglądać w Centrum. Jego twórczość to rzeźby w drewnie, od niedawna również płaskorzeźby. W „Hładyszce” wystawił 20 najnowszych prac, w tym o tematyce religijnej.

– Pomyśły same przechodzą. Tam, z wysoka, z góry – mówił Sławomir Smyk. – Zwykle nie robię religijnych rzeczy, ale tak się złożyło, że to samo powstało. Stąd rzeźba calunu. W zasadzie wszystko samo powstaje. Konceptcja jest samo drewno, układ sło. Czasami nawet się nie zastanawiam... Tworzenie jest fascynacją. Owszem rzeźbię, ale do końca nie wiem, co powstanie. Odrzucenie każdego kawałka drewna zmienia figurę, a ja jestem jedynie współtwórcą. Natura tworzy jakiś sęk, który daje oko i dalej poszło...

Sławomir Smyk to przede wszystkim twórca pięknych rzeźb przedstawiających kobiety. Mimo iż jego podstawowym narzędziem jest piła motorowa, rzeźby charakteryzują się płynnością i rewelacyjną krągłością kształtów.

– Jestem mężczyzną, więc to chyba naturalne. Każdego mężczyznę fascynują kobiety – tłumaczy artysta. – Niemal wszędzie można zauważyć efekty takiej fascynacji.

Wiele instrumentów muzycznych powstało na bazie ich kształtów, chociażby wiolonczela, gitara czy altówka. Piękne krągłości w naturze występują właśnie w budowie kobiecego ciała.

Warto wiedzieć, że Sławomir Smyk, z zawodu leśnik, rzeźbi od 1990 r. Zaczęło od tego, że kolega z rodzinnej Dobrowody Michał Markiewicz pokazał co i jak, dał kilka dłuł i dla Sławka rzeźba stała się jego pasją. Pierwsza wystawa rzeźb Sławomira Smyka miała miejsce w Kleszczelach, w 1999 r. Potem przyszły kolejne wernisaże, plenery. Dzisiaj Sławomir Smyk to artysta znany i ceniony zarówno w kraju, jak i za granicą.

Kleszczele znalazły się na dużej trasie rowerowej, która poprowadzi przez cztery wschodnie województwa – poczynając od Rzeszowa, kończąc w Olsztynie. Tak więc Centrum Turystyki i Kultury „Hładyszka” będzie służyć zarówno mieszkańcom urokliwego podlaskiego miasteczka, jak i turystom. Oprócz Miejskiego Ośrodka Kultury i galerii będzie tu punkt informacji turystycznej i miejsca noclegowe.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcie autorki artykułu

«Piękno musi być doskonałe»

Wspomnienie o Bazylim Albiczuku

Nie cenię sobie róż szlachetnych, one mnie się nie nadają do kompozycji w obrazach. Cenię natomiast różę dziką, to jest poezja... Lubię maki, chociaż są zbyt czerwone, ale mają kształt i dlatego maluję je większe niż należy, bo chodzi mi o pokazanie ich niezwykłej natury, delikatność kwiatów polnych – bylin. Bo nade wszystko cenię byliny, kwiaty z łąk, kwiaty, których inni nie cenią, niszczą, a są najładniejsze, najdelikatniejsze, prawdziwe. Nasze rodzime... Wprowadzam do ogrodu i do swoich obrazów byliny, bo je lubię. To są kwiaty prawdziwe, one uszlachetniają człowieka, one czynią człowieka swobodnym. Niczym niezwiązany w znaczeniu materialnym. Tak o sobie i swoich kwiatach wypowiadał się Bazyl Albiczuk, malarz z Dąbrowicy Małej (Дубровиця-Мала) na Południowym Podlasiu. 26 lipca nad jego mogiłą w 13. rocznicę śmierci odprawiono panichidę, podzielono się wspomnieniami o wielkim artyście.

Bazyl Albiczuk w środowisku artystycznym znany jest jako malarz ogrodów. „Na progu czerwca”, „Ogród – kwitnąca flora lipca”, „Przed odlotem bocianów” to tylko niektóre z jego prac.

– Ogrody nie są realistycznymi portretami ogrodu uprawianego przez malarza. Są raczej wyidealizowaną modelową jego wizją – mówiła podczas otwarcia jego wystawy w Muzeum Etnograficznym w Warszawie Alicja Mironiuk-Nikolska, komisarz wystawy. – Na obrazach nie ma uschniętych kwiatów, poczerwieniałych opadłych liści. Piękno musi być doskonałe.

Przyroda dla niego była wszystkim

Niewielki wiejski cmentarz w Dąbrowicy Małej znajduje się poza wsią. W sobotnie popołudnie powoli zjeżdżali się zaproszeni goście. Mogiła Bazylego Al-

Ślužba na mogile artysty na dąbrowickim cmentarzu

biczuka znajduje się zaraz po lewej stronie, tuż przy wejściu na cmentarz. Jeszcze przed pojawieniem się honorowych gości przy grobie ustawiła się warta honorowa. Miejscowych strażaków przed leżącym się z nieba żarem chronił cień cmentarnych drzew. Uroczystości poprowadził prawosławny biskup piotrkowski Paisjusz. Przybyli również przedstawiciele najwyższych władz, przedstawiciele władz lokalnych. Przede wszystkim nie zabrakło mieszkańców Dąbrowicy i okolicznych wsi, tych, którzy postać artysty znali najlepiej. Bo z nim żyli na co dzień, z nim przeżywali dole i niedole.

– Nikomu nie przeszkadzał. Swoje malował – wspomina Mikołaj Wasilewski, urodzony w 1934 roku. – Często do mnie przychodził, a od sąsiada Krata książki wypożyczał. Przyrodę lubił, trzeba było jego rozumieć.

W 1939 roku poszedł do Związku Radzieckiego. Potem wrócił z frontem. U brata w chacie mieszkał. Potem pomógł szwagier. Pomógł wojewoda i pomogli mu chatę pobudować.

– Od kiedy pamiętam, to malował – dodaje Wasilewski. – Artystą był od urodzenia. Jak byłem mały to takiego konika dla nas wyrzeźbił, na czarno pomalo-

Paweł Krat w izbie dąbrowickiej remizy Ochotniczej Straży Pożarnej, w której urządzono ekspozycję poświęconą Bazylemu Albiczukowi

wał. Potem zaczął malować obrazy. Malował dla siebie, bo ciągle powtarzał, że na pieniądzach mu nie zależy. „Ale po śmierci będę miał sławę” – mówił. No i doczekał się. W gazetach o nim pisali. Nawet we francuskiej prasie wzmianka była. To był typowy artysta. Aby dzisiaj. Siedział bez światła, bo brzoza przeszkadzała w przeciągnięciu linii. Ale on jej nie pozwolił ściąć. Mówił, że ta brzoza jest ważniejsza niż to całe światło.

„A co by było, gdybyśmy nie utrzymali tej sosny? Przecież mogłaby nas przyduścić?” – pytam jego. Tylko wzruszył ramionami. Taki był. Dla niego przyroda była wszystkim.

Ale szanowali go wszyscy...

Z Pawłem Kratem Bazyli Albiczuk znał się przez 40 lat. Wymieniali się książkami. Polskimi, ukraińskimi. Wymieniali się także poglądami. Nad mogiłą w rocznicę śmierci artysty nie mogło zabraknąć również przyjaciela sprzed lat.

– On znał się jeszcze z moim ciocięciem bratem, który mieszkał w Lucku – wspomina Paweł Krat. – A ja, jak wróciłem z deportacji, to brat powiedział, że w naszej wsi mieszka taki i taki. Poszedłem, by poznać się z nim. Bazyli Albiczuk przeszedł szlak bojowy od Czernihowa do Berlina. Był ranny. Potem wrócił do rodzinnej wsi. Z początku nie chciał jego tu znać, bo w armii rosyjskiej był. „To do Rosji jedź” – mówili. Musiał wyznanie wiary przyjąć. Jak wrócił, to chata jego była zajęta, ale kobieta, która tam mieszkała, odstąpiła mu kawalek komórki. Nie było żadnych szans na pracę, więc malował. Na początku makatki malował.

Potem zaczął obrazy malować. Muzykantem też był, na skrzypcach grał. Za swoje hektary, które sprzedał, kupił cegłę. My pomogliśmy pobudować fundamenty. Murarz za kawalek pola dom zbudował. Podłogi sam poukładał i w taki sposób zamieszkał w swoim domu. I tu malował. Latem w ogrodzie tworzył swoje prace. Zimą, wiosną w domu. W ogrodzie, do którego znosił różne rośliny. Polne zazwyczaj. Zbierał je i sadził, bo – jak mawiał – tylko one mają jakąkolwiek wartość, bo są naturalne. I szybko mogą zginąć. Ludzie różnie go traktowali, ale wszyscy we wsi go szanowali.

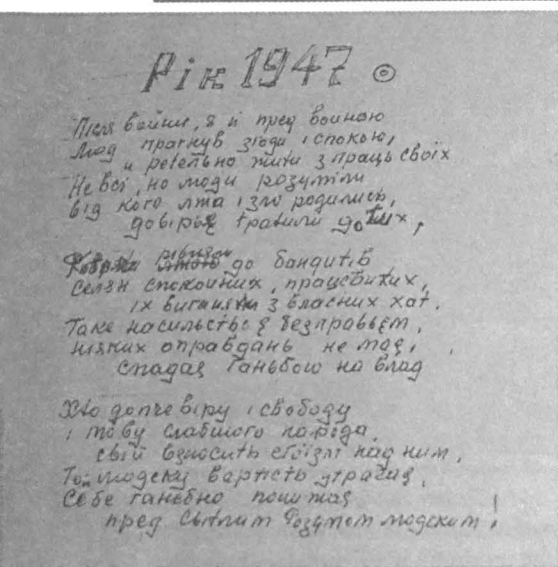
Bazyli Albiczuk już za życia cieszył się sławą. Wiele osób postrzegało w nim prawdziwego artystę. Malarz otrzymywał wiele listów, nie tylko z Polski, ale i zagranicą.

– Z Japonii nawet otrzymywał listy – dodaje Paweł Krat. – Miał takie specjalne pudełko na listy. Tam ich chyba ze sto było. Na początku woził je do tłumaczenia dla jakichś studentów. Ale ten sam list jeden tłumaczył tak, drugi inaczej. I ten zobaczył, że coś tu jest nie tak, więc tylko zbierał te listy.

* * *

Bazyli Albiczuk większość swego samotnego życia spędził w Dąbrowicy Małej. Faktycznie wyróżniał się spośród reszty społeczności wiejskiej. Jego zainteresowanie naturą budziło różne uczucia wśród współmieszkańców. Jedni uważali go za dziwaka, inni za artystę. Ale jedni i drudzy szanowali tę postać. Największy zbiór jego prac znajduje się w Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej. Bazyli Albiczuk znany jest również jako poeta, jednak jego wiersze za życia nie były publikowane. Największy wybór poezji w języku ukraińskim został opublikowany w „Ukraińskim Zaulku Literackim” w 2005 roku.

Janusz BAKUNOWICZ
Zdjęcia autora artykułu

Kopia rękopisu wiersza B. Albiczuka „Rok 1947”

Mikołaj Wasilewski wspomina, jak ze znajomymi wybrał się po drzewo do lasu. Wśród nich był również Bazyli Albiczuk. Podczas ładowania potężnej sosny na wóz, Bazyli zostawił ciężki pień i pobiegł żabkę ratować, która znalazła się w strefie zgniotu.

– Przy tym na nogę mi nastąpił. Mało, że jej nie połamał – mówi Wasilewski. –

AKCJA BURZENIA CERKWI PRAWOSŁAWNYCH 1938

NA CHEŁMSZCZYŹNIE I POŁUNIOWYM PODLASIU
Zapraszamy do portalu internetowego, poświęconego tym tragicznym wydarzeniom sprzed 70 lat.

W serwisie można znaleźć fakty historyczne, unikalne zdjęcia archiwalne zburzonych cerkwi, szokujące relacje świadków i opinie historyków, oraz kalendarium i kronikę obchodów rocznicy.

www.cerkiew1938.pl

Енді Воргол – посткарпатський «іконописець» поп-арту

Андрій Вархола русин чи хохол...”
Цю пісню, яку виконує роковий гурт „Плач Єремії”, „прокручував” я у пам’яті під час минулорічної літньої мандрівки південною частиною Лемківщини, тобто Пряшівщиною. Цей клаптик колишнього Закарпаття ще у 1919 р., коли ділено „небіжчицю” Австро-Угорщину та утворено автономну Підкарпатську Русь у межах Чехословаччини приписано безпосередньо Словаччині. Саме тут рідне село „будителя всіх угорських русинів” Олександра Духновича (1803-1865) та батьків „короля поп-арту” Енді Воргола (1928-1987).

У нашу добу, коли в національних державах завершився вже процес модернізації їхнього сільського населення, відрізнаним політичними кордонами периферійним клаптикам етнічних територій на загал притаманна архаїчність, консервована відірваністю від нацистворчих центрів – фізичною від „рідного” та ментальною від „чужорідного”. Це бачимо і на Пряшівщині, яка у своєму самовизначенні зависла поміж українською і словацькою національною модерністю та русинським місцевим консерватизмом. Хоч і цей консерватизм зараз модернізується, тим більше, що русини як національна орієнтація, опозиційна до української, має благословення та чималу фінансову підтримку Братислави.

Отже Пряшівщина це країна, у якій на рівних правах існує українське національне із українським етнічним, а традиційні сільські церкви співіснують із музеєм американського поп-арту. Мандрівників, які в’їжджають сюди із півночі, через Дуклянський перевал, у першому за польсько-словацьким кордоном селі Нижній Комарник привітає єдина на Пряшівщині церква, якої архітектура є зразком пошуків українського національного стилю в сакральній архітектурі. Як показується, храм побудований 1938 року, запроектував відомий дослідник українського мистецтва та архітектури Володимир Січинський (1894-1962), який з 1923 року проживав у чехословацькій столиці. Другим

храмом, побудованим за проектом В.Січинського на Пряшівщині є мурована церква в містечку Михайлівці, наближена стилем до сакральної архітектури давнього Чернігова. З дещо „іншої планети” є Музей модерного мистецтва імені Енді Воргола, розташований при головній вулиці невеликого районного містечка Межиябірці. Чому саме тут? А тому, що батьки американського мистця за океан помандрували із розташованого кільканадцять кілометрів на захід від Межиябірців села Микова.

Спричинена земельним голодом та неврожайми еміграція з Пряшівщини до США була наприкінці XIX та початку XX сторіч масовим явищем, яке забирало весь природний приріст населення. Адже, як стверджував анонімний автор досі популярної на Лемківщині пісні, „добре в Гамерици, як іде

робота”. А миків’янин Андрій Вархола (1886-1942), який юнаком потрапив до найбільшого індустріального центру штату Пенсильванія, Пітсбурга, був працюючий аж надто. Вархоли були на загал побожні, стримані та помірковані у видатках, а навіть дуже скупі, тому Андрієві хватило біля кількох років праці в пенсильванській шахті, щоб назбирати стільки грошей, що міг повернути до рідного села з думкою, щоб знайти дружину.

Вподобав тут собі 17-річну Юлію Завадську (1892-1972), із якою одружився у 1909 році. На відміну від Вархолів Завадські були людьми чутливими та з фантазією, мали також схильність до мелодраматизування і розводилися над своїми життєвими трагедіями, навколо яких творили справді біблейські оповісті. Юлія дуже любила

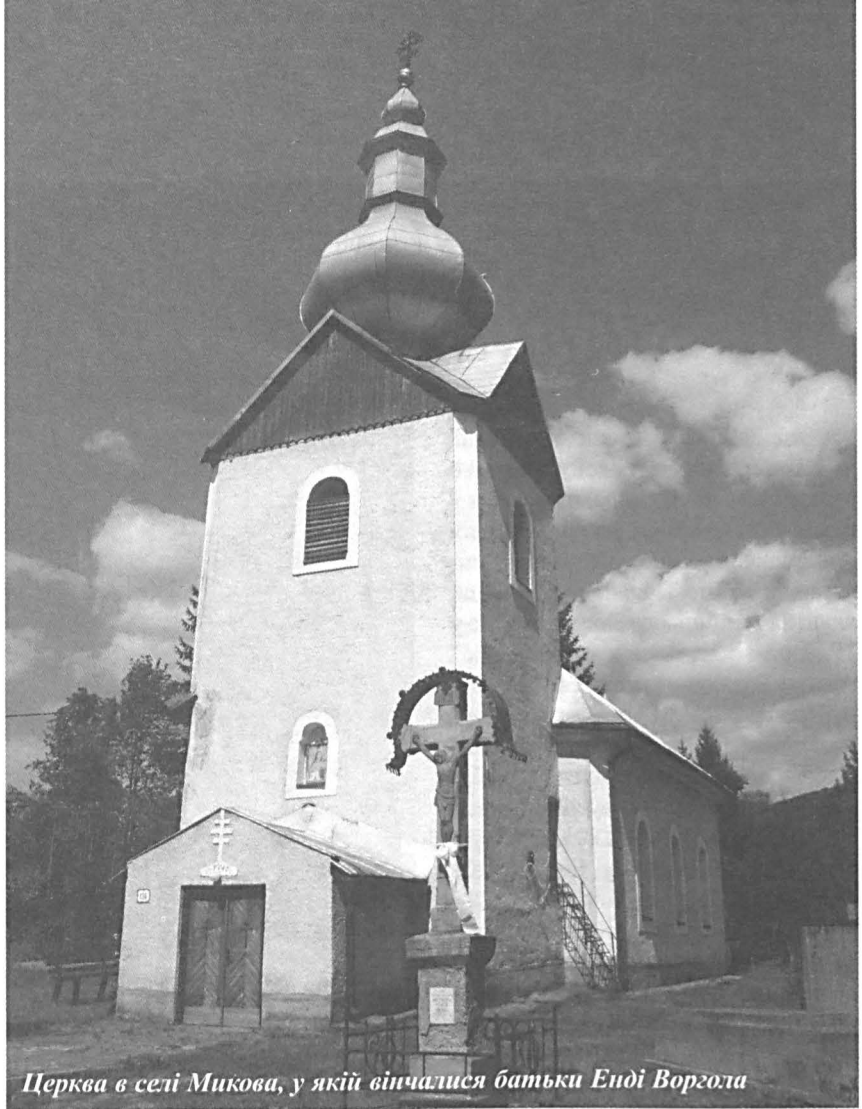

пісні та хотіла стати співачкою – навіть, якщо вірити її розповідям, деякий час їздила по околиці Микової з циганським табором. Отже дівчині не дуже було до заміжжя, але справу вирішили батьки, які хотіли просто позбутися доньки з хати, а тут ще траплявся багатий зять.

Протягом трьох років молодята жили в домі Вархолів та працювали на землі. У 1912 році Андрій, щоб не потрапити до австро-угорської армії та на фронт Балканської війни, знов виїхав до Пітсбурга. Юлія, яка саме була вагітною, залишилася. Хоч донька незабаром померла, Юлія до чоловіка змогла приїхати щойно у 1921 р., коротко перед проголошенням США ембарго на імміграцію зі Східної Європи. Тут, у робітничому гетто Сого у Пітсбургу, народилися три сини Андрія і Юлії – Павло, Іван та наймолодший Андрій, відомий світові як Енді.

Будучи вже зіркою Енді дуже полюбляв міфологію, тому подавав різні дати народження та розповідав про своє нібито особливо злиденне дитинство. Справді, батько не розпещував дітей, але його невтомність (працював як робітник будівельного підприємства по 12 годин 6 днів у тиждень) та ощадливість, яку сьогодні назвали б скупістю, дозволила в моменті передчасної смерті в 1942 році залишити дітям справжній маєток – рівновартість біля мільйона злотих. Отже навіть під час американської Великої кризи Вархоли не лише не голодували, як інколи розповідав про це Енді, але, користуючись зниженням цін на нерухомість, у 1934 році купили власний двохповерховий будинок у кращому кварталі. Згодом батьківські заощадження дозволили Андікові, як звала його мати, будуча першою вчителькою рисунка, закінчити пітсбурзький Технологічний інститут Карнегі, отже здобути освіту, яка відкрила йому дорогу до кар'єри, спершу в рекламній та книжковій і журнальній графіці, а згодом і в мистецтві, охрещеному поп-артом.

Як вже згадано, Вархоли були дуже релігійні. Кожного недільного ранку Андрій-старший вів свою родину до церкви Іоана Золотоустого в робітничому районі Грінфілд. Неділя була днем відпочинку – після богослужіння можна було лише відвідувати знайомих та родичів, яких тут проживало чимало, зокрема з родини Юлії. На думку Джона (Івана) Вархоли характер Енді сфор-

Церква в селі Микова, у якій вінчалися батьки Енді Воргола

мувала саме релігія: *Ми були учені, що не можна нікого кривдити, що треба намагатися робити все як найкраще, що дочасне життя триває коротко і що треба дбати про те, що цінне, передусім у царині духу, бо з матеріального світу і так відійдемо.*

У будні постійно працюючий батько був мало присутній в житті дітей. Малий Енді, який будучи дитиною часто хворів, більшість часу проводив з Юлією, яка вміла чудово розповідати, а її улюбленими темами були біблійні історії та життя у Миковій. Любила також малювати, до чого залучала й сина. До речі Енді, який від батька успадкував невсипучу енергію та імпульсивність, від матері перейняв прагнення досягнути щось великого і важливого. Але також віру в призначення та магію, зацікавлення смертю і катастрофами та схильність до міфологізування всього, що йому трапилося. Ці прикмети часто були причиною страждань у родині Завадських, м.ін. більшість сестер Юлії скотилася в алкоголізм, але Енді вмів їх використати в будіванні свого творчого іміджу.

Отже майбутній мистець, як і загал дітей емігрантів, виростав на перехрес-

ті двох світів – американського, який оточував його на вулиці і в школі, та світу молодості батьків, який присутній був передусім почерез церкву та мову домашнього спілкування (Юлія, будучи домогосподаркою, отже мало спілкуючись з „зовнішнім” світом, так і не навчилася добре англійської мови).

Якщо поспробувати ввести національні категорії, то цей світ, частинно перенесений за океан, був не „вже український”, а „ще русинський”, отже Енді-Андрій Вархола в українському контексті не існує. Тому марно навіть слова про нього шукати в „Енциклопедії сучасної України”, хоч присутній там інший Вархола: „словацький мовознавець українського походження” Михайло, народжений під Свидником, найбільш відомим українським осередком Пряшівщини.

Широко використовують постать мистця, як найвидатнішого русина, пряшівські прихильники русинської національної орієнтації – автопортрет Воргола прикрасив перший випуск журналу „Русин”, а побільшені репродукції його картин стають елементами сценічних декорацій для виступів народних колективів. Скептики бачать у

цьому „романтичний націоналізм”, адже небезпідставними є твердження, що хоч Енді з батьками говорив лише „порусинськи” то якби соромився свого походження, ніколи не говоривши про це із журналістами (часто повторюється його заяву „Я нізвідки”). Може його русинське „я” не пасувало до постаті, яку відігравав, а може просто не хотів випускати чужих в інтимну сферу свого життя, залишаючи їх у межах сцени, на яку виходив, щоб для спраглої шоу публіки „побути Ворголом”. До речі, це творче прізвище виникло 1949 року через друкарську похибку, коли у підписі до рисунків у присвяченому моді журналі „Glamour” складачі згубили останню букву. Так „помер” Вархола (Warhola) а народився Воргол (Warhol) – людина, яка здобування грошей та слави зробила твором мистецтва. Про тамтой час – важкуватих початків творчого

шляху, ще розповідають, що шукаючи замовлень на свої рисунки та навідуючись до офісів „мистецьких директорів”, Енді прикидався волоцюгою та обірванцем, щоб таким способом викликати співчуття потенційних клієнтів. Що ж – не лише Никифор мав „патент” на такий побутовий імідж...

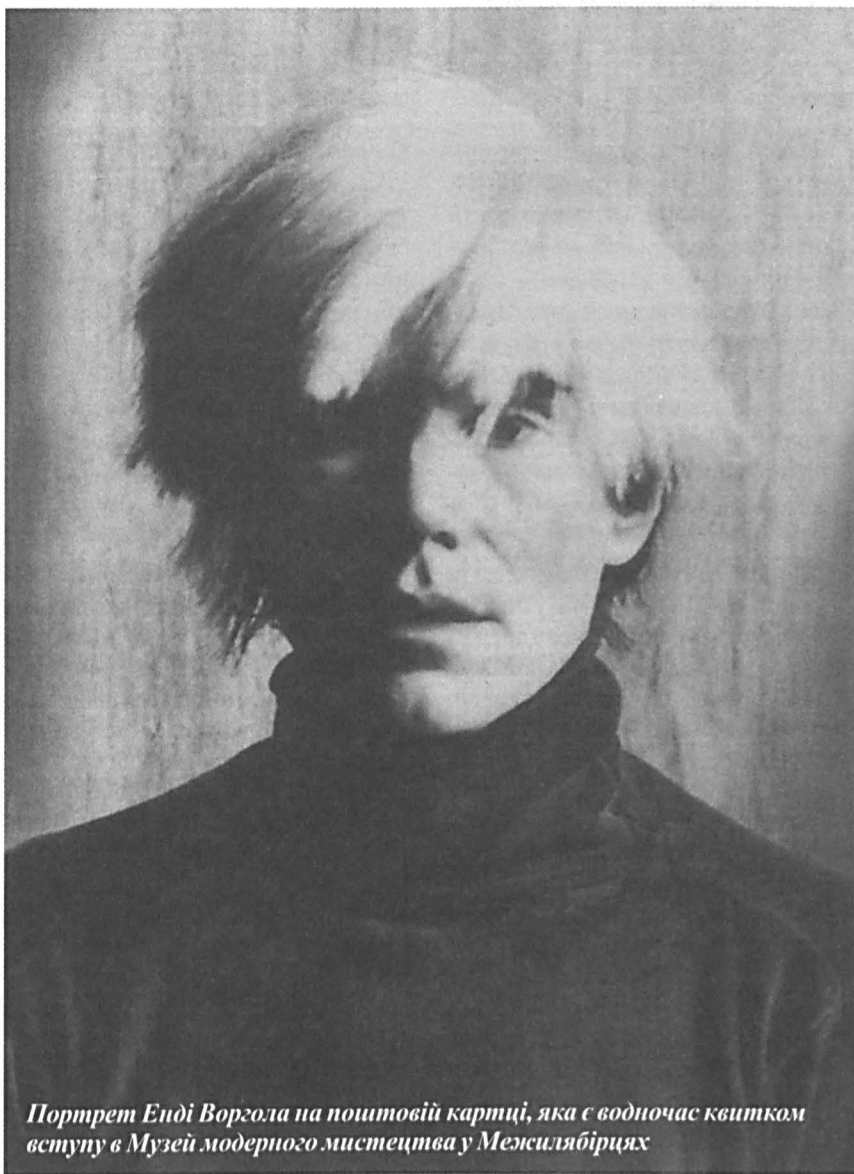
Коли ми вже при Никифорові, який мав вчитися мистецтва з ікон криницької церкви, то це саме можна сказати і про Воргола. Яка б бо не була його „глибинна” чи „інтимна” ідентичність, захована за „офіційним” екстравагантним іміджем, беззаперечним є вплив сакрального мистецтва також на його творчість. Адже саме пітсбурзька церква, з її іконостасом та розписами, чи просто іконами розвішеними на стінах, була першою мистецькою галереєю, яку бачив малою дитиною. Згодом Енді творив світські ікони та іконостаси: ти-

ражуючи зображення зірок, злочинців (також „зірок” для полюючих за сенсацією та „ньюзами” мас-медіа), власних автопортретів, інколи саме зображень святих, та укладаючи із них мультиплікації. Звісно ікони в іконостасі різні, але картини Воргола це „ікони” продуктів масової консумпції, отже відрізняються від себе хіба що кольором чи неточностями при отримуванні серіграфічних відбитків. З другого боку ікона, як витвір рук іконописця, це по-суті та-кож лише копія – первісного, „архетипного” зразка, описаного в церковному „подлинникові”. Іконописець його лише відтворює, так як робив це Воргол, який нічого не „вигадував”, а лише копіював і тиражував готові та загальнодоступні зображення: упаковки, фотографії та цілі сторінки з газет...

Звісно, цей дух церковного мистецтва у творчих інспіраціях Воргола, відкривається передусім тим, хто ним натурально „дихає”, так як хоч би американський мистецтвознавець з „дуже знайомим” прізвищем Мирослава М. Мудрак, яка стверджує: *Окреслення, які прилипли до Воргола, – „символ поп-арту”, „ікона поп-арту”, „папа поп-арту” – дають якусь уяву про його творчість, але не дозволяють дійти до цього, що в ній найважливіше. Поп-арт завдячує Ворголеві передусім поєднання вражливості і духовної складності притаманної святым зображенням зі світськими практиками консумпції характерними для американського стилю життя. (...) Воргол досягнув істини візантійської іконографії і визначив шлях до більш філософської постави післявоєнного американського мистецтва.*

Цікавою спробою конфронтувати творчість Воргола з культурою його предків та церковною традицією була виставка „Невіддалена країна”, організована декілька років тому в Центрі модерного мистецтва у Варшаві, щоб показати Енді Воргола тобто Андрійка Вархолу як творця ікон другої половини XX сторіччя. Поруч праць Воргола зі збірки музею в Межилябірцях експоновані були лемківські ікони з Музею української культури у Свиднику, а артефакти, документи і фотографії з „Фабрики” (нью-йоркської робітні Воргола) зіставлено зі старими фотографіями праці та життя селян у Микувій.

Закінчення на 48 стор.

Портрет Енді Воргола на поштовій картці, яка є водночас квитком вступу в Музей модерного мистецтва у Межилябірцях

Богдан Хмельницький – «не менш хоробрий та спритний, ніж Кромвель в Англії»

У світовій історії XVII століття постать Богдана-Зиновія Хмельницького (1595-1657) займає одне з визначних місць. Чимало дослідників (і не тільки сучасних) порівнювали його вплив на політичну ситуацію в Старому Світі з тим же Олівером Кромвелем, вождем Англійської революції й протектором Англії. Француз П'єр Шевальє в передмові до «Історії війни козаків проти Польщі» відзначив, що в його книзі читачі знайдуть «образ мужа, який для того, щоб піднятися над іншими, приводить у рух величезний механізм і наводить жах на королівство (Річ Посполиту. – С. М.), якого ні всі могутні держави християнського світу, ні навіть могутня імперія турків не змогли похитнути. Одне слово, Кромвеля, який вдруге з'явився на Русі, який був не менш честолюбний, хоробрий та спритний, ніж Кромвель в Англії».

Народився Богдан-Зиновій Хмельницький на хуторі Суботів неподалік від Чигирини. Навчався в Київській братській школі, згодом у Ярославському єзуїтському колегіумі. Наприкінці 1618 року Б. Хмельницький вступив до Чигиринської сотні реєстрового козацького війська. У серпні 1620 року він разом із батьком вирушає до Молдови, де у складі коронного війська гетьмана Станіслава Жолкевського бере участь у нещасливій Цецорській битві з турками й татарами. Батько, як і Жолкевський, загинув, а Богдан потрапив у полон. Більше двох років він провів у Стамбулі на галерному флоті, а потім його викупили запорожці.

Вже у 30-х роках XVII ст. Хмельницький входить в число старшини Війська Запорозького. 1637 р. під час повстання під проводом Павла Павлюка він виконував обов'язки військового писаря (брав участь у битві під Кумейками та в козацькій раді під Боровицею). Хмельницький був активним учасником повстання під проводом Якова Острянина і Дмитра Гуні 1638 року.

Богдан Хмельницький часто їздив до Варшави з делегаціями від Війська Запорозького захищати його права і

Богдан Зиновій Хмельницький (27 грудня 1595 – 25 липня (6 серпня) 1657, Чигирин) – український шляхтич, реєстровий козак, військовий писар, а з 1648 року – гетьман Війська Запорозького. Організатор повстання, яке переросло у визвольну війну проти Речі Посполитої. Засновник козацької держави на теренах Центральної України – Війська Запорозького, відомої як Гетьманщина.

вольності перед королем Владиславом IV і сеймом. А 1644 року він у столиці Речі Посполитої зустрічався з послом Франції графом Де Брежі. За порадою останнього кардинал Джуліо Мазаріні, наступник Армана Жана дю Плессі, кардинала Рішельє, підписав контракт на службу запорожців у Франції.

За останнє десятиліття перед повстанням 1648 року, яке називали «спокійним», лише накопичувалися проблеми, що призвели до вибуху: навіть реєстрові козаки на службі короля почувалися ізгоями в державі, не кажучи вже про міщан, селян, православне духовенство. Сам Богдан став жертвою свавілля польської шляхти. Незважаючи на королівський привілей на хутор Суботів, що його отримав Хмельницький, чигиринський староста С. Конеч-

Олівер Кромвель (25 квітня 1599 – 3 вересня 1658) – лорд-протектор Англії в 1653-1658 роках, лідер пуритан. Військовий керівник громадянської війни в Англії, прибічник парламентаризму. Проголосивши Англію республікою (1649), сприяв страті короля Карла I. У 1653 р. установив режим одноособової військової диктатури – протекторат.

польський та Д. Чаплинський навесні 1647 року захопили хутір. Чаплинський вигнав звідти родину майбутнього гетьмана, забивши на смерть 10-літнього сина. Домогтися правди законним шляхом було абсолютно неможливо, тож Хмельницький, який деякий час навіть знаходився під арештом, вирішив разом із невеликим загоном козаків і сином Тимошем іти на Запорожжя. Допоміг майбутньому гетьману чигиринський полковник, його кум, український шляхтич з Берестейської землі на коронній службі Станіслав-Михайло Кричевський, який після битви під Жовтими Водами був викуплений з татарського полону саме Хмельницьким.

На Запорожжі Б. Хмельницький, який мав на руках гетьманські клейноди, отримані з рук коронного канцлера

Єжи Осолінського (прихильника замирення Речі Посполитої з козаками), ще у вересні 1647 року почав проводити наради, закликаючи у відозвах козаків, селян і міщан вступати до лав повстанської армії. Одночасно Хмельницький у січні 1648 року відрядив до Бахчисарая посольство з проханням допомоги від кримських татар.

21 січня 1648 року на козацькій раді Хмельницького обирають гетьманом; на Січ з усієї України приходять тисячі козаків, селян, міщан, священників. Польські гетьмани – коронний Микола Потоцький і Мартин Калиновський – вирішили знищити повстання в самому зародку. На Запорозжя відправився авангард (до 3500 жовнірів і 6 козацьких полків – до 5500 вояків; разом до 9000) під командуванням сина М. Потоцького Стефана. Але розділивши на дві групи свої полки (частина їх спустилася вниз по Дніпру, а частина сухоходом), коронні війська фактично підписали собі вирок.

Спочатку Б. Хмельницький мав лише до 5 тисяч козаків і ще до 3 тисяч воїнів привів із собою перекопський мурза Тугай-Бей. Сили були майже рівні. Але реєстровці й мошенські драгуни (українські православні шляхтичі на коронній службі) під впливом агітації посланців Б. Хмельницького перейшли на його бік. 5-6 травня 1648 року жовніри Стефана Потоцького вели бій в оточенні й при спробі вирватися з нього біля урочища Княжі Байраки знову опинилися в пастці й були розгромлені. В полон потрапило 3 тисячі жовнірів і шляхтичів.

Битва під Жовтими Водами стала прологом до другої важливої перемоги козацько-татарського війська (до 40000 вояків і 26 гармат) під Корсунем 15-16 травня 1648 року. Знову поляки (5500 кіннотників, 1600 піхотинців і близько 40 гармат, а також 14000 обозних і слуг) опинилися в пастці між кручами й заболоченою річкою Виграївка. Максим Кривоніс, один із найкращих полководців Хмельницького, зі своїми козаками вдарив із задалегідь викопаних шанців по табору ворога, а полки гетьмана й татари Тугай-Бея атакували з тилу. До 9 тисяч жовнірів, обозних і слуг загинули, приблизно 8500 опинилися в полоні, й серед них Микола Потоцький і Мартин Калиновський.

Визначний дослідник Національної революції 1648-1676 рр. професор Валерій Степанков пише: «Як засвідчують джерела, на перших порах він

(Б. Хмельницький – С. М.) не вийшов, і не міг вийти за межі, за словами В'ячеслава Липинського, політики «козацького автономізму». Проте польська державна еліта виявила дивовижну однаковість у несприйнятті навіть у цій зародковій формі ідеї української автономії й намагалася витлумачувати повстання виключно як соціальну боротьбу козацтва («домову війну»)). Наступна перемога козацького війська під Пилявцями (21-23 вересня 1648 р.) й похід до Львова і Замостя не тільки відкрили шлях до Варшави, але й докорінно змінили політичну доктрину гетьмана. Тепер Хмельницький і його соратники вважали, що козацькою Україною повинен опікуватися «король Руський», і новостворена держава на рівних умовах ставала б суб'єктом федеративної трисидної Речі Посполитої, до складу якого входили Корона Польська, Велике князівство Литовське й гетьманська Україна.

Але, затримавшись на деякий час на кордонах етнічних польських земель, Богдан Хмельницький вирішив повернути на Схід. У грудні 1648 р. він урочисто в'їхав до Києва. Міщани, духовництво, вітали Б. Хмельницького як «нового Мойсея», що визволив Україну з польської неволі. Саме протягом лютого-квітня 1649 року під час широких переговорів з послами Туреччини, Московії, Валахії, Молдови, Трансильванії було сформульовано тезу про необхідність створення незалежної соборної України в межах її етнічних кордонів. І поляки з литовцями, й українці починають готуватися до рішучої битви. З Лівобережжя зі своїми полками виступає лютий ворог козаків і православ'я, нащадок славного фундатора Запорозької Січі Дмитра Байди-Вишневецького, князь Ярема Вишневецький. 30-тисячна армія під його проводом опинилася в оточенні в Збаражі. 100-тисячна українсько-татарська армія намагалася декілька разів захопити Збараський замок, проте Вишневецький, вправний і досвідчений воїн, щоразу відбивав атаки союзників.

На допомогу Я. Вишневецькому виходить з Люблина 20-тисячна армія короля Яна II Казимира. Богдан Хмельницький таємно зняв з облоги Збаража 40 тисяч козаків і 30 тисяч татар хана Іслам-Гірея III. «Польські війська просувалися вздовж річки Стрипи, розтягнувшись на кілька кілометрів... Коли на лівий берег була переправлена польська артилерія, піхота й частина кінних

хоругв, а табір на правому березі фактично розпався, у Зборові вдарили дзвони» (Сергій Лях). Ті війська, які не встигли перебратися на лівий берег Стрипи, зазнали важких втрат – до 4 тисяч осіб. Почалася паніка. Королівський писар Войцех Мяковський писав: «Уже декілька століть Польща не була в такій небезпеці, як 5 серпня».

Проте несподівано хан Іслам-Гірей III вирішив «стати над сутичкою», доклавши чималих зусиль, щоб припинити розгром польського коронного війська. Версія про «зраду хана» останнім часом піддається сумніву – Богдан Хмельницький все ж таки й сам не наважувався на остаточний розрив із Річчю Посполитою. Підписаний невдовзі Зборівський договір мав компромісний характер, але під юрисдикцію гетьманської влади падала лише частина етнічних українських земель, а козацький реєстр обмежувався 40 тисячами осіб. Фактично договір став лише перемир'ям. Особливо невдоволеними залишилися селяни, міщани й православне духовенство, які опинилися поза увагою статей угоди; проте і десятки тисяч козаків (колишніх селян) повинні були повертатися під владу не навислих панів.

За цей час Богдану Хмельницькому вдалося на теренах Київського, Брацлавського і Чернігівського воєводств збудувати незалежну державу з легітимними органами влади: встановлювався полково-сотенний адміністративно-територіальний устрій, впорядковувалися фінанси, проводилася делімітація кордону. Чигирин стає столицею України. Проте підписанням Зборівської угоди Хмельницький настроїв проти себе представників некозацьких станів; спротив селян і міщан викликав союз гетьмана із кримськими татарами, які продовжували грабувати українські міста й села, забираючи в неволю десятки тисяч жінок і дітей. Б. Хмельницький у 1651 році зробив невтішний висновок: «Жодна з тогочасних сусідніх держав не була зацікавлена в існуванні незалежної України» (В. Степанков). Як це нагадує часи Української революції 1917-1921 років, та й початок 90-х років – становлення незалежної держави!

На початку лютого 1651 року польське військо почало наступ на гетьманську Україну. Розв'язка настала на початку літа 1651 року. 18-20 червня відбулася битва під Берестечком. Польському королю Яну II Казимиру вдалося зібрати найбільше військо в історії Речі

Постійно шукаючи союзників у боротьбі з ще вельми потужною державною машиною Речі Посполитої, Богдан Хмельницький був вимушений піти на, як виявилось вже незабаром, хибний крок. 8 січня 1654 року в Переяславі гетьман, частина старшини і козаків підписали угоду про військово-політичний союз між гетьманською Україною та єдиновірним Московським царством.

Посполитої: 70 тисяч (з них 40 тисяч посполитого рушення, 12 тисяч піхотинців і драгунів), а також до 200 тисяч обозної челяді. Українська армія складалася з 60-тисячного регулярного козацького війська, а також зі 150 тисяч селян-повстанців; у битві брали участь союзники Хмельницького – 20 тисяч кримських татар і 5 тисяч турків.

Полякам вдалося зайняти вигідні позиції, а рівне поле поперед їхнього табору давало змогу реалізувати переваги кінноти – драгунів і «крилатих гусарів». Український табір був розташований занадто близько від польських позицій, а командні пункти Богдана Хмельницького та Іслам-Гірея опинилися в зоні вогню потужної польської артилерії. Татарська кіннота зазнала значних втрат і стала рятуватися втечею. Хмельницький кинувся за ханом, щоб умовити його повернутися на поле бою, але опинився в заручниках. Козацький табір на берегах болотистієї Пляшівки було взято в облогу. Під час відступу десятків тисяч повстанців-селян уникнути паніки не вдалося. Керівництво відступом очолив Іван Богун. Втрати українського війська були надважкі – загинуло 30 тисяч чоловік. Поразка під Берестечком призвела до підписання Білоцерківського договору, за

умовами якого козацький реєстр зменшувався до 20 тисяч, а територія Гетьманської держави обмежувалася лише кордонами Київського воєводства.

У кампанії 1652 року Річ Посполита прагнула ліквідувати Українську державу як таку й реставрувати феодалний режим. Але вже 22-23 травня в битві під Батогом 20-тисячна польська армія, очолювана польним гетьманом коронним Мартином Калиновським, була розгромлена вщент. Битву цю «її сучасники порівнювали зі славетною перемогою Ганнібала під Каннами у 216 р. до н. е.» (Юрій Мишик). Перемога під Батогом передувала другому Молдавському походу Богдана Хмельницького. 1650, 1652 та 1653 року він тричі робив спроби залучити Молдавське князівство до союзу з Гетьманщиною, й навіть добився одруження свого сина Тимоша з дочкою господаря Василя Лупула Розандою. І все ж Б. Хмельницькому не вдалося досягти бажаних результатів, а Тиміш Хмельницький – улюблений син і вправний воїн – загинув під час облоги Сучави угорсько-молдовсько-валаською армією в серпні 1653 року.

Постійно шукаючи союзників у боротьбі з ще вельми потужною державною машиною Речі Посполитої, Богдан

Хмельницький був вимушений піти на, як виявилось вже незабаром, хибний крок. 8 січня 1654 року в Переяславі гетьман, частина старшини і козаків підписали угоду про військово-політичний союз між гетьманською Україною та єдиновірним Московським царством. На жаль, на той час вибору в гетьмана не було: Гетьманська Україна опинилася в повній ізоляції. Михайло Грушевський писав: «Увесь хід історії Європи міг взяти інший і кращий напрям, коли б Україна ввійшла в політичну унію з Московією на початку своєї боротьби з Польщею, ще повна сил... здатна бути опозицією Москві, обстояти себе в цій позиції і не дати зіпхнути себе на становище провінції». Важливо, що відносини України і Московії мали будуватися виключно на договірних засадах. Суверенітет Української держави обмежувався частково у зовнішньополітичній сфері (відносини зі Стамбулом та Варшавою), а також виплатою певної щорічної суми до московської скарбниці.

Вже 1655 року відбувся спільний похід союзників на Львів. Проте царські вояводи постійно намагалися втручатися у внутрішні справи Гетьманщини. І Богдан Хмельницький став шукати підтримки в Трансильванії, Швеції, Австрії, Бранденбурзі, Молдові. Проте складна зовнішньополітична ситуація в Європі стала на заваді планам гетьмана створити широку антипольську коаліцію. Помер гетьман України після виснажливої хвороби 6 серпня 1657 року.

Валерій Степанков вважає, що, «як і кожен державний діяч, гетьман припускався прорахунків. Зокрема, великою помилкою, яку згодом так і не вдалося виправити, було виведення ним армії з західного регіону в листопаді 1648 року, що призвело до швидкої реставрації польського панування. Мали місце серйозні прорахунки в оцінці зовнішньополітичної ситуації навесні та влітку 1653 року, які сприяли створенню антиукраїнської коаліції в складі Молдови, Валахії, Трансильванії та Речі Посполитої... Але не вони визначають місце, роль і значення Богдана Хмельницького в українській історії». Богдан Великий залишив яскравий слід не тільки в українській, але й у світовій історії.

Сергій МАХУН
Фото Ю. Гаврилюка

Чорна-Церковна

З візитом на західних рубежах (чи ще україномовного?) Підляшшя

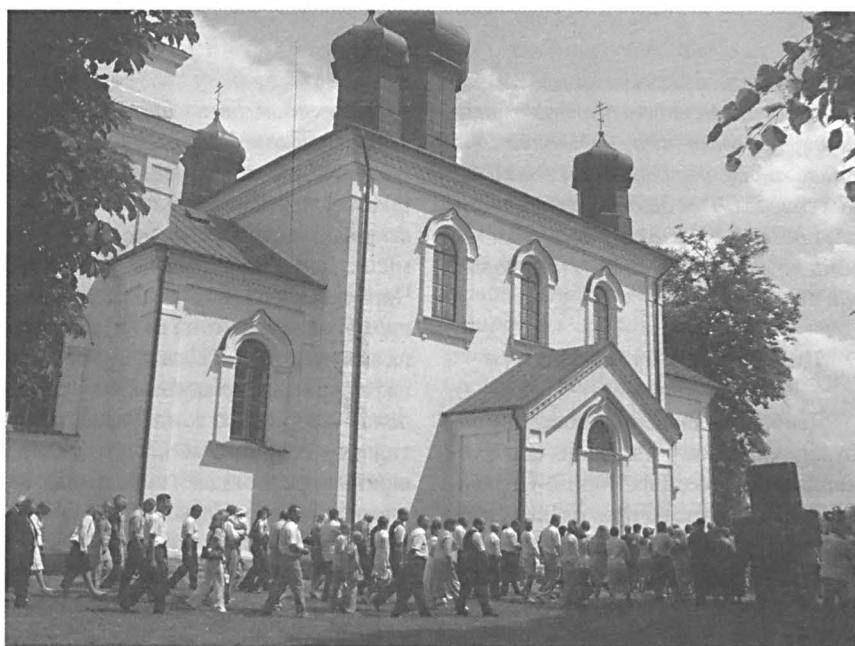
На західних окраїнах україномовного православного Підляшшя розташовані три села о назві Чорна – Чорна-Велика, Чорна-Середня і Чорна-Церковна. Разом з кількома сусідніми творять вони своєрідний острівчик у польському католицькому оточенні. Вони цікаві передусім з огляду на мову, якою користуються (користувалися) місцеві православні жителі. За «Атласом східнослов'янських говірок Білостоїчини» – це «gwara ukraińska, mazurza». Зофія Транцигер-Кочук родом з Чорної, свого часу Підляський куратор освіти, у своїй докторській дисертації назвала її (створячи дещо гібридний термін) «mazurzacą gwarą ruską o cechach ukraińskich».

Мазурення, тобто вимова звуків «ч», «ш», «дж» і «ж» як «ц», «с», «дз» і «з», яке виступає (виступало) в українських говірках західних рубежів Підляшшя, є явищем характерним для польських діалектів, між іншими на Мазовії. Саме під впливом польських говірок воно з'явилося і в українських діалектах таких сіл, як хоч би Чорна-Велика, де скажуть «цорний», а не «чорний», «сапка», а не «шапка», «узе», а не «уже».

Чи збереглася донині одна з цікавіших підляських говірок, та взагалі – як на периферіях Підляшшя, на католицько-православному пограниччі виглядає проблема збереження місцевих традицій?

«Нас залічують до нації ніби української...»

На згаданій території довелося мені побувати двічі – у Чорній-Середній у 1999 році під час експедиції Інституту народознавства НАН України, та в Чорній-Великій (діал. – Цорна-Дуза, Царна-Велька) в 2000 році, де Союз українців Підляшшя зорганізував «Перегляд весільних і ліричних пісень». Ці-

Празник Святого Духа в Чорній-Церковній

кавим було передусім почути мову цих сіл. Виявилося, що середнє і старше покоління ще нею користується, хоча щораз рідше, та інколи обминаючи форми

з мазуренням. Друге спостереження пов'язане було з фольклором. Попри те, що вдалося знайти жінку, яка ще співала «по-своєму», то виконувала вона

в основному загальновідомий репертуар. Обрядовий фактично був втрачений, тому й не знайдемо записів з того села в книжці «Традиційні пісні українців Північного Підляшшя», яка є результатом експедиції.

— *Може в нас нема такої української чистоті мови*, — сказав у 2000 році під час «Перегляду...» тодішній солтис Чорної-Великої. — *Знаю, у Кліцелях, там зятя маю, то інацей говорат, як у нас. В кождум селі інацей говорат. Но але нас заліцають до нації ніби української — узнали наш діалект яко українські. Але пув села взе не говорит, нестети. Пошли до школи зараз змаленьку. Так зе то кранці православ'я у нас. За Городіском нема православних. Коньчим Белосточчизну, тую мнейшосць православную — у Чорнуї вона праве кончається. Макарки — там взе не услисис... Там двох било єщо, тому літ десеть, но взе не зивут. Там взе ніхт не знає, по-українську не говорит ані ніхт.*

Церква — «візитівка на сі'тум терені»

Дев'ять років пізніше довелося побувати у третьому зі згаданих сіл — розташований неподалік Чорній-Церковній. Нагодою стало прихідське свято Святої Трійці в місцевій Покровській парафії. Поцікавилися ми як історією самої парафії, так і станом збереження місцевих традицій і мови в тому селі. Нашим провідником став отець Миколай Овсенюк, від 1984 року настоятель православної парафії у Чорній.

Чорна-Церковна — село без сумніву периферійне, коли маємо на увазі територію компактного проживання православного населення на Підляшші. Тому й вразив великий церковний будинок, який понад сто років служить своїм прихожанам. Справила враження також чисельна участь людей другого дня празника Святої Трійці — у понеділок.

— *Наша парафія в сі'ти час одна із менших у деканаті Сем'ятицькому*, — пояснює отець Миколай Овсенюк, — *маєм туолько 380 душ, но люде з любов'ю односять до своєї церкви, до которой ходіт барзо дужо люди. На службах у нас од ста до ста тридцеті чоловік. То барзо дужо на наши реалії. Ми серед римокатоликів, но люде держаться своєї віри.*

Сюди входіт дужо сюол, тулько што в тих сьолах є по дві родзіни, по п'ять родзін. Подстава то є Чорна-

Церковна і Чорна-Середня. Інші — Долубово, Дядковіце, Семйони, Козлово, Малицин, Кориціни, Специн, Гольонкі.

У Дядковічах є десь десеть родзін, але в'ядомо, дванадцеть кільометрів сюди, там вже стариши люде, трудно їм достатися. Колісь билі автобуси, било чим приїхати, а тепер нема комунікації і барзо рідко тії люде приїжджают сюди до церкви. Но на празніку билі.

Отець Миколай Овсенюк вводить нас також в історію парафії, яка давня. За його словами, спершими на історичні перекази, церква Покрову Пресвятої Богородиці існувала в Чорній-Церковній як парафіяльна вже у 1555 році. Стояла вона за селом на пагорбі, яке звали «Церквиськом». Найстаріші мешканці згадують, що коло храму знаходилася також осада, однак коли почало бракувати води, люди перенеслися у нинішнє місце. Існує легенда, яка за словами Чорнянського настоятеля записана у парафіяльній хроніці, що церква «запалася пуд землею». Ця легенда повсюдна і дуже характерна для народних уявлень — історію про те, як церква опустилася в глибину землі, часто разом з вірними, розповідають люди між іншими в Дубичах-Церковних, Білій коло Більська, Мельнику та Чижах.

У 1676 році в Чорній-Церковній, в місці сьогоднішньої, побудовано новий храм. Її фундатором був тодішній власник села Максиміліан Францішек Осолінський.

— *Тая церков біла старенька*, — продовжує отець Миколай Овсенюк. — *В'ядомо, які колісь билі часи — церков біла стріхою крита, подлогі не било, всьо гліна біла. Батюшка, котори настав у 1885 рокові [отець Олексій Волковський — Л.Л.], старався, коб збудовати нову церков. Дужо труда вложив. Дужо часу заняло згромадіті всі документи, але слава Богу, консистож з Мінська уділів благословенства і началі будову. Сі'ту церкву вуон вибудовав через два лі'та. Послужив недужо. У ві'кові 39 лі'т, як гісторія говорит, бив отрути. А як било на правду, трудно сказаті. Но послужив в сі'туй церкві по освященії два лі'т.*

Новий храм врочисто посвячено 10 грудня 1901 року. Мурована святиня мала п'ять куполів. Коло неї стояла дзвіниця завершена високою вежею.

На початку ХХ століття парафія у Чорній-Церковній Дорогичинського

деканату Гроденсько-берестейської єпархії обіймала вісім місцевостей та нараховувала 1150 осіб. Коли в міжвоєнній Польщі приєднано до неї парафії у Городиську, Андриянках, Цехановці, Журобичах і Бранську, обняла вона аж 28 місцевостей, у яких проживало 2626 прихожан. Зараз парафія у Чорній-Церковній — це 11 місцевостей зі згаданим уже числом 380 православних.

Церква споруджена вік тому стоїть по сьогоднішній день. У 1995 році проведено її капітальний ремонт.

— *У церкву в вуйну трафів поціск*, — розповідає настоятель парафії. — *Нарушив конструкцію даху. Попередні батюшка, отець Євгеній Нєліпінські старався тоже ремонтувати церков. Колі я настав у 1984 рокові, трудамі горстки прихожан на сі'туй окраїні, ми началі правдзіві ремонт. Змінілі ці'ли дах. Пушило нам 80 фасметрів дерева. Копулки покрилі медзьою, звикли дах бляхою цинкованою, помальовалі. Трудно тепер уже. Фарба сиплється, може за грубо біла, але тепер стараємось знов, може в пишиштум рокові удасться сьродкі унійни чи з міністерства достаті, а як ні, то своїмі сілами будемо зривати фарбу і знов будем мальовати, коб біла візитівка на сі'тум терені.*

Віросповідання здається тим, що консолідує невелику православну громаду парафії, яка заявляє свою відрубність в основному через участь у церковному житті. Не існує однак тут якесь зорганізоване культурне життя, не проводиться заходів, на яких звучить рідна пісня (концерт у поблиській Чорній-Великій у 2000 році був, здається, одноразовою ініціативою українського характеру), а єдиною зорганізованою формою активності є церковний хор. Минулого року він вперше показався перед ширшою публікою — виступив на «Вечорах церковної музики» у Більську, виконуючи на ньому між іншими твори українською мовою.

— *Хором Чорнянським диригує пані Гражина Дмитрук*, — сказав при нагоді Більських зустрічей отець Овсенюк, — *вона укончила Гайновську школу. Помаленьку зобрала пара люди і так співаємо. Співаємо як співаємо, но слава Богу, што люде ще горнутья до церкви і патрафлят співаті, хотя відно на наших дєревеньскіх приходах, што мало молодьожі належит до хорув. В'ядомо, молодіє до города виїхалі, остаються старичкі.*

«Stare mówili, a młode nie»

Проблема міграції молодого покоління до міста, де часто відчужується від своєї мови, традиції, а нерідко й віросповідання, стала повсюдною, то ж не є чимось винятковим у випадку Чорної-Церковної. Також і звітти молоді люди втікають у пошуках кращої освіти, кращої праці, а село стає щораз більш приреченим на цивілізаційний і культурний занепад. Одним із проявів такого занепаду є відходження від вживання у щоденних контактах рідної говірки. Скрізь повсюдною стає «мода» послуговуватися польською мовою, зокрема у контактах з дітьми, тобто з тими, які раніше або пізніше виїдуть з того ж «руського» села до «польського» міста. Оскільки однак у селах, у яких православних більшість, по-польськи почали говорити нещодавно, на окраїнах мовні процеси почали проходити швидше.

Знаючи про це, здалося мені чимось «нормальним», що на празнику в Чорній-Церковній розмови велися польською мовою, тим більше, що зібралося коло церкви багато молоді та людей середнього віку. Проте я справді здивувалася, коли прислухалася до розмов найстарших людей, не вловляючи ні одного «свогого» слова. А здивування було ще більше, коли на запитання «по-свойому» одна жінка похилого віку відповіла, що «nie rozumie». Очевидно, коли почали вести з нею розмову, виявилася, що все таки «rozumie», хоча говорити не вміє. Ситуацію пояснила інша місцева жителька, пані Марія, яка сказала, що навіть найстарші люди з Чорної-Церковної не говорять говіркою тому, що просто вже її не знають.

— *Tutaj u nas po polsku mówią. Ja na polskiej wiosce rosła, za mąż tylko tu przyszła, ja w ogóle nie umiem po rusku mówić. Jak ja na Grabarce i mówię po polsku, to uciekają ode mnie, myślą, że to Polaczka. Ja jak przyszła, to tylko stare mówili, a młode nie. Moja synowa wychodzi z Hajnówki i nie mówi po swojemu. Matka to jej mówi, a ona nie. Ona mówi po polsku, po polsku „howoryt”. Tu była prawie cała wieś [prawosławnych], tylko trochę zjechało tych Mazurów i potem się poženili, nasze poprzechodzili [na katolicyzm]. Nas tutaj jest większa połowa prawosławnych, a katolików tak z dziesięć rodzin.*

Маючи в пам'яті, що в сусідній Чорній-Великій ще дев'ять років тому люди володіли говіркою, питаю саме про це:

— *W Wielkiej Czarnej mówią więcej po swojemu*, — відповіла пані Марія. — *Będzie Średnia, a potem Wielka. U nich odpust na Annę i na Kazańską. Wielka Czarna to mówi.*

Мовна колонізація на периферіях відбулася не під впливом літературної польської мови, але польських говірок. Тому польська мова, якою користуються зараз, зокрема, старші мешканці Чорної-Церковної, має риси мазовецьких діалектів, якими послуговувалися на цих землях поляки.

Хоча в Чорній-Церковній розмовляють зараз по-польськи, все таки вдалося «виловити» жінок, які знали говірку:

— *В нас я не чула, коб говорили*, — пояснює пані Ніна, яка разом з іншими жінками сиділа на лавочці коло церкви. — *Не чула, не знаю. А я сама виходжу з-под Білська.*

— *Там говорат*, — додає її сусідка.

— *І там говорила, так як говорили в Августові. Тепер позабила, вже не знаю тої мови, бо тоже по-пуольську говорила і говорю.*

Коли пробуємо намовити її сусідку щось сказати, чуємо лише: *А я ніц не знаю.*

Слова жінок з Чорної Церковної, що вони «вже ніц не знають», підтверджує отець Миколай Овсенюк:

— *Як в 1984 рокові настав сюди, то ще старши люде говорили на руськум язикові. Тогди було боульш люди, 560 чоловік і тих люди старших дуже било. Молодши не говорили, бо в'ядомо, тут такій окрент є, што по вуїні* дуже люде перетепні*лі. І тепер я до їх часто говорю «по-свойому». Вони понімают, но сказати ніц. Некотори ще старши, виюнткі, же штось пот-*

рафлят сказати «по-свойому», але то туюлько дословне кілька слув.

Чому так сталося, настоятель пояснив: *Батькі старалися учити по-пуольську, втопітіся в тоє оточене, бо нас є неці*лих 400 душ, а католикув в парафіях панад 3 тисячи. Но тая мова остається ще в піснях. Чи то вес*ле, то тие пісні* руські ще вмі*ют співати. І то остається в піснях. Слава Богу і за тоє.*

Не лише в піснях, але й в дерев'яній архітектурі збереглися ще сліди минулого. Ідучи селом, можна ще в ньому побачити старі хатки зі своєрідною вирізкою. Однак їх щораз менше, як і менше людей, які пам'ятають, що в Чорній-Церковній говорилося колись «по-свойому». Єдиним, що залишається, це вже лише православне віросповідання, яке стає головним елементом тотожності та дає людям почуття єдності і участі у «своїй» спільноті.

Як ситуація виглядає зараз у сусідніх селах, між іншими у згаданий на початку Чорній-Великій, можна лише здогадуватися. Можливо, що там фактично, як сказала пані Марії, «мówią więcej po swojemu». Однак певно і по-сусідськи все швидко прямує до мовної уніфікації.

На жаль, тим разом не довелося побувати ні в Чорній-Великій, ні в Чорній-Середній. Можливо, коли за наступних кілька років доведеться туди поїхати, також і там на запитання говіркою якась бабуса відповість, що «nie rozumie». Тоді приклади «gwary ukraińskiej mazurzącej» залишаться вже шукати в діалектологічній літературі.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Концерт пуд двома дугами

Зауочиниє з 13 стор.

Федя Омельянович задбав про електрику, котору протягли од Стюпи Хурси. Моя жуонка Йоля з Басью Стулігрошовою, Аньою Тхоревською і Анетою Шабан задбалі про кулінарну сторону, а хлопці: Чеська Стулігроша, Мішку Жабінського, Янка „Слоня” Каліну і мого сина Ігора тяжко било одорвати од обслузі гриля – через пув ночи. Всіх тяжко спометати, але назву: Міхала „Джигу” Таранту, Андріє „Лісценя” Лопуха, Мірка „Жабу” Леонюка, Славика „Руска” Лемеша, Адася Осу, Андріє Омельяновича – нашого охоронника, Мішика „Дролька” Яким’юка, Марка „Воздуха” Одзієвіча і на орленській молодьожі з братами „Венглями” на чолі мусіт зауочну. Без їх тоє всьо не одбилося б.

О 17.00 почався концерт. Не думав, але пришлось мніє його одкривати. Привітав я всіх зобраних, подяковав спонсорам і зложив жиченя всім Петрам і Павлам, бо ж то 12 липня, а передусім нашому вуйтові Петрові Сельвесюкові. На мою просьбу хор ансамблю „Родослав” одспівав іменінникам „Многая літа”. Концерт повела пречудна дієвчина Аня Кіризюк.

Виступ почав дитячи ансамбль з Гмінного осередка культури у Вуорлі, якій ведут панство Фадіни. Виружняючим солістом ансамблю є Бартек Городецькі, якій, хоч по національності поляк, так хороше заспівав пару наших пісень.

Што то за концерт бив би, коли б не виступів Володя Комарчук? Виступів. У сієтому випадку не знаю пошто ми наймалі звукову апаратуру.

„Орляне” – повага, професіоналізм, традиція. Тут мушу сказати, што од довгих лієт членом ансамблю є моя мама Жєня Хмєлевська і з моєю тьотою Маньою „Філіпковою”, значит Одзієвіч, становлят стержєнь того ансамблю. Колиє ще виступала тьота Тамара Русінович...

Вінок українських пісень родом з нашого Пудляша в їхньому автентичному звучаньові запрєзентовав ансамбль „Гілочка” з Черемухі, котрим керує вєспаняла особа Ірина Вішенко.

Барзо сподобався глядачам ансамбль „Мікстур” з Кліщєль, которого керовніком є знани нам Ігор Фіта. Дивченята заспівали цієли вінець пісєнь українського попу.

Ну і почався виступ „Станиці”. Розпадався дощ, але глядачіє не пуддалиєсь, потроїлося їх при сєні. Потомкі українських козакув з Кубані показали клясу. При веліких оклясках одбилиєсь очєредни пункти їх програми. Тут не могу не згадати про жалє, што не знашли ми поніманя у володаруов нашої гміни і не достали гроши на одповієдно сєну, тому артисти мусіли танцьовати перед малою сєною на неруовнуй травіє. Тоє саме било з наступним ансамбльом – „Родославом” з Житомира. Тут артисти показали повни професіоналізм, не оно в спієвові і гріє оркєстри – ну бо штоб вивівати такіє „козли” на такуй малуой площадці?

Вєчур зауочнився танцями при музиці місцьових ансамблюв, у репертуарові котрих є мнугой пісєнь родом з-за всхуодньої границі.

І на кунєць. Всіє заангажовани в організації фєсту „хочут ще”. Значит – запрошуємо за руок. Не пошкодуєте.

Марко ХМЄЛЄВСЬКІ

Фото Ю. Гаврилюк,
М. Степанюк

Organizatorzy projektu „Orlenśki Weczurki” chcą podziękować instytucjom, fundacjom, firmom i osobom prywatnym za okazaną pomoc i wsparcie:

- Związkowi Ukraińców Podlasia
- Basi i Jankowi Michalczukom
- Panu Komendantowi Placówki Straży Granicznej w Dubiczach Cerkiewnych
- Panu Komendantowi Komendy Powiatowej Policji w Bielsku Podlaskim
- Panu Prezesowi Przedsiębiorstwa Usług Komunalnych sp. z o.o. w Hajnówce
- Stowarzyszeniu Samorządów Euroregion Puszca Białowieńska w Hajnówce program „Działaj Lokalnie VI”
- Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności
- Fundacji Wspomagania Wsi
- Ani i Igorowi Tchórzewskim
- Alince i Sławkowi Bierozom
- Gieni i Koli Tchórzewskim
- Wieśkowi Omelianiukowi
- Piekarni „Emma” w Orli
- Joli i Andrzejowi Szarkom
- „Arhelan” Burzyńscy
- Sławkowi Sawczyńskiemu
- Władkowi Bogaciewiczowi
- Alinie i Jankowi Kunom
- Sławkowi Ostaszewskiemu

Деякі події з прожитого

Село Черничин, у якому я народився, лежить у чотирьох кілометрах від Грубешева на Холмщині. Крім нещастя, що їх принесла II світова війна, наша сім'я пережила ще й власну трагедію. У 1944 році, коли я мав неповних два роки, померла мама. Батько залишився з трійкою дітей, без даху над сирітськими головами, бо хату спалили вороги. Мене, наймолодшого з трьох братів, взяв до себе бездітний дядько мами. Тікаючи з сім'єю від розбійників-грабіжників він переїхав на правий берег Бугу і поселився у Володимирі-Волинському. Там я закінчив початкову школу. У 1957 році батько вирішив забрати мене до себе на Ольштинчину, куди був виселений у 1947 році.

Мені пощастило почати навчання в українському педагогічному ліцеї в Бартошицях. Тут, крім солідних учителів-поляків, працювали українці: Іван Брук, Дроздовський, Олександра Сеньків, Галина Криванська, Ярослав Марущечко, Микола Калішук, Михайло Саванюк. Більшість предметів велася по-українськи. Директор школи Варвара Серкіз говорила гарною українською мовою. Школа була в центрі уваги Українського суспільно-культурного товариства. Її відвідувала пані Васильків. Про школу писалося в „Нашому слові”. На його сторінках появлялися фотографії найкращих учнів.

Але атестат зрілості я отримав у загальноосвітньому ліцеї в Лігніці, як один з шести перших його випускників у 1960/1961 навчальному році. Тут треба згадати декількох людей, завдяки яким ця школа змогла втриматися в ду-

Степан Бєнь – учасник IX Звітно-виборчої конференції УСКТ Голдапцини в Банях-Мазурських, 4.04.1971 р.

же складних матеріальних та формальних обставинах, а згодом стати одним з найкращих українських учбових закладів у Польщі. Це Марія Павенцька, Ірина Снігур, Стефанія Худьо, а також директор єврейської школи Михайло Таненцаф, який погодився взяти на себе нелегкі обов'язки опікуватися українською школою. Ще дві яскраві постаті з перших років боротьби школи за свою гідність та право існування – це Дмитро Богущ, який обстоював повну автономію українського ліцею та невтомна Віра Домбровська з Повітового

правління УСКТ в Лігніці, яка самовіддано дбала про щоденні умови життя-буття для 78 учнів.

На українську філологію Варшавського університету я потрапив саме завдяки сміливому маневрові переходу з педучилища у Бартошицях до лігницького ліцею. Якраз у 1961 році були вступні екзамени на українську філологію у Варшавському університеті, керовану професором Пшемиславом Зволінським. Це у нього студенти складали свій перший просівний іспит з граматики староцерковнослов'янської мови, отримуючи сувору оцінку. В університеті була змога слухати лекції на екстремальному рівні з філософії доцента Б.Бачка, або ж з польської літератури професора Артура Сандауера. Але головним нашим завданням було вивчати і поглиблювати знання з української мови у др. Тетяни Голинської, Мар'яна Юрковського, пізніше у Михайла Балія та з української літератури у доцента Флоріана Неуважного, Остапа Лапського, Климентини Олещук. Тут познайомився я з Іваном Співаком, Степаном Козаком.

У вільний час студенти сходились у домівок УСКТ на Черняківській, співали в хорі Йосипа Курочка, а пізніше Ярослава Полянського. На Новогродській відвідували редакцію „Нашого слова”. Антін Середницький підсував нам теми для публікацій в „Українському календарі”. Студенти не нудьгували, багато часу проводили у бібліотеках. Назавжди закріпилася у пам'яті зустріч на кафедрі з Максимом Рильським.

Найяскравішою подією у студентському житті була поїздка у Київ з доцентом Флоріаном Неуважним на місячну педагогічну практику в жовтні 1965 року. Я вів уроки у 92-гій середній школі ім. Івана Франка, яка містилася при вул. Леніна, в будинку колишньої Колегії Павла Галагана. У приміщенні, яке служило за вчительську кімнату, колись була каплиця, у якій весною 1886 року Іван Франко вінчався з Ольгою Хоружинською. Крім офіційної зустрічі з письменниками в будинку Спілки письменників, були й приватні, глибоко зворушливі, а то й небезпечні з політичної точки зору. Не щодня буває змога поспілкуватися з тодішніми опозиціо-

Публікації вірного Друга нашого часопису, Олександра Колянчука, присвячені українцям з Холмщини і Південного Підляшся, які були переселені у 1947 році на Вармію та Мазури, можна сказати, що „розв'язали мішок”. Наслідком цього стали публіковані у цьому числі три дописи, які мають у великій мірі „приватний” – автобіографічний чи родинний характер. Але це зрозуміло, адже „велика” чи „національна” історія це збірна сума людських автобіографій, бо ж навіть найбільші події не вершилися самі – їх творили конкретні люди, які вміли, як сказав один мудрий богослов, зацвісти там, де „посадив” їх Бог. Отже – дуже дякуємо Степанові Беневі та Богданові Галагіді та надіємося на відгуки чергових уродженців Холмщини і Підляшся, а також інших регіонів. (ред)

ністами, як-от: Михайлина Коцюбинська чи Євген Сверстюк. Або на Хрещатику, біля входу у метро, віч-на-віч, зовсім випадково, зустрітися з Василем Стусом і міцно потиснути йому руку. Того дня поет їхав у робочому вбранні до праці в будівництві десь за межами Києва. Тоді вистачило короткого обміну кількома реченнями, щоб зрозуміти повагу обставин, у яких Він знайшовся.

Після отримання університетського диплому я був направлений, з дружиною Ольгою, до праці в початковій школі в Банях-Мазурських. Тоді справами навчання рідної мови, як працівник УСКТ, займалася Люба Вербова (Кобеляк). Від 1965 року в Банях-Мазурських уже не було окремої української школи. Більшість українських дітей вчилася у, паралельних до польських, українських класів. Крім фізкультури, ручної роботи та історії, усі предмети велися українською мовою. Тут працювали випускники бартошицького педліцею, а директором була пані Анна Гнатюк. Мені приділено вести уроки з української мови та літератури, а також

географію. Викладаючи математично-природничі предмети вчителям треба було дбати і про польську термінологію. Був такий період, що на якийсь час мені доручили вести уроки фізики, а навіть математики. Саме тут знадоблялося трирічне навчання в Бартошицях, де „з великою точністю”, як казав учитель фізики Дроздовський, викладалися ці предмети українською мовою. Отже і учням у Банях-Мазурських стали відомими слова паралелепіпед, гіпотенуза, квадратний корінь, личинка, суглоб і таке інше.

Крім професійної роботи українські вчителі займалися уескатівською діяльністю. Мені приділили опіку над гуртком УСКТ в селі Врубель, а пізніше у Гродзіску. Я розповідав про Україну, читав художні твори, розмовляв на буденні господарські теми.

Випробуванням способом самовдосконалення вчителів були курсоконференції. Я старався бути їх активним учасником. Схвально, що вони ведуться надалі в Гурові-Ілавецькому, а останньо в Бартошицях. Багато користі для

моєї учительської праці дали мені місячні курси у Києві. Легше і більш природно було переказувати учням бачене ніж уявне.

У 1988 році я склав екзамени в Інституті навчання учителів у Варшаві і здобув третій ступінь професорської спеціалізації в царині навчання української мови та літератури.

У 1998 році я був уповноважений Міністерством національної освіти писати кваліфікаційні рецензії підручників для шкільного вжитку. У 2002 році отримав звання дипломованого вчителя.

Крім директорських нагород, мені присвоєно нагороду Міністра освіти і виховання у 1973 році, а у 1987 році – Золотий Хрест Заслуги. У вересні 2005 року я став пенсіонером. 7 жовтня 2007 року, на VIII Осінніх концертах церковної музики, під час гала-концерту у греко-католицькій церкві Пресвятої Тройці в Гіжицьку мені присвоєно Почесну відзнаку за заслуги для Вармінсько-Мазурського воєводства.

Степан БЕНЬ

Холмищаки на Голдапщині

Коли мова йде про Голдапщину в українському контексті, завжди мається на увазі село Бані-Мазурські. До 1954 року воно та навколишні села входили до Венгожевського повіту. Згодом громада Бані-Мазурські стала островом українства у Білостоцькому воєводстві. У 70-тих роках минулого століття до громадської ради в Банях-Мазурських належало 18 сіл, 15 державних рілничих господарств, що складало третину Голдапського повіту. За тодішніми даними на цій території жило 70% українців: майже сімсот сімей, близько 3500 чоловік.

Як на сільські обставини – числа великі, але радості мало, коли згадати, що максимальна кількість учнів в українських класах місцевої школи (в одному навчальному році від першого по восьмий клас) досягла 119 осіб. Школа працювала здебільшого системою з'єднаних класів. Були і позитивні аспекти, приміром більшість предметів, як-от: природа (в старших класах біологія та зоологія), математика, фізика, хімія – викладалися по-українськи. Це давало можливість у значній мірі поширити

Голова Повітового правління УСКТ Голдапщини Степан Контрелевич промовляє на дитячому читачькому конкурсі української поезії. Бані-Мазурські, 1972 р. Зліва сидить учитель української мови Степан Бень

лексику молодих людей. Польську мову в українській школі починали вивчати від другого класу. Від 1960 р. (перший випуск) до 2000 р. свідоцтво цієї школи отримало 320 учнів. У 2001 р. початкову школу (вже шестирічку) закінчило

4 дітей, а останніх трьох учнів-п'ятикласників восени почали навчання у польських класах і на заняття з української мови приходили після уроків.

Коли глянути з перспективи часу на життя привезених сюди українців,

Український хор з Бань-Музурських, 1950-ті роки. Від лівої стоять: Степан Контролевич (четвертий), Анна Галагіда (сьома) та Євгенія Галагіда (десята).

можна ствердити, що великий вплив на їхню свідомість та громадське оживлення мав холмщак з Грубешівщини **Степан Контролевич** (1919-1993). Працю в сільських управах він почав ще на рідних землях, 9 вересня 1944 року у Долгобичеві. Разом з багатьма попав у концтабір в Явожні. У 1947-1950 роках працював секретарем громадської ради в Будрах на Венгожевищині, а далі в Банях-Мазурських. Його доброзичливість, енергійність та неабиякий організаторський хист відразу помітили урядовці повіту і Білостоцького воєводства. Колишньому в'язневі Явожна не пропонували членства в Польській об'єднаній робітничій партії, але довірили важливі адміністративні функції у специфічному середовищі, у якому була переважаюча кількість українців-галичан, кілька розкиданих по різних селах сімей з Холмщини та з усіх-усюд пришелиців, що шукали чогось кращого та готового, залишеного корінним населенням — німцями.

Позитивним був тут факт відсутності національних антагонізмів та сусідської ворожнечі. Свого часу в Банях-Мазурських передавався з уст в уста автентичний, в певній мірі, факт. Через паркан сусідом пана Степана Контролевича був тутешній німець пан Бруно Тарах. Качка пана Степана, ходячи по подвір'ї, по-качиному потеліпувала: „Шваб, шваб, шваб.” А тоді півень пана Бруна, злетівши на огорожу і міцно витягнувши шию, пристрасно на все горло закукурікав: „Ук-ра-ї-ї-не-ець!” Смішно, дотепно і майже правдиво. Був також достовірний факт, коли пан Петро Гунович (сусід С. Контролевича)

похвалив сусідського хлопця з білоруської сім'ї (очевидно, спольщеної ксьондзом) за це, що той (у своєму понятті дошкульно прозиваючи) назвав

його сина українцем. „Так, так, — говорив пан Петро, — добре кажеш, він українець. Завжди так його називай.” І так слово українець не стало прізвиськом.

Ансамбль „Смерічки” з Бань-Мазурських (Білосток, 1969 р.). Зліва стоять: NN, Євгенія Гукович, керівник ансамблю Євгенія Іваник (Галагіда), Марія Базилевич, Марія Вишинська, сидять Галина Блонська і Богдан Галагіда

Продовжуючи спогад про Степана Контролевича, треба нагадати, що від 1964 по 1973 рік він був головою громадської ради, а далі начальником гмінної управи в Банях-Мазурських. Тоді, коли на начальників обирали найчастіше молодих і з вищою освітою, в особі С. Контролевича вбачали людину з великим життєвим і професійним досвідом та вродженим менеджерським вмінням. Недаремно був удостоєний медалями та хрестами заслуги, не говорячи про відзначення (Заслужений діяч кооперативного руху, бронзова та срібна Відзнаки відбудови Варшави, Заслужений діяч Білосточчини, Заслужений діяч культури тощо).

Окрему, особливо важливу для нас сторінку життя С. Контролевича займає його безкорислива праця на українській ниві. Він з особливим задоволенням показував свій членський квиток Українського суспільно-культурного товариства, на якому був написаний перший номер. І це справді так було. На території діяльності гмінної управи Бань-Мазурських число передплатників „Нашого слова” сягало сотні. Розповсюджували тут близько сорока „Українських календарів”. Це був результат незлічених поїздок по селах та бесід з українськими господарями. Він зберігав архівні документи Повітового прав-

ління УСКТ у формі протоколів, звітів, таблиць тощо. Згодом планував усі папки віддати в архів у Білостоці.

Від 1956 р. С. Контролевич належав до числа найактивніших членів Головного правління УСКТ, а від п'ятого з'їзду, що відбувся 23 квітня 1972 року – був членом Президії ГП УСКТ.

Не менше активною та мобілізуючою українців була холмщанка з Гонятина **Євгенія Галагіда**, по чоловікові **Іваник**. Сьогодні вона з дочкою Марією та сином Мирославом, випускником Варшавського університету і колишнім аспірантом кафедри української філології, живе в Канаді. Напевно згадає свою працю в Гмінному осередку культури в Банях-Мазурських, де в основному працювала з українськими школярами та молоддю. Створений нею дівочий ансамбль „Смерічка” мав значні, як на тамтой час успіхи, виступаючи на різноманітних українських святах і урочистостях.

Не менше заслуженою для нашої громади є її сестра **Анна Галагіда** (замужем **Назарович**), яка зі своїм чоловіком Богданом Назаровичем, крім навчання української мови у селах Домбрівка-Польська, Ліси, Бані-Мазурські, заснувала жіночий колектив „Мазурські зозулі”.

На особливу увагу заслуговує земляк сестер Галагід **Микола Сень** (1934–1985) – високого рівня фахівець у галузі медичних наук, лікар, який рятував нечисленним життя, виліковував з недуг. Людина великого формату. Він виступав на п'ятому з'їзді УСКТ. Зі своєю сім'єю жив і працював у Голдапі. Дочка Марію і Катерину возив на українські свята у Свиднику (Словаччина), фестивалі у Сопоті. Старався привозити дочок на українські свята та урочистості в Банях-Мазурських. Тут вони брали участь у дитячих декламаторських конкурсах. Цікавився історією, зокрема історією України, вболівав за її долю, яку розкрадали чужинці, зайти, розбазарювали свої негідники, паплюжили честь землі та винищували найкращих синів і дочок народу.

А от підляшани-володавці, які опинились тут, ще вдома на своїх землях були вповні латинізовані. Вони байдужі до наших справ. Добровільно сполонізували своїх дітей. Винятком є одна сім'я, у якій жінка ходить до греко-католицької церкви, її чоловік до костелу, а вдома панує українська атмосфера.

Степан БЕНЬ
Фотографії надані С. Бенем
та М. Іваником

Трудівники українських буднів

Написати до „Над Бугом і Нарвою” я вирішив, коли прочитав статтю „Znad Bugu do Krainy Jezior” у числі 2/2008. Там згадується декілька осіб з Холмщини. У домашньому „архіві” я знайшов дещо про інших людей з Холмщини, які опинилися тут на чужині і саме вони почали творити церкву нашу, українську школу, українську культуру. Додаю також декілька фотографій, на яких зображені описані мною особи.

Отець **Дам'ян Товстюк** – народився 31 вересня 1911 р. в селі Мамаївці-Нові на Буковині в межах тодішньої Румунії (сьогодні Мамаєвці – в Україні) в сім'ї Василя і Анни Товстюків. Початкову освіту здобув у місцевій школі, а згодом (від 1921 р.) навчався у Державній гімназії у Чернівцях, яку закінчив матурою у 1929 р. Свою науку від 1930 р. продовжував на Чернівецькому університеті (факультет теології). У 1936 р. закінчив студії і отримав диплом магістра теології.

Був висвячений 31 серпня 1936 р. митрополитом Віссаріоном. Ще перед висвяченням Дам'ян Товстюк одружився. Його жінкою стала Теодора Вашкан. 11 вересня 1938 р. народилася їхня перша дитина – син Ігор. У 1937 р. о. Д. Товстюка призначено адміністратором православної парафії в Цульусті (Румунія). Їх настоятелем став від 1938 р. Свої душпастирські обов'язки виконував він, мабуть, бездоганно оскільки митрополит Віссаріон нагородив його золотим хрестом.

О. Дам'ян Товстюк на похороні Григорія Галагіди, діда автора допису (12 січня 1958 р.)

Деякі джерела подають, що о. Д. Товстюк приїхав до Польщі у 1940 р., втікаючи перед совєтським терором. Сам

священик писав в офіційних документах, що прибув до Варшави у 1939 р. з метою продовження студій та написання докторату. Можливо, що просто боявся подати правдиву причину. Безсумнівно є це, що після падіння Польщі о. Д. Товстюк зголосився до адміністратора Православної Церкви на Холмщині та Підляшші архіпресвітера Іоана Левчука, який призначив його настоятелем у селі Павловичі на Холмщині.

Тоді в Павловичах не було церкви. 31 липня 1929 р. її зруйнувала польська влада. Перестала тоді також існувати православна парафія, до якої належали й українці поблизького села Гонятин. Вірні були приєднані до парафії в Долгобичеві. З приходом німців почалося українське відродження на Холмщині. Не обминуло воно також Павловичів та Гонятин. Свідоме українське населення розбудувало уціліле приходство в Павловичах на церкву та хату священика.

Майже нічого не знати про о. Дам'яна в роки війни і польсько-української боротьби 1943-1947 років. Додумуватися лише можна, що він ділив долю й долю своїх парафіян. Не відмовлявся від своїх священничих обов'язків: відправляв Богослужіння, хрестив, вінчав і щораз частіше – хоронив. Це він, між іншим, на павловицькому цвинтарі хоронив 20 повстанців і 2 санітарки 3-ї сотні „Дуба”, які загинули в бою з НКВД на колонії Корчунок у 1945 р.

17 червня 1947 р., в ході акції „Вісла”, вагітну жінку о. Д. Товстюка та його сина вивезено на північні землі, а його самого арештовано й запроторено у таборі в Явожні. Ув'язнений о. Д. Товстюк не знав, що його жінка 23 грудня 1947 р. народила двох синів – Бориса та Гліба. Слід підкреслити, що священник постійно був громадянином Румунії і його арештування з погляду міжнародного права було незаконним.

На волю о. Д. Товстюк вийшов 8 березня 1949 р. Вдалося йому віднайти сім'ю, яку поселено в невеличкому містечку Прабути в Ольштинському воєводстві. На початку не повернувся до душпастирства. Став світським працівником у Мальборку, а від 1951 р. працював у шевсько-каменярському кооперативі „Свобода” в Прабутах.

24 серпня 1954 р. виїхав до Венгожева – до своїх грубешівців. Службу Божу в Банях-Мазурських почав правити в

нашій хаті, а по тому домовився з протестантським пастором про каплицю.

„Убовці” (працівники Уряду безпеки) все ж таки слідкували за о. Дам'яном. Не витримав постійної напруги і влітку 1957 р. перестав бути настоятелем (заступив його о. прот. Володимир Цехан з Гіжицька) і виїхав до Румунії. Умови, які там застав, були мабуть ще гірші як у Польщі і тому від листопада 1957 р. він вдруге став настоятелем у Венгожеві.

Син Ігор став музиком, виїхав до Парижа, куди стягнув родину. Щастя родини не тривало довго. Кар'єра Ігоря обірвалася і він покінчив самогубством. Після смерті сина отець переїхав до Мюнхена, де є похоронений.

У моєму житті о. Дам'ян Товстюк це особлива людина, бо ж це він заціпив у мені християнську православну віру, навчив молитви і любові до Бога. 12 січня 1958 р. хоронив мого діда Григорія Галагіду. До кінця моя родина утримувала з ним близький контакт, за що часто „сповідалася” перед УБ.

* * *

Багато писалося і було чути про українську школу в Банях-Мазурських. Дуже рідко, як би не сказати взагалі не говориться про цих, котрі зробили „чорну роботу” – заснували її.

Саме ним був холмшак **Михайло Балій**, с. Омеляна і Софії, народжений 1925 р. в Павловичах. Початкову школу закінчив у Вар'язі, потім у 1939-1943 роках навчався у холмській і сокальській гімназіях.

Михайло Балій. Фотографія виконана в арешті Міністерства публічної безпеки (Варшава 1948)

Вже в сокальській гімназії вступає в ряди Організації Українських Націоналістів під пс. „Маркіян” і „Степовик”, а незабаром ОУН скерує його до військового вишколу на Волинь. Призначений на слідчого офіцера підлеглого безпосередньо шефові Служби Безпеки III округу ОУН „Зенону” (Леон Лапінський).

У травні 1948 р. отримує наказ припинити дальшу боротьбу і йти на Захід. Арештований на території Чехословаччини і етапований до Польщі. У Вар-

Перші учні української школи в Банях-Мазурських зі своїм вчителем Михайлом Балієм

шаві засуджений до розстрілу і переданий до Києва. Там смертний присуд замінено 25-ти роками тюрми. Покарання відбувалося в Александрівській тюрмі Іркуцької області та таборах Воркути.

Звільнений у 1955 р. і відправлений у Польщу, де ще рік був під тюремним наглядом, відтак відпущений і скерований до праці на Ольштинщину. Приїхав до Бань-Мазурських і замешкав у нашій хаті. У 1956 р. став організатором української школи, її першим вчителем і керівником. Був він також ініціатором і викладачем курсу української мови та літератури для дорослих. Це він і його пізніший заступник Іван Колач були засновниками перших дитячих концертів співу і танцю. У липні цього ж року скерований УСКТ на курс вчителів української мови в Сулеювку біля Варшави.

В академічному році 1957/58 навчався у Варшавському університеті, де став працювати асистентом-викладачем. Захистив докторську дисертацію з української мови і літератури у Варшавському університеті, став працівником і готовився до габілітації, але доля судилася іншою. У 1981 р., на 56 році життя, він нагло і несподівано вмирає від серцевого приступу. Похоронений на православному цвинтарі Варшава-Воля.

Був одружений з Володимирою Гірна, доч. Степана і Анни, нар. 1938 р. в селі Заліська Воля на Перемищині. У 1995 р. вона несподівано помирає. Син Андрій та дочка Анна живуть в Торонто у Канаді.

* * *

Був час, коли Бані-Мазурські весь час вели перед в різних видах українського життя у Польщі. Це тут вже у 1952 р. зорганізовано один із перших українських хорів, а у 1956 р. відкрила свої двері українська школа. То в Банях організовано перші у Польщі читацькі конкурси, виставки української вишивки, курси для дорослих, виклади історії України, фестини і малюнки.

Дехто в Банях із старших мешканців каже: „Цікаво, чи Бані були б такими українськими, якби не сім'я холмців Михайла та Марії Галагидів. Це вони виховали своїх дітей: Євгенію, Анну та Богдана в душі любови до всього, що українське.” Та почну з початку.

Холмщина – Грубешівський повіт, а в ньому два українські села. Одне це Долгобичів, де живе Марія Новосад, а десять кілометрів на схід від нього, між Угриновом та Павловичами, над річкою Білкою, серед буйної природи – Гонятин, в якому мешкає Михайло Галагіда.

Молоді, як всюди, зустрічались на співах, танцях, у церкві. Десь так наш батько і запізнав нашу маму. Під кінець 1930 р. Марія і Михайло побираються, а по рокові в них народжується дочка Євгенія.

Батьки ставлять їм хату в чудовому місці, бо у вишневому саду, над ставком, який звуть „Прачкою”. Молоде подружжя починає дороблятися, прибуває і в хліві, і в коморі, а в хаті, у 1941 році з'являється друга дочка Ганя (Анна).

Але доля Холмщини, отже і мешканців Гонятини, погіршується. Настають важкі часи. Десь вже від 1938 року починаються польськими бандами облоги, морди, постріли і пожежі: крик і плач людей – терор і гвалт – трагедія українського населення. Полонізація, нищення всього, що українське триває до 1947 р. коли польська влада постановляє виселити українців з їхніх рідних земель на північ і захід Польщі в злочинній акції, яку назвали „Вісла”.

17 червня 1947 р. до Гонятини приїхало польське військо і наказало за дві години спакуватися і зголоситися до збірного пункту в Долгобичеві. Тато, закладавши своє „майно” на фіру, поїхали, де сказано, а звідтам до Вербковичів, де була залізнична станція.

22 червня 1947 р. їх запакували в бидлячі вагони і повезли в невідоме. П'ять днів пізніше, уночі, їхній поїзд

Різдво на чужині, 1949 рік. Родина Галагидів при святковому столі. Поруч: Наймолодше покоління – Анна, Богдан (автор допису) та Євгенія

зупинився на станції Гіжицько, біля озера Негоцін. Коли почало розвиднюватися, залякані люди побачили „велику воду”, якої ніколи не бачили, почали плакати, бо подумали, що їх привезли топити. На щастя обійшлося переляком і ранком їх скеровано до Бань-Мазурських.

Сестра Євгенія Галагіда, зараз Іваник, звичку розвивати суспільну працю винесла з рідного села, де була членом церковного і сільського хорів, драмгуртка при „Рідній хаті”, а особливо з порогів рідної сім’ї, в якій усі співали, де батьки Михайло і Марія з пієтетом зберігали партизанські пісні. Коли у Торонто весною цього року презентувався фільм „Вогонь і зброя”, режисер фільму Мирослав Іваник (син Євгенії) сказав: „Я виріс у сім’ї, де тема УПА, пісні були завжди присутні. Як би не це мене тут би не було, я б пив каву...”.

Так от, сестра Євгенія у 1952 р., довго ще перед виникненням Українського суспільно-культурного товариства, організує хор, який дав багато концертів у навколишніх селах. 27 молодих дівчат і хлопців приносили своїм співом насолоду слухачам. Зустрічались однак вони з великими перепонами. У дописі до „Нашого слова” Євгенія так згадує:

„Нелегка була праця новоорганізованого гуртка. Щоб гурток міг існувати, потрібна була не тільки добра, але сильна воля усіх його членів. Усі костюми, потрібні речі, гуртківці купували за свої власні гроші. Спочатку строї були дуже примітивні, але згодом гурток став на такому рівні, що не треба було за нього соромитися. Перший наш виступ відбувся літом 1953 р., а вже осінню, на вечорі присвяченому Жовтневій революції у Венгожеві отримали ми диплом за поширення ідеї польсько-радянської дружби.

Найбільше клопоту мали ми з комунікацією. Бувало, якщо принагідно хтось довів нас до села, в якому заплановано виступ, дістатись назад було нічим. Там де виступали, в тій світлиці і ночувати приходилось. Коли порівнюю умови, в яких тепер працює „Зірка”, дивуюся – де ж тамта молодь набирала охоти і витримки, що так мов цигани, розсівши на підводах, їхала від села до села і везла з собою українську пісню, танець та гумор.

Наша програма складалась не тільки з українського репертуару: були тут пісні і танці російські, були і польські. Тому всюди зустрічали нас дуже радо і

Хор заповнений Євгенією Галагідою на виступах в селі Круклянки, 1953 рік

Хор з Бань-Мазурських на концерті в Голдані. Перші йдуть Анна Галагіда (з гітарою), І. Мельничок (Платони) та Іван Колач (в мундирі), який після повернення до військової частини був покараний „за splamienienie munduru polskiego” – бо йшов разом з артистами в українських костюмах.

Чоловічий хор з Бань-Мазурських на концерті в білоруському селі Наровка (Гайнівський повіт)

не раз бачили ми й сльозу в очах. І власне ця сердечність, з якою нас усюди приймали, була найкращою подякою за наш труд, заохочувала до дальшої праці на ниві рідної культури.”

Одного разу замовлене з ПГР-у авто не приїхало. Батько Євгенії з сусідом у два вози повезли їх до села Ольшево (25 км). На місці виявилось, що нема ключів від Будинку культури. На допо-

могу прийшли глядачі, вони запропонували виступ в опущеному залі. Дружно всі вхопили за мітли та упорядкували зал і сцену. Концерт відбувся та ще й забава до ранку, а коли о 3-й годині артисти посідали на вози, то ще довго до Ольшева долинала українська пісня, а заслухані люди повільно розходилися.

З 1956 р. Євгенія працювала керівником громадського будинку культури в Банях-Мазурських. Вже у вересні 1956 р. вона зорганізувала дитячий ансамбль пісні і танцю. До Бань з села Врубле переноситься збагачений 10 співаками молодіжний хор.

Крім діяльності в Банях Євгенія у 1957 р. організує також хор і драматичний гурток в селі Ліси. Ця активістка з добрим музичним слухом, гарним голосом і музичним обдаруванням, крім мішаного хору організує також чоловічий хор. Хори під її керівництвом вже не концертують лише по навколишніх селах, але беруть участь в імпрезах в Голдапі, Елку, Венгожеві, Ломжи. Мішаний хор виступає також на I Перегляді самодіяльних гуртків національних меншостей у Білостоці, де викликає велике захоплення глядачів.

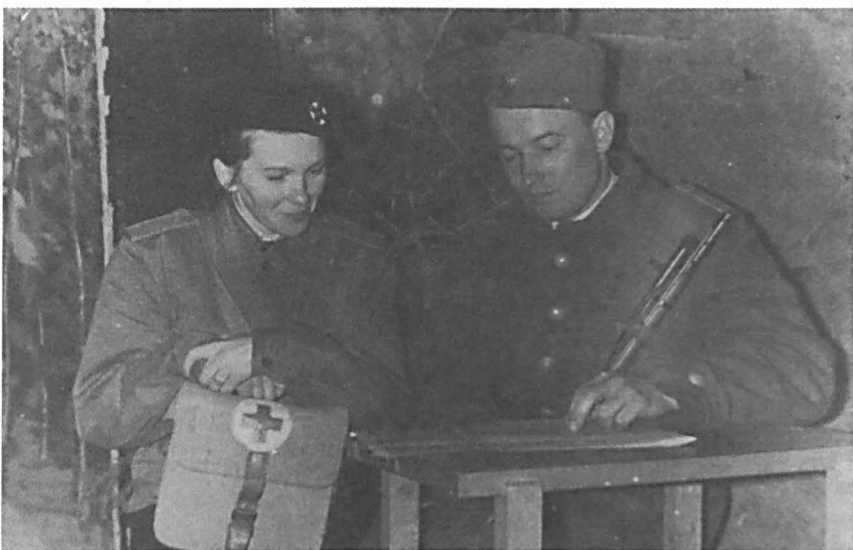
Наша діячка не задовільняється лише театральним, хоровим і танцювальним мистецтвом. Винесену з рідної хати любов до української вишивки вона втілює в організацію виставок українського мистецтва і не лише в Банях, але у Варшаві, Білостоці, Пішу, Голдапі, Венгожеві. Одночасно організує літературні вечори, декламаторські конкурси, прекрасні перші новорічні „Маланки”, на яких було багато народних звичаїв, пісень і танців. А бавилися не тільки місцеві українці, а охочі, які долали відстань 100 і більше кілометрів.

На деякий час (з огляду на маленьких дітей Мирослава і Марусю) Євгенія припиняє свою діяльність. Її місце займає П. Лобачевський.

Повернувшись Євгенія організує відомий у всій Польщі прекрасний дівочий ансамбль „Смерічки” (1968 р.). Вперше гурт цей виступив на конкурсі в Голдапі, пізніше з нагоди 25-річчя ПНР у Білостоці. Брала з успіхом участь у міжвоєвському огляді в Пасленку. У червні 1969 р. їхні пісні записало Польське Радіо. Культурні роки 1970-1971 це виступи ансамблю в селах Венгожівського та Голдапського по-

Драматичний гурток з села Ліси ставить п'єсу „Безталанна”. Зліва: А. Галазіда, І. Оверко, В. Гринюк, Ст. Данилець, І. Кузіна, NN, Ст. Козут

Анна і Богдан Назаровичі – разом в житті і на сцені

Анна Назарович, вихователька українського класу початкової школи в Банях-Мазурських, зі своїми підопічними

Там її директорка Б. Серкіз доручає вести учнівський хор, який виступає на різних шкільних святах. Після приходу до педагогічного ліцею п. Сеньків Анна стає головою ради хору і правою рукою вчительки. Закінчивши ліцей приходить вчитися до села Ліси біля Бань-Мазурських. Тут організує український і польський дитячий колективи, а також драматичний гурток дорослих. Виходить заміж за Богдана Назаровича і разом діють в УСКТ. Драматичний гурток ставить п'єси „Як ковбаса та чарка то минеться і сварка”, „Під червоною калиною” та багато, багато інших, з якими об'їжджають навколишні села, де живуть вигнанці з акції „Вісла”.

Організує польський гурток, який в загальнопольському конкурсі „Моя місцевість – колись і нині” займає I місце у Польщі. І в нагороду їде на Білорусь, до Мінська. Крім згаданих гуртків Анна Назарович веде широко відомий тоді співучий ансамбль „Мазурські зозулі”, який не раз займав I місце і то не тільки серед українських гуртків, але і польських. Вони виступали в Сопоті на українському фестивалі.

Куди не перенесли подружжя Назаровичів до праці, там вони зразу організували і поживлявали працю українського середовища.

Після переходу до Бань-Мазурських Анна організує дитячий колектив „Орлята”, який був постійним гостем дитячих фестивалів у Кошаліні. Подружжя Назаровичів організувало широковідомі молодіжні ансамблі „Весела громада” та „Зорепад”, які неодноразово виступали на сцені в Сопоті.

Згодом Анна та Богдан виїхали до Канади. Пані Анна стає серед тих, хто організував славне об'єднання українців з Польщі – „Закерзоння”. Разом з дочкою **Адріанною Шляхтич** допомагають у створенні і проведенні виставки „1947”, „Вигнаним, замученим, але не скореним”, а також останнім часом на відзначення 60-річчя акції „Вісла”.

Подружжя Анни і Богдана Назаровичів є також активними членами Ліги українців та українок Канади.

*Зібрав і опрацював
Богдан ГАЛАГІДА*

Фотографії із архіву Богдана Галагіди та Анни Назарович

Свого не цураймося у будь-якій чужині!.. Вгорі: З різдвяним Вертепом виступають онуки Анни і Богдана (зліва): Давид Шляхтич, Роксана Назарович, Семен Назарович, Ігор Шляхтич та Остап Назарович. Внизу: Анна Назарович з онуками Остапом, Семеном та Ігорем серед учасників концерту в 60-річчя акції „Вісла”.

вітів, Лелькові, Пасленку, Кошаліні тощо. Найбільшим успіхом був виступ „Смерічок” на IV Фестивалі української пісні у Варшаві.

Євгенія Іваник багато разів вибиралася делегатом на з'їзди УСКТ, дописувала до „Нашого слова”. Не дивлячись на перевантаження суспільною працею зразково виховала своїх дітей. Хоч згодом доля кинула їх за океан, до Канади, то і там вони не забули про своє. Так **Маруся Іваник** (нині Яцила), як і **Мирослав** включились у створення організації українців із Польщі – Об'єднання „Закерзоння”. Так Євгенія, як і її діти є ініціаторами багатьох заходів цієї організації. **Мирослав Іваник** деякий час був головою об'єднання, редактором газети „Вісті Закерзоння”, а також режисером документальних фільмів про долю українців „Кров і сльози” та „Вогонь і зброя”. Останню в його опрацюванні вийшла книжка „Явожно” – спогади цих, кого без суду кинено за колючий дріт лише за це, що були українцями.

Думаю, що Євгенія Іваник, з дому Галагіда, може сміливо дивитися на пройдений шлях. Вона чесно виконувала своє громадське завдання.

Друга дочка Михайла і Марії – **Анна Галагіда**, була серед перших випускників українських класів педагогічного ліцею в Бартошицях, згодом, вже заочно, навчалася у вчительській студії в Білостоці, вищій вчительській школі в Ольштині, де отримала звання магістра, студіювала також етнографію в університеті у Торуні.

Будучи ще ученицею 4 класу початкової школи Анна вперше виступала на сцені з українською піснею у дуєті з Лідією Рокош. І так вже пішло. Була членом усіх хорів, які вела старша сестра Євгенія. Будучи ученицею торговельного ліцею у Кентшині, вона організує першотравневий похід дівчат в українських костюмах. За те, та за оборону честі Православної церкви вона змушена була залишити школу і перейти до Бартошиць.

Пам'яті видатного підляшука Степана Демчука

Степан Демчук, літературний псевдонім Максим Запорожець, народився в селі Загорові Білопідляського повіту в селянській сім'ї. Його мешканці, як тисячі підляшуків і холмшаків, пройшли в першій половині XX століття трагічні в наслідках пережиття. Після переселенської трагедії скоєної російськими військами в 1915 році і змін у Росії, з втратами більшість загорівчан повернула в рідне село. Однак місцева церква – місце, у якому люди віками дякували Богу за пережите, не була доступною для вірних. Збудовану в 1909 р. церкву св. Петра і Павла з наказу польської державної влади закрито, у 1938 р., – в день св. Петра і Павла! – зруйновано (християнами-латинниками з найближчих сіл, під охороною державної польської поліції). Під час II світової війни новий господар-окупант дозволив відновляти богослужіння та школи з рідною мовою. У молитвах дякували Богу, що найгірше хіба минуло. Але так не сталося. У 1947 р., – знов у день святих Петра і Павла! – мешканці Загорова просмакували горезвісної акції „Вісла”.

Одна і друга подія були великою психічною травмою усіх мешканців, в тому числі 13-тирічного Степана, вже тоді захищеного доступною українськомовною літературою. Травма ця була особливо важкою для селян, які пам'ятали 1915 р., коли також у час жнив їх прогнало військо у біженство, яке призвело до багатьох жертв мандрівки в нелюдських умовах. І цим разом, у час коли усі готувалися до збирання урожаю, яким земля платила хліборобові за важку річну працю, треба було черговий раз розпрощатися з рідними гніздами.

Щоб зірвати родинні та сусідські зв'язки, мешканців Загорова вивезено на територію двох західних воєводств – Щецинського та Ольштинського. Сім'я Степана Демчука після тижневої поневірки була поселена в селі Кронowo Ольштинського повіту. Хоча на підготовку до виїзду було призначено коло двох годин, Степан узав з собою найдорожче – кілька улюблених книжок закуплених батьками в роки II світової війни. Вони стали найбільш дорогішим майном Степана на усі роки його життя. Не розлучався з ни-

Після довгої хвороби відійшов у вічність заслужений популяризатор українського слова у Польщі, довголітній співредактор передач українською мовою в Радіо Ольштин
Степан Демчук
8.IX.1934 – 9.V.2008

ми навіть у час відбування військової служби, яка припала на 1956 рік і надихнула його оптимізмом, особливо коли йому пощастило придбати перше число тижневика „Наше слово” і прочитати про, здавалося, неймовірне – покликання до життя УСКТ та тижневика рідною мовою. Газета стає його постійною лектурою, а згодом також трибуною його творчості та популяризації українських видавництв, які Він, завдяки торговельній крамниці „Дім книжки” в Ольштині, направляв до десятків тисяч читачів. Щорічно, завдяки постійній рубриці *Варто придбати та прочитати*, книжки з України, замовлені ним десятитисячними кількостями, потрапляли не лише під стріху селян, але і до усіх любителів рідного слова у Польщі і ряду країн світу, де були читачі „Нашого слова”.

Водночас, Він стає довголітнім співробітником Ольштинського радіо, де з 29 квітня 1958 року введено щотижневі передачі українською мовою. Окрім НС його різноманітну за формою творчість публікує „Наша культура”, „Українські кален-

дарі”, „Український альманах”, на Україні „Літературна Україна”, „Українське слово”, „Сучасність”. Протягом років був одним із активніших членів Українського літературного гуртка у Польщі. Його літературна творчість знайшлася у антології *Гомін* (1964).

У 1970 р. переходить на творчу роботу і з Христиною Войтиляк перекладає на польську мову роман Ростислава Самбука *Ювелір на вулиці Капуцинів* (*Jubiler na tropie*, 1974) та роман Григорія Тютюнника *Вир* (1975). Згодом за його редакцією вийшла друком книжка д-ра Володимира Сави *Удома й на чужині*, в якій розміщено *Розповіді про Угринів, угринівців та їхніх нащадків* із 110 унікальними знімками. Написав також вступне слово до книги Мирослава Трухана *Страждання фейлетоніста*. Починаючи з кінця п'ятдесятих років дружив з рядом митців пера в Україні: Романом Іваничуком, Ростиславом Самбуком, Миколою Олійником, Борисом Антоненком-Давидовичем, Володимиром Гжицьким, Ганною Засець тощо. Останніми роками на потреби *Енциклопедії сучасної України* виготовив ряд довідок про діяльних українців у Польщі.

Останніми роками життя мав постійні проблеми зі здоров'ям, мріяв відвідати рідне село, особливо коли 17 травня 1992 року жменька його односельчан збудувала нову церкву, освячену також сином Підляської землі кпр Авелем, православним архієпископом Люблинським і Холмським.

Можна без перебільшення сказати, що Степан Демчук записався золотими літерами не лише в групі вірних синів Підляшшя, але й усієї української громади у Польщі. Спочив на Ольштинській землі, яку тисячі українських засланих оживили після воєнних знищень і яка приймає сьогодні хіба з відяністю тисячі підляшуків та холмшаків, які не були її займаннями, а знайшлися там долею історії. Пам'ять про нього збережуть тисячі любителів рідного слова.

Споживай Друже спокійно, бо Ти виповнив добре свої обов'язки, збагачуючи рідну культуру!

Олександр КОЛЯНЧУК

На землі дідів-прадідів

(Записи зі щоденника)

ПРОДОВЖЕННЯ З ПОПЕРЕД-
НЬОГО ЧИСЛА

Спроба відвідати Старе Брусно

І врешті ми зібралися їхати до Брусна-Старого. Чоловік Цецилії, Стах, запряг коней до воза. Ми мали всі на той віз вміститися. Все це виглядало істерично смішно, але дуже цікаво. Ми з Надею лише споглядали одна на одну. Це вперше в житті ми сядемо на фіру. Віз нас всіх витримусь... І ми піщаною дорогою їдемо з села в сосновий ліс, а за нами курився пісок.

Чим даліше ми віддалялися від Брусна-Нового, тим більше з'являлося бур'янів, горбиків зарослих деревами. А мух стільки! Ми відбивали їх від себе гілками з дерев. Доїхали ми до якоїсь невеличкої річки. Злізли з фіри. Походили навкруги річки, помочили ноги. Тато пояснював, що то мінеральна, цілюща вода. Там стояла коліска капличка ім. Святого Миколая. Люди приходили по воду. Тато й вуйко Микола все вказували нам на те, що там стояла така й така хата, жили там такі й такі люди. А жодного сліду з якогось колишнього поселення не лишилося. Все знищене.

Ми пробували переїхати фірою через річку Бруснянку. Там якийсь дерев'яний, вже майже спорохнілий міст. Та коні чомусь боялися перейти його. Ми були змушені повернутися до Нового Брусна.

– *Щоби доїхати до місця, де стояла коліска татова хата, треба трактора,* – сказала Цецилія і вона його замовить. Ми всі хотіли поїхати на те місце за всяку ціну.

Ми оглянули село, школи, крамницю. Там і пам'ятник якийсь з написами. Всюди, на всіх згаданих будовах меморіальні дошки в пам'ять загиблих „від банд УПА”. Таких написів у Польщі багато, зокрема тут, на українських землях.

Вже пізно ввечері ми вирішили, що завтра поїдемо до міста Ярослава. Тому, що всі не могли вміститися в авто, ми вирішили розділитися на дві групи: Марійка Миколаївна, Надя і я поїдемо автобусом. Мама, тато, вуйко Микола і тітка Катерина – авто. Ми мали чекати на їх на головній дорозі, недалеко церкви, в парку. Автобус їде в цьому селі лише три рази на день. Ми першим автобусом й мали виїхати...

У Ярославі

Субота, 12 липня 1975 р.

Нас виярили до автобусної зупинки. Мама наказувала тримати язик за зубами, бо мене зокрема все те, що я вже побачила й почула стало дуже нервувати.

Автобус тріпав нами, бо дорога же дуже дірява. Чого її ніхто не направляє?

В автобусі на нас дивилися, як на якусь велику атракцію. Три молоді жінки їдуть й говорять по-українськи, навіть не закінчують й не бояться. Кого я маю боятися? Засмажаних, п'яних поляків? Ми сміялися, дивилися на всякі чуда по обох сторонах дороги... Та ніхто до нас не відзивався.

В Любачеві ми пересіли до автобуса, який їхав у Ярослав. Ми не могли не зауважити ненависні погляди деяких поляків. Та мене це вже не турбувало...

Приїхали ми в Ярослав. Подивилися навкруги себе. Я побачила недалеко крамниці на головній дорозі лавку, на яку й сіла. Надя й Марійка пішли оглянути околицю, ану ж побачать авто наших батьків.

Кожний прохожий попри нас чув, що ми говорили українською мовою. Раптом до мене підсів якийсь чоловік, не такий старий, десь з 57 я йому дала б, але дуже спрацьований. Він мене запитав польськи:

– *Пані не звідси?*

Я сказала йому, по-українськи, я же не вмію по-польськи говорити, що я з Бельгії. Чоловік почав розпитувати, де й до кого я приїхала. Мене це здивувало, але я розказала правду.

– *А тепер чекаємо тут на приїзд батьків, які авто мають над'їхати. Хочемо піти на базар і по крамницях...*

Він на мене подивився й українською мовою сказав:

– *Яка ваша українська мова прекрасна!*

– *А чому мені не говорити по-українськи, я ж українка. Я своєї мови не встидаюся, а навпаки...*

– *А звідки в Бельгії такі українці, як ви набралися? Чи всі там так говорять?*

– *По війні приїхали. Німці маму заборали, як їй було 13... А тато також попав у Німеччину, я там родилася, та мої сестри. В нас своя громада, хор, танкова група. Ми виступаємо перед бельгійцями і в інших країнах Європи на фестивалях...*

– *Ой, пані, пані! Зразу ж їй видно, що ви родилися на чужині, герої і не боїтеся свого. Я також українець... Та, що я тут зроблю?*

В мого співбесідника з'явилися сльози в очах. Він якось на хвилину замовк й продовжив:

– *Ота проклята мазурня нас так ненавидить. Бачили ви нашу церкву? Ось вона там біля ринку недалеко. Ота церква коле тій мазурні очі. Усе, що українське в цих околицях повинищували. Цілий Ярослав побудований на пивницях, в яких мордували наших людей. Тому ми й досі боїмося говорити по-українськи, бо ще зараз нам жити не дають... Ви скоро тут все зрозумієте!*

– *Я вже бачу, що тут діється...*

– *А поляки є в Бельгії й чи вони з вами сваряться?*

– *Наші сусіди біля нас й напроти нашої хати – поляки. Відносини в нас зовсім нормальні.*

А в міжчасі прийшли Надя й Марійка. Я сказала, що то мої сестри. Він як почув як ми говоримо чужою мовою вголос...

– *Тримайтеся там на чужині хоч ви, бо тут нам світ зав'язаний.*

Марійка сказала, що в Україні росіяни, москалі так з українцями поведуться, як тут поляки...

До нас підійшов таксар й запитався чи нас десь підвести. Ми сказали, що ні. Зараз зустрінемо родину й поїдемо на базар. Наш українець ні слова не промовив по-українськи. Коли таксар відійшов він нам сказав:

– *Не дивуйтеся дівчата. Тут ніхто не знає, що я українець... Як би знали, напевно прослідую б де живу й ребра побили би вночі... Бувайте здорові! Може ще не все пропало в світі, як є такі українці як ви...*

Попрощався з нами й зник десь за будинками. Так, це була для нас дуже важлива лекція – ми впізнали, що це є страх. Боятися, щоб тебе не переслідували за те, що говориш рідною мовою. А Марійка таке переживає в Україні...

За кілька хвилин над'їхали наші батьки. Тато знайшов стоянку й ми попрямували на ярмарок, як тут кажуть. Це було дуже цікаво. Він накритий, є деякі дерев'яні будки. Тут все зовсім інакше, як в Бельгії, Австралії, чи навіть у Канаді.

Товарів на базарі було багато: одержі, ярини... Ціни, як для поляків дуже високі. Для нас все доволі дешево, бо виміна вигідна, але не про нас мова, а про місцевих жителів.

Надя побачила в одній продавщиці гарні вишиті блузки. Ми всі підійшли до прилавку. Польська мадам з дуже широкою, аж до вух усмішкою, запиталася звідки ми. Моя мама „цьокає” по-польськи, як вроджена полька... Каже, що з Бельгії... Та дівчата говорять по-українськи, вибирають собі блузки. А продавщиця белькнула: „О, пані по-руську гадайом”. Моя мама сказала: „Ми говоримо по-українськи.” Марійка додала: „Ми з України”.

У польки зникла усмішка з лиця, а появилася якась ненависна маска. Я сказала Наді по-бельгійськи, що не треба в неї купляти блузки, напевно ще десь на базарі є такі й там ми їх і купили...

Накупивши всяких речей ми їх віднесли до авта, пооглядали місто, різні там будинки, церкву... Є в цьому місті ще сліди українства... Ніде однак не має якоїсь вказівки на те, що тут існує якась організована українська спільнота, про що я чула в Англії від вихідців з Польщі...

Ми з’їли обід у ресторані. Наші батьки поїхали автоом до Брусна. Ми, дівчата — верталися автобусом. Нас мають забрати з Любачева автоом. І знову нами „гупав” автобус. Кишки перетряс...

Ми чекали біля станції, нормально собі розмовляли. Раптом до нас підійшли два старші чоловіки й кажуть: „Ей, хахлушки”! Я сказала їм відійти від нас. Ми ніякі хахлушки, а бельгійки. Я піду зараз до поліції. Я говорю, якою мовою я хочу. Мені дали візу до Польщі, я тут легально, виміняла на границі гроші й як гість в державі не повинна бути ображеною ніким. Поляки з місця відійшли від нас.

Вже вечоріло, як по нас приїхав автоом вуйко Микола та наш кузин Тадек (Дзюньо), який того дня приїхав додому. Нас з Надею так дуже, дуже вразило, що він, як ніхто інший дуже подібний до нашої сестри Дарки...

Ми були дещо здивовані, що тато дав вуйкові авто. А той нам каже, що „це капітальна машина”. Він працює шофером на будівельній базі. Їхати автоом для нього не проблема. Як же не поспробувати їхати „капітальним автоом”. Вуйко Микола постійно вживає слово „капітально”!

Ми пожалілися Дзюньоєві про випадок біля станції. Він нам пояснив чого втекли поляки. За таку образу чужинців міліція карає грошевою карою — це коли б ми, чужинки, зложили б скаргу на них. Польщі тепер дуже залежить на туристичних доларах. Добре знати про такий закон.

Що ж, того вечора ми завели в хаті кон-

В Ярославі: Микола Галабурда, Іван Галабурда, Марійка Галабурда, Марічка Галабурда, Яниця Скамро

церт. Що-що, а співати всі Галабурди вміють... Прийшли й брати Цецилії. Як заспівали ми повстанських пісень... О-го-го! І Польдек та Євген співають з нами. Знають деякі пісні... Нагадали собі! Тому, що була жара, всі вікна в хаті були повідкривані. Позбігалися поляки, сусіди й ми почули: „Перуни, Галабурди й Лиси, бандери пшихали й як співайом. Але співайом!”

Тітку Цецилію і її дітей в селі тільки й „бандерами” називають. Яюсь наймолодший її син Едзьо нам сказав: „Я естем Бандера. Як бенде дужий — я тим ляхам покаже!”

Ми сміялися з нього, бо думали, що дитина не знає, що каже... А може він все й розуміє? Надокучила йому мазурня і в школі...

Нова спроба доїхати до Брусна-Старого

Неділя, 13 липня 1975 р.

Доходила 11-та година, як на подвір’я заїхав доволі величезний трактор. Це Василь Нестерак з Верхрати. Познайомилися ми всі й почалася нова „комедія” — вилізки на фіру. Цим разом нас 13 осіб. Василь, водій трактора, 14-ий.

Перше ми заїхали подивитися на бруснівський каменолом. Там сьогодні працюють робітники, грузять все руками. З цього каміння викладають дороги.

А даліше ми їхали лісом, який називали Медвежжя, тою ж дорогою, що й кілька днів тому. Ця дорога веде від Нового Брусна на Верхрату. Тут у грудні 1945 року УПА „кропило” поляків. Згинуло тоді в бою 15 поляків й двох офіцерів...

Ми приїхали біля річки, переїхали її цим разом без проблем й все вище, здавалося, піднімалися вгору...

Я спостерігала тата. Він немов би посірів на обличчі. Я його ніколи таким не бачила... Древа, високі трави, кущі, кропиви коливалися нам назустріч. Ані одного сліду якоїсь будівлі тут немає. І врешті ми, здається, доїхали на місце. Як можна в такому лісі впізнати будь що, а ще місце, де стояла колись твоя хата? Та подивогідним те, що тато пізнавав по деревах... Тут липа, там грушка, там каміння, може з порогу хати?

Ми всі повискакували з фіри, ходили по тих кропивах й травах, шукали залишок каміння й знайшли...

— Це точно, де наша хата стояла, — сказав тато.

Разом з братом вони, як не свої, бігали по тому куснику землі... Яюсь боляче, навіть дуже боляче, було це спостерігати. І врешті вуйко й тато почали вимірювати ногами якусь відстань. Десь зупинилися під деревом, щось розгортали руками... І врешті ми почули слова: — *Немає, лише є діра.*

— Чого не має? — запиталася я.

— Зброї, яку ми тут ховали.

Василь сказав, що то було би неможливо, щоби всі ці роки там могла залежатися зброя, бо поляки ходили з такими розшукувальними апаратами, що знаходили всю сховану зброю. Вуйко Микола показував нам криївки, де він і вуйко Володя переховувалися. Говорив, що поляки великими дротами проколювали сіно, все, що могли й так ранили його ногу — прокололи...

– Ніхто не міг там був сховатися від міліції, війська – від депортації. Це було неможливо, – казав вуйко.

Опісля нам показали, де стояла хата, де був сад, де й куди йшла дорога, сьогодні вузька стежка, яку наш трактор розтоптав чи утоптав... Про все нам говорили.

У Брусні-Старому, де колись жило 360 родин, діяла „Просвіта”, стояли три будинки бібліотеки-читальні, збудовані з білого бруснівського каміння, будова якої завершилася в 1932 році. Була й церква, дві школи, кооператив, молочарський пункт, ремісничі верстати, водяний млин...

До Комітету будови читальні в 1927 року належав й наш дід – Гриць Галабурда. Дід був й дорадником у сільській раді. Всі згадані будови безслідно зникли...

Почування, які в мені зродилися, не дозволяли все це сприймати нормально. Мене не те, що мучила, а дивувала думка, поняття НАВІЩО те все треба було руйнувати? Хай це буде прикордонна смуга, але люди по інших країнах в таких околицях живуть...

Кожний шум гілки дерева, його листя, немов би в моїх вухах відтворював оті людські плачі, ревіть худоби... Це все для мене нібито чуже, а я схвилювана...

А Надя, сестра Марійка, її мама, яка з сусіднього десь там двору й не може впізнати також нічого... А що переживають оті два брати – наші батьки?

А люди же мусять жити, навіть тут поблизу, де все стерли з лица світу – щоб не лишилося й сліду від будь якого українства. Тут говорять лише вітер й невеличкі залишки каміння...

Отака то Твоя слава, Україно! Частина Твоя стоптана, змита з карти світу...

У цих околицях, в селах Нове й Старе Брусно, Нове Село, Гута, Рудки, ігд. багато повстанських могил. Вони безіменні, без пам’ятників, навіть без знаків.

Находившись по руїнах, сфотографувавши всі куточки, зробивши знімку біля пам’ятника, якого зафундували родина діда, Гнат та Ксеня Галабурди, а який тут стоїть як сирота недалеко місця, де стояла батьківська хата, з 20 метрів від хати, – ми сіли на фіру.

Трактор нас витягував по страшно зарослій кропивою колишній дорозі... Ми ще зупинилися біля камінного хреста. Це вже рівніший терен, присілок Лісові. Там якісь колгоспні поля.

Оскільки ми 4 кілометри від границі з СССР, Василь рішив нас завезти туди, де колючі драти відділяють Польщу від СССР. Ми під’їхали в приграничну зону. Напроти нас самі колючі драти, дерев’яні вежі. Видно було Україну, але на той бік нам не вільно переходити. Переходова границя біля Пріся. З’явилися два пограничники з псами. Запиталися, що ми тут робимо... Вони сказали, що на цьому місці заборонено бути. Василь їм щось шепнув. Нам дозволили там ще трохи побути...

Вуйко Микола твердив, що по той бік дратів Рава-Руська. Він живе лише 30 кілометрів від Брусна-Нового, але там перейти границю неможливо. Казав вуйко Микола:

– Як би ми добре крикнули, наш брат Володька нас там би почув!

Ми знову сіли на фіру й польова дорога повела нас до села Верхрата, де живе Василь. Завіз він нас спершу до хати родини Шупрів, сестри пані Прихідної, в якій я ночувала коротко перед виїздом з Англії. Вони знали, що я приїду й привезу їм подарунок від родини з Англії. Нас пригостили...

Обстановка в цій хаті дещо краща, як в тітці Цецилії. Що ж, знову розповіді про переслідування українців, про те, що переживали від 1943 до 1947-го років.

Тут дорога також діра на дірі. В криницях вода жовта. Напевно ми від того й захворіли. Біда страшна. Я би так не мо-

гла жити. Коли питалася людей – чого ніхто не направить доріг, чому все таке запущене, мені відповідали:

– Це українські землі. Тут все може статися.

Тобто на приграничній смузі не варта нічого відновляти, тому й в таких нужденних обставинах живуть. А які обставини зараз в Україні?

Наша родина твердить, що в хатах всі краще влаштовані, а по крамницях також нічого немає.

І врешті ми побували у Василя, у якого в хаті також незла обстановка.

Як ми вже під вечір верталися до Брусна, нас застала по дорозі гроза. Блискавки дослівно стріляли, падав великий дощ. Ми добре змокли. Василь зупинився біля якоїсь стодоли й ми поховалися там на сіні, перечекали поки пройде дощ. Приїхали ми з дуже емоційної прогульки десь о 18-й годині. Увесь день шукали, „тіней забутих наших предків”. Ми були голодні й всі кинулися допомагати зварити вечерю.

Посходилися сусіди Цецилії, здається не у відповідний час. Як же вони, поляки, покривджені!

– Що тут діялося. Як нас українці били, стріляли!

Горілка чи самогон розв’язала їм язики. Чи нам спалося тієї ночі? Ніхто й не признавався. Мені не виходила з голови думка „навіщо все навкруги зруйнували?”

Понеділок, 14 липня 1975 року

Зранку ми поїхали знову на базар до Любачева. Батьки автом – ми, дівчата з Дзюньом – автобусом. Він несамовито „гунав”. Як наскочив водій на якусь яму, як бабахне автобус, то я з кріслом разом присіла на землю автобуса. Сидіння зламалося. Я почала реготітися. Поляки мовчали. Хтось врешті обізвався: „Це автобус з Радянського Союзу!” Мені було ще більше смішно, бо та ляхня думала, що нам „заїхала”, мовляв ми з СССР.

Дзюньо цікавий хлопець. По-українськи він не говорить, крім кількох слів. Він син з першого подружжя Цецилії.

Марійка – двоюрідна сестра наша, не менше цікава. На свої 19 років, дуже розвинена й національно свідомо. Вона знає очевидно про УПА з розповідей свого батька й дядька Володі. Вона сказала, що „думала, що ми саме такі, як вона наочно переконалася”.

Які „інші” могли би ми бути? Не говорити по-українськи, не цікавитися Україною, рідними землями? Все могло би бути. Я сказала Марійці, що ми надто живемо Україною, її недолею. Часами здається, що ми собі не усвідомлюємо, що ми громадяни Бельгії.

Бібліотека Закерзоння

Об’єднання Українців „Закерзоння” пропонує Вашій увазі два документальні томи „Бібліотеки Закерзоння (серія „Спогади”):

Том 1: Явожно. Спогади в’язнів польського концентраційного табору. До друку підготували Богдан Гук і Мирослав Іваник, Пермишль – Торонто – Львів 2007, 354 стор., ціна 25,00 зл.

Том 4: Андрій Кордан „Козак”, Один набій з набійниці. Спомини вояка УПА з куреня „Залізняка”. Упорядник Микола Дубас, Торонто – Львів 2006, 243 стор., ціна 20,00 зл.

Замовляйте електронною поштою, пишучи на адресу: igha@wp.pl
Замовлення звичайною поштою:
Igor Hałagida, ul. Kurierów AK 5a/5, 80-041 Gdańsk.

Жара на дворі несамовита. Коли ми вернулися з Любачева, по обіді поїхали в ліс на річку Бруснянку. Ага — фірою й кіньми. Вода холодна, приємна, а мухи... Якісь дуже великі мухи, яких ми з Надею вперше бачимо...

У цьому селі немає ні клубу, ні якогось приміщення, де можна розважатися мешканцям села. У крамничці продавали якесь пиво, яке зразу зникало, содову воду...

Чоловік Цецилії, Стах, заколов теля й тітка Катерина допомагала їй „закручувати” те м’ясо, бо ми же всього не з’їли б... Й тут біля хати мух повно.

Ми захворіли всі від того м’яса... Всі в черзі бігли до „туалету”. Сільські невідоди почали мене все більше роздратовувати. Я би вже звідси їхала. Тут немає в селі... Ні, то не село — це кінець світа. Це могила. Але ми мусимо добути час, який дозволено родині з України бути у Поль-

щі. Вони їхали в цих невідодних автобусах й брудних поїздах, щоби з нами зустрітися.

І знов відвідини брата Цецилії, Павла, в місті Горинець.

Родина наша з Польщі цікава. Пережили вони такі жахи, що їх словами не описати й здається ніякі кадри фільму їх не відображать...

З численних розповідей родини ми довідалися, що в цих околицях посилено діяла УПА — т.зв. відділ „Бастіон”. Існувала тут округа ОУН, яка охоплювала околиці Томашів, Любачів, Ярослав й частинно Перемишль. Командиром 5-ти відділів УПА був Іван Шпонтанак — псевдо „Залізник”.

Вуйко Микола твердив, що загинули їхні односельчани з Старого Брусна: Дмитро Ярема — „Яцко” в 1945-му році. Петро Кузик — „Когут” загинув в 1946-го року, й Юрій Гриців, який загинув в бою

з НКВД 4.5.1946 року біля Горайця. Він там похований на цвинтарі. Теодор Булас — „Балай” з Горинця, командир другої сотні куреня УПА, загинув в бою з поляками 30.5.1946-го року біля Старого Села...

Коли ми вже вернулися до тітки Цецилії, Дзюньо, який мав за два дні вертатися на працю — запропонував цікаву думку. Тому, що він їде в сторону Кракова, а біля нього знаходиться музей концтабору Освенцім-Auschwitz, пропонує нам туди поїхати. Він з нами там поїде, а ми вже самі вернемося з Кракова до Любачева. Це була добра ідея. Самим туди чи будьде в Польщі їхати, не знаючи польської мови, було б дуже немудрим...

*Закінчення
у черговому числі журналу*

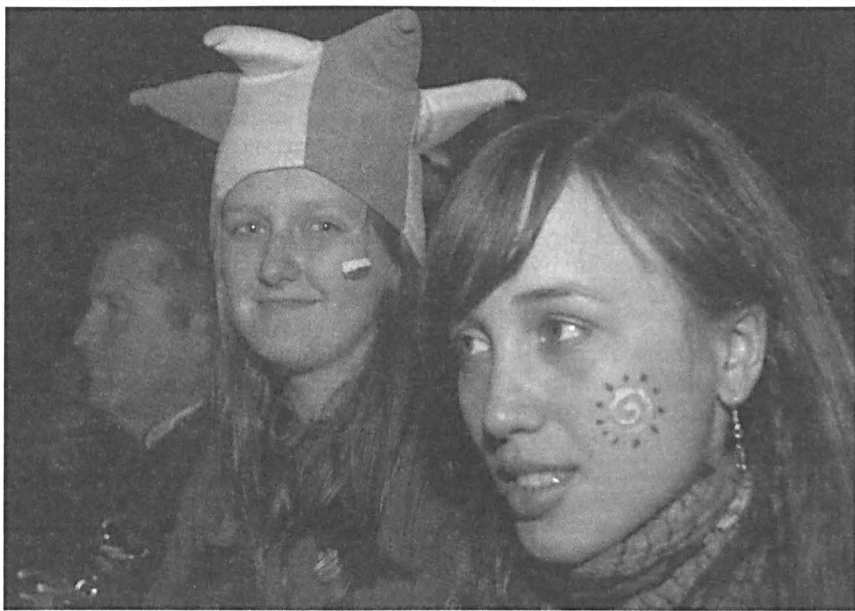
Марійка ГАЛАБУРДА

Концерт на відкритому кордоні

Закінчення з 11 стор.

Дівчатка та хлопці з помальованими на синьо-жовто-червоно-білі кольори щоками помагали підспівувати виконавцям. Серед публіки можна було також зустріти посадових осіб, у тому числі й найвищого рівня.

— Я дивлюся і праворуч і ліворуч в очі українцям і полякам і мені душа співає, душа радіє, — зазначив Ярослав Кендзьор, депутат Верховної Ради України. — Тішить те, що абсолютна більшість присутніх тут, це молоді люди, які завтра будуть формувати і вести у майбутнє і Польщу і Україну. Я хотів би, щоб сьогоднішній захід, тут на межі України і Польщі, у прямому ефірі дивилася вся Європа. Чому? Тому, що це є прекрасна ілюстрація того, як повинні жити два братні народи, дві братні держави. Як би мали такого цивілізованого сусіда на сході, це було би прекрасно. Але на превеликий жаль сусід на сході, на півночі звик спілкуватися тільки засобами сили. Він звик свої аргументи доказувати танками, гарматами, літаками, бомбами. Ми такого сусіда не сприймаємо. Ми сьогодні демонструємо усій Європі, про те, що ми, українці, спілкуючись у такий спосіб із сусідами поляками, ми цивілізований народ, цивілізована нація, цивілізована держава і

наше місце в Європейському Союзі разом з Польщею. Я дуже хотів би, щоб європейські політики зрозуміли, що Україну треба забезпечити від агресії східного сусіда, а відтак для України треба вистелити зелену дорогу без будь-яких умов у НАТО і в Європейський Союз і тоді вся українська молодь — і Львівщини, і Луганщини, і Харківщини, і Донецчини буде спілкуватися з Європою так, як сьогодні спілкується молодь тут, на кордоні України з Польщею.

На превеликий жаль спілкування на західному кордону України припинено вже після півночі, коли закінчився концерт. Багатотисячна публіка розійшлася у різні боки. Хтось вирушив додому, інші — у наметове містечко, хтось чекав світанку... Тим часом прикордонники взялися загороджувати кордон, ставити укріплення, щоб знов відкрити його через рік. Хотілося б сказати, щоб на постійно...

Іван БАКУНОВИЧ
Фото автора статті

Аборигеній

Книга первісних думок (1982-1992)

Продовження з попереднього числа

03.01.1984 р., Краків

Над білосніжним полем піднявся туман... Із колючих іскор його льодяного подиху виснувалась чарівніша від місяця дівчина в короні з льоду – як кришталь делікатний, світлющий від срібла на тонкому волоссі беріз... Зимовий ранок...

07.01.1984 р., Краків

1. Моя любов... Приходиш до мене серед ночі. Наяву це, чи може уві сні? Не важливе... Ранком зникаєш. Розпливаєшся мов сон – у тумані світанку. Що ж – як ніч приходить лише після дня, так і без розлуки радості з новою зустрічі немає...

2. Вогонь осені поглинув листя тополь та беріз. Але серце не зміниться у попіл, не остигне – коли випаде сніг...

20-21.02.1984 р., Краків

1. Не так давно вибралися ми на відвідини Мельника, міста надбужанського, в історію вписаного (саме тут король Данило Романович перед іконою Спаса молився). Був сонячний день, а на полях і смугах майже не було снігу, отже й мандрувати берегом Бугу було легко, як і входити на залишки руського городища, називаного Замковою горою. Зараз замикаю очі і згадується цей день, коли дерлися ми на її вершину, щоб пізнати архітекторів давних труд, щоб очима обняти весь світ надбужанський круг, замкнуте в ньому минуле, бо це ж – перший слід майбутнього...

2. А коли вже були на горі – побачили, як в ясну сонці зимового півдня світиться дзвіниця і куполи мельницької церкви: як свічок племіння, запалене при книжок читанні, книжок святих, бо про нашу історію. Довкола Пречистенської церкви, яка займає окреме узгір'я неподалік городища, неначе в хресному ході „останні з закону свого” хрести хилились – заглиблені в сторіччя, що пройшли. Мішалась гіркота минулого і все ж таки – надія...

29.02.1984 р., Краків

1. Моя любов... Була радістю з самого її існування. Була всім і уві всьому – у хвилях зеленого жита навесні, в шумі і кольорі березових листків осінню. І так як вони – проминула...

2. Минули хвилини веселі, прийшла пора задуматися, як проминає час нестримний. І хоч стількох людей проживає свою молодість, то у кожного вона – інша...

3. Яку має цей час структуру? Чи в одному лише місці, лише хвилину щось триває, чи у Всесвіті нескінченний час воно є?

4. „Марнота марнот – геть усе марнота!” Ось сусід із кімнати. Їсть цямкаючи, спить хропівши та постогнує. Веgetує без мети, без сенсу – як без сенсу є весь цей світ. З крошок небесних і гидоти пекла створена дійсність – пласти божевілля розділені пластами – дурноти?..

5. Вкінці і я цього всього маю вже досить – великих слів і повних жадібності діл. Аби лише хтось в розумі вас не перейшов, щоб за будь-яку ціну все бути напереді, підкреслюючи всю свою перед нами вагу...

6. Ну так... Роздуми роздумами, а справи житейські передусім. Отримавши від лікаря звільнення від занять пішов у кіно. А хвороба? Чорт би її взяв...

15.03.1984 р., Краків

Чоловік нібито то й оптиміст, але інколи, коли в тиші самотності ще раз проціджуємо через пам'ять минулі хвилини, приходить на думку гірка констатація, що у цілому світі шукав щастя, а не знайшов дороги, ні моста – через горе і тривогу. „Зорі” своєї шукав на широкому небі, а знайшов лише крижаний місяць на холодному пустирищі. Все, на землі й на небі – неприязне. Ніде допомоги – все кругом помрока, все кругом тривога...

10.05.1984 р., Краків

Прожите... Як прочитані вже сторінки книг – відкинуті, непотрібні. Пам'ять...

26.05.1984 р., Краків

1. Бо не в граніті могутньому, не у незламному залізі, а у слові леткому, у слабкій людині все найдовше протриває. Люди-бо як краплини, словами як краплини – розбивають пороги сторіч...

2. Час як пісок сиплеться через пальці... На безмежній площі світу виростають горби нових днів...

29.05.1984 р., Краків

1. Життя – здійснення снів, які нікому і не снились. Бунт душі в оковах тіла, в світі щоденного існування – у кінці якого лише одна мета...

2. Вода б'є об камінь і ламаються хвилі. Вітер віє зловісно, шипить у щілинах. Час, як сонце через лід, проникає через смерть, забирає і нас із собою...

3. Але несподівано, невідомо звідки – приходить любов! І ніхто нічого не вирве із пам'яті каменів!

18.06.1984 р.

Не сміх а біль робить із тебе людину. А все ж таки треба вміти і сміятись. Як і за щось, а не проти чогось треба в житті боротися...

31.07.1984, Більськ

Мандруєш невпинно по черз своє життя... Затримайся, глянь на каміння пам'ятників, які показують у твоє минуле. Глянь на ковані хрести – як будяки – колючі пам'ять. Подумай – минуле колись озветься знов, озветься у тобі. Найголосніше говорить мертве каміння... Найголосніше і без кінця голосом вирізаних букв переказує слова про цих, що жили – цим, що живуть вже і житимуть... Обтесаний камінь, декілька вирізаних слів – вісник нашої безсмертності...

18.09.1984 р., Більськ

1. Відкриваю старий альбом – фотографії як застигли дні, як вікна у минулий час. Від цих днів минули вже роки, але тамте ж сонце з них світить знов...

2. На порозі мати сина заклинала: „Йди та вернися, не поблуди у широкому полі, де вогонь не гасне навіть ніччю, не порань ніг молодих, бродивши в калюжах крові, винеси голову цілу з-поміж потрісканих палаючих гілляк... І вернись – ступаючи по кістках і каменях... І забудь...”

23.10.1984 р., в поїзді, десь поміж Краковом і Більськом

Сидів при столі пивши чай. Чай на дні пластмасового горнятка у світлі електричної жарівки блищав жовтявим місячним кольором.

– Чи знаєте, – сказав до матері, – що

дивившись на місяць через особливу, зачаровану хустинку можна побачити на ньому Каїна, який на вилах тримає свого брата Авеля?

— Звідки ти це знаєш? Це саме казала мені баба.

— А чи казала, що це є сонце?

— Звідки ти це вигадав?

— Що, насправду не казала вам баба, що воно не більше від заднього колеса воза-железняка?

— Ні, не казала. А ти звідки це все знаєш?

— Ну як звідки? З мудрих книжок.

— Ну то зразу видно, які вони мудрі, коли такі дурниці в них виписують!

20.11.1984 р., Краків

Розсипайся як пісок по, серед піль, дорожі... Як річний пісок нехай тебе несе вода і вітер у світ розвіє... Хто ж ти є? Ти слово наше!

02.12.1984 р., Краків

Осінь, зима майже, а до того ще академічний рік. Зимно, мокро й сумно. А я — від журби щоденності хочу втекти, відпливти в Любов. Але хоч шукаю — не можу знайти... Немає острова, куди корабель мого серця міг би причалити... А я — хотів би від світу утекти, в Твоєму тілі заблукати, пропасти в очей глибині... Але де ж — Ти?

05.12.1984 р., Краків

Праліс... Тут дерева завжди стоять мовчки — навіть коли стежинами біжать люті вовки часу — щоб кинутись майбутньому до горла!

09.12.1984 р., Краків

Блудимо на перехресті доріг, що виходять звідкись і не сходяться ніде. Лише одна із них — для нас...

16.12.1984 р., Краків

Наша крута дорога в'ється серед хмар — важких дощем і гострих громом, і звідусіль надлітаючих... Мости зачеплені на голках скель, вузькі й розгойдані, висять перед нами... Іди кроком обережним, бо якщо зіб'єшся, то впадеш у провалля... Іди кроком сміливим, бо невпевнений втрадиш рівновагу... Не стій у місці жодному, бо лише без перестанку йшовши вперед — втримаєшся... Коли до кінця дійдеш — озирнутися можеш, адже проминуло вже все життя...

18.12.1984 р., Краків

1. Що це є час? Може це вітер-письменник, який перегортає картки наших днів, записуючи їх повістю життя...

2. На все є свій час... Є час сіяти та час пожинати... Є і час читати... Ось в гуртожитку кімната, ось ліжко, ось над ліжком полиця, забита книжками із серією ібероамериканської прози. Кожна має „примітивний” русинок на обкладинці. Ось на одній із них ні то людина, ні то щось — от, просто вигадка бразильських індіанців. Лице як розрізане впоперек насіння: риска — рот, риска — ніс, дві риски — очі, і ще там щось. Глянув я в ці очі і свої опутив, погляду не витримавши...

Ніч 18/19.12.1984 р., Краків

1. Гуртожиток... Місце ні то веселе, ні то понуре. У пізню ніч залізні ліжка скриплять тихо під цими, що снять сні про майбутнє — після опівнічних роздумів. А він ще все сидить, ще бере перо в руки... І все нічого вже не значить, перестає спливати час, життя гостре не калічить... Здавалося б, що б коли і взавтра смерть, то і так пера би не кинув, неначе долю свою прив'язав до його кінечка.

2. Що це очі? Може два кусні льоду під повіками? Мабуть ні — лід не збреше, коли в ньому сонце відіб'ється...

3. Стрілами життя до нас стріляє... З золота, може срібла? Не відомо. Але знаю, що коли закувають, то залізним ланцюгом...

4. Собака на полиці. Звір несамовитий — плюшові вуха, пластикові очі, голова із вати... А може від мене він мудріший, бо кривди не зробить нікому, а свої кривди — промовчить...

5. Нічні рефлексії знаходять також визнаних літераторів... Вчора десять віршів написав — це мало... Сьогодні треба б п'ятдесят, щоб завершити день ударно. Потрібна лише тема — це не жарт, а вельми важливе діло. А теми ці, чому би ні: Батьківщина і еротизм, любов, моральне діло, ну й той... як там він... чорт би взяв.. Ага! Соціалізм! В сам раз на творів десять кожна тема. Сказав філософ Геракліт — щоб не робив, в річку таку саму і так не вступивши другий раз.

І тому – ллємо воду сміло (хоч тридцятий поверх це). Ну, нехай ще блисне інтелект, впасуємо все у форму – і маємо! Що маємо? Ефект і виконану норму!

19.12.1984 р., Краків

1. Після недоспаної ночі туманний поранок майбутнього українського інтелігента (літератора?) в еміграції за великою мудрістю, в далекому університеті. Очі підкружені, голова болить від переполою часом, тіло втомлене в гуртожитку остогидлій печері, повній холоду відчуження. Але через якусь кількість років ніхто не запитає, як і де жив, а лише, що дав із себе...

2. За брудною шибою по чорному від сажки бляшаному підвіконні заскреготали пазурі дикого голуба. Він собі гуляє над проваллям багатоповерховим... А я – людина, що нібито міцна й мудра істота, але триматися мушу своєї клітки, свого шматка лінолеуму на підлозі і з вікна задуже не вихилитися...

3. Криза цінностей, понять і себе самого...

Ніч 21/22.12.1984 р., Більськ

Візьми мою руку і поведи – нехай пізнає твій кшталт. Хоч я і не Кортазар, вирисю, випишу лице, очі твої, але лише собі, лише нам. Ми пізнали вже любов, а зараз впишемо у неї себе – очі і руки, губи і груди... Це буде наша перша лекція рисунків...

07.01.1985 р., Більськ

Вечір як кожний інший – зимовий, морозний, ясний. І самотність якби щоденна... Коли б не був то вечір святоковий. Вчора чекав до зорі, чекав на нічну церковну зустріч. Сьогодні – чужий у своєму світі. Різдвяний вечір і самотність молодої душі... Десь там люди зібрались та святкують, а тут мертво лежить тиша. Це місто. Хтось живе за стіною, але ж не відомо – ворог він, чи друг. А крім цього, що ж він обходить мене, а я його? Хіба що такий вечір, коли співають „Христос народився, щоб мир веселився!” Щоб веселився... В той вечір...

10.01.1985 р., Краків

Піщаний обрив над рікою, однією з блакитних жил землі (так колись наші люди казали). Стою й дивлюся на берег, який розмили річкові хвилі. Ог і думаю, бо то ж не лише вода – але й час, і не лише пісок – але й нас, підмиває. І ми ж таким піском є, розсипним зерном на похилій площі життя... Але чи переконає нас про це ріка?

14.01.-06.02.1985 р., Краків-Більськ
Тримайся вітру – кажу тобі. Каміння розсиплеться дрібним піском, все інше зотліє на попіл. У широкий світ все розвіє – вітер...

29.01.1985 р., Краків

Спогад із зимового Бескиду... Задрімала гора, піднесла комір снігу, мовчить. Тиша довкола. Може десь лише в глибині дрижить її кам'яне серце. Задивився я на високу гору, на її срібlistий хребет серед сонця. Мовчу. Німо дивлюся на її красу. Лише серце неспокійно б'ється... А спогад із літнього Підляшшя?... Піщана передвічна могила – під плащем смерті скриває кості лицаря. Пісок шелестить під ногами, скрегоче застаріла іржа. Не пристанувши і не оглянувшись топчемо своє минуле, не маючи про це і гадки навіть. По верху це ж лише земля, яка кожного року народжує молоду траву. Не вглядаємо в її глибину, якби боялися про це заговорити, відізватись мовою колишніх віків...

26.02.1985 р., Краків

1. Хто ж з нас не мандрував лісом? Хто ж з нас не бачив пеняків, від яких відрізано дерева? Вони, здалося б, мертві. Але в них зачакловані пласти часу, вбрані в одезину кори. Можемо по них вести пальцем та доскочу мандрувати орбітами давно минулих років...

2. Легкоморозний лютий вечір. Над містом нависла Велика Романтичність, повітря просто насичене нею.

3. Парком йде дуже аморальна пара. Станули. Вона закинула йому руки на спину. Підійшов столяр. Приніс два хвойові тиблі й став прибивати її руки до спини коханого. А вони стоять й помалу розвіює їх вітер. Остає лише зелений круг соковитої трави серед льоду й почорнілого від сажки снігу.

4. Важко відкриваються оковані залізом двері храму. Може вийде з них Богородиця, щоб піти во ад на хождение по мукам. Ні, лише дрібний сніг став сипатися на кам'яних херувимів і серафимів.

5. Сніг стає густішим. Пробивається через нього мляве світло вуличних ліхтарів. Перед перехрестям стає міський автобус, а його водій, Шевченко Тарас Григорович, опустив свої кобзарські вуци на кермо й чекає аж червоне заміниться на жовте, а жовте...

6. Автобус зараз під'їде до зупинки. В його залізованому череві повно людей і немає вже місця для романтичності.

02.03.1985 р., Краків

Хто ж з нас не мандрував лісом? Хто ж з нас не бачив, як у лісовому гушарі порохнявіє старе дерево, звалене в хмиз. Звалене не вітром і не громом, але часом. Не стало матеріалом столярів, ніхто не поставив із нього стін хати, ніхто не збудував церкви, не написав на ньому ікони. Порохнявіє старе дерево в гушавині – лежить вже під корінням нового, котре, як і воно колись, стрімко зростає.

07.03.1985 р., Краків

От і небезпека із історичних студій – заздрість! Ось, вчившись до іспиту, начитався про малий античний край, що звався Македонія, а її король – Олександр помер у Вавилоні! Завдяки книгам широкий простір світу відкрив і переді мною свої тайни. Просидівши у бібліотеці тисячу й одну годину я мандрував – справді, не тілом, більше душею. А зараз день за днем живу серед нестерпних роздумів про малу країну, що її король – Олександр помер у Вавилоні!!!

08.03.1985 р., Краків

1. Восьме березня – нагода запросити симпатичну дівчину в кіно. Сьогодні у „Молодій гвардії” показували фільм „2001 – Космічна Одиссея”. Симпатична дівчина вже собі пішла, а мені залишилися враження від фільму, які важко висловити...

2. Одиссея триває. Триває безперестанно, від народження до смерті, що новим народженням... Народження одиниці, народження людства... Така міцна слаба лента існування, також і без нас, бо наш час прийде, або й ні... Бо і без цього триває Одиссея людства, тьмяно відбита в дзеркалі Всесвіту, на не досяжній орбіті, в паралелі письма...

3. Зійшли із вогнених колісниць, стріли громоподібні об сірий камінь зломали. А й земля була сіра, перегоріла як попіл після останнього плавлення заліза і відливання мечів... Вони зійшли на спалену грудь земну та зламали зброю, бо вже не було проти кого її піднести... Не були богами – не відродили зерна життя...

4. Оглядавши катастрофічні фільми важко не мати катастрофічних думок та візій...

09.03.1985 р., Краків

Нічна пора – час описування скритих надій життя, тривоги. Поринувши в роздуми ізбавляємо душу, сповідавшись на білих картках...

18.03.1985 р., Краків

Де б'є серце народу? – питає себе молодий чоловік. Шукавши відповіді на слухував серед полів і вічно зеленого бору, серед незмінної тиші курганів і багатівічних городищ... Аж прийшов ворог, що вбити хотів народ – і прострелив його молоді груди!

09.04.1985 р., Більськ

1. Глибокий палеоліт... Широкий простір низько навислого неба, серед якого шумить вітер та б'є хмарами об хмари. Розколюваний місяць блідніє в тривозі – злякали його і вітер, і хмари, і ніч. Дрижи й ти – людино, притаїся десь як найтихіше, бо тут лютий звір у пуші завис, а то грім небо розвіє. Можеш лише снити про це, що будеш сильніший від світу, що без страху вийдеш з-поза скель. Можеш лише снити про це, що в даліні сховав за собою горизонт.

2. Ці оптимістичні слова пишу у Більську на Підляшші, дня 9-го, місяця квітня, повного надії 1985 року. Адже весна... Не лише будяться до життя дерева, зеленіє листя, але й серце – радістю колишеться на широкій хвилі молодечої надії...

25.04.1985 р., Краків

1. Недавно у бібліотеці колишньої Академії умінь віднайшов невелику книжечку – свого роду міні-антологію української поезії холмсько-південно-підляського Забужжя (видана 1907 року у Холмі). Автори віршів та поем не описані у доступних мені енциклопедіях, навіть не відомо, чи збереглися десь пам'ятники на їхніх могилах. Але навіть якщо збереглися, то на пропам'ятних стелях багато не напишеться, а окрім цього написи на них складають вже інші. Отже перевагу над твердим каменем має книжечка, хоч і маленька, але все ж глибока думками та мріями.

2. Традиція, пам'ять – це як залізний ланцюг, який викували удари сердець, який гартований вогнем змагань і хвилями життя. Заритий він глибоко в часі, камінь минулого притис його кінець – це якір в зрадливій стихії...

17.05.1985 р., Краків

1. Тепер весна і квіти сяють... Це звучало так поетично – продовжуймо! Я красу цих квітів бачу, але не бачу тут тебе... Тому заберуся звідси та піду! Може на круті скелі, попід якими шумить море, де біжать молоді, зелені, сильні хвилі... Але й тут тебе ж не знайду. Сам вже не знаю – чи повернути, як інші люди, до щоденності, чи все ж таки й надалі блукати поміж хмар?

2. Певно напишу тобі листа. Напишу його зеленим чорнилом надії, що спогад не загине – серед хвиль життя, часу, проминання...

29.05.1985 р., Краків

1. Життя – здійснення снів, які нікому й не снились, бунт душі у лабетах тіла, у світі існування щоденного. А на кінці мета одна...

2. Кажуть, що життя як море. Але хоч море і здається всесильне, то хвиля розіб'ється об камінь, затишшя від вітру дасть стіна хати. А час проникає кожну стіну – як сонце через лід, та ще забірає з собою і нас...

21.06.1985 р., Краків

Вечір... Він викликає поетичні асоціації. Хоч би про криваві помаранчі серед осіннього небосхилу, припілені до хмар променем смеркання, яке догасає. І тільки електрони, бігши по тонкому дроті, доганяють проминаючий день...

07.07.1985 р., Дорогичин

Сильними показуються найчастіше ті, які вміють користуватися слабкістю інших.

22.07.1985 р., Більськ

1. Я не музикант, не напишу „Симфонії Тобі“, а декілька слів так мало значать...

2. Виноград пригадую, темносині його грона. М'який був у ньому гіркий – як і моя любов...

3. Вбий залізо в груди, пролій мою кров! Хай цей біль втихомирить серце...

4. Ах, полум'я шалене пам'яті моєї, не здійснених надій! Не загасить його вино з троянд, роса ранкова, ні жива вода, а тільки – може – чорна Стіксу хвиля!

5. Ууууххх...

Ніч 08/09.09.1985 р., Більськ

Вересневий сумний сад стоїть у холодній темряві. По гіллі пригненому від ваги стиглих яблук спливають водяні краплі... Чи це в безмісячній журбі плаче хмарне небо – за проминулим уже літом?

27.09.1985 р., Більськ

Людські думки крилаті як птахи, а може й навіть крилатіші. То й не дивно, що саме люди, не птахи, вигадали міф про Ікара, який відірвався від землі і полинув на небо. Але сонце, мабуть, заздрісне про місце на небесах, спалило крила Ікарові. А може це була просто заздрість людська...

02.10.1985 р., Краків

1. Радуймося! – кажуть. І ми є послухні, заповняємо сміхом пустоту душі, заглиблюємося в ілюзію... Але це не сміх,

а шелест вітру, який пересипає пісок днів...

2. А ось думка „з присвятою для ... [тут впишіть самі відповідні ініціали, або й повне ім'я та прізвище]“: Над чим я думаю задуматись пора, хто ж бо знає – може всі мої слова, це лише шум при переливанні з пустого в порожнє?..

3. Таким способом і сьогодні пролив дещо чорнила. Воно всякло в картку й буде там тривати довгі роки. Згодом може вогонь оберне в попіл картку цю, час спопелить наше тіло... Але чи душа вже буде вільною?

04.10.1985 р., Краків

Шевченко... Поезія... Слова скапують з пера, переливаються через білі береги сторінок, через тверді палітурки ювілейних видань...

– Що ж сказати хоч, поете? Чи знаєш ти хоч правду?

– Думка за один мені дороговказ, а мета моя – неосяжна!

27.10.1985 р., Краків

Думка... Де ж вона блукає шукавши нового натхнення? Може збирає пилітку з недосяжних зір, може по якомусь морі бродить ніччю, досягає берегів далеких... Ні, це ж усе злуда – не знайдеш зоряного неба у дзеркалі озера нічного... А все ж – тепле море омиває мої ноги і щось із нетрів ночі зове. Може то в мені збудилось устремління, щоб ікаровим летом злинути на небо – в нову Одісею?..

10.11.1985 р., Краків

1. Поезія... То не слова – то це, що за дверима. А поет то не письменник – то коваль, який виконує вірші. Це лише ключі до поезії – як ікони в іконостасі, що нагадують нам надреальний світ.

2. Поезії не читається – її переживається. Людина, яка нічого не пережила, не зрозуміє поезії. Таких людей, на щастя, немає.

3. Ми лише пишемо вірші. Не створюємо поезії – це вона сама примушує нас дати їй форму. Коли б не було так – ніхто не писав би віршів. І я б не писав, і ти. А так – пишемо, бо маємо надію, що хтось у важку для нього хвилину сягне по твоїй чи мій запис.

4. Ця думка винагороджує нас наше „неприставання“ до світу, в якому щодня так мало цих, хто подумає про поезію і про це, що приховане за змученим лицем поета...

Продовження буде

Юрій ГАВРИЛЮК

Towarzysko zwyciężyła Ukraina

Na ten mecz długo czekali kibice zarówno Polski, jak i Ukrainy. We środę 20 sierpnia na stadionie „Ukraina” we Lwowie starły się reprezentacje tych dwóch państw. Choć mecz miał charakter towarzyski, wywołał wiele emocji wśród fanatyków futbolu. Był bowiem próbą przed zbliżającymi się mistrzostwami Europy w 2012 roku.

We środę z samego rana na ulicach i placach Lwowa pojawiało się coraz więcej kibiców z Polski. Nie sposób ich było nie zauważyć. Od reszty tłumu wyróżniały ich biało-czerwone szaliki, finyzynie biało-czerwone kapelusze i okrzyki typowe dla tej grupy społecznej. Niejednokrotnie dochodziło do konfrontacji słownej z kibicami z żółto-niebieskimi szalikami. Przyjacielskiej konfrontacji słownej, bo o takiej może być jedynie mowa przed meczem towarzyskim, którego wynik miał wymiar jedynie symboliczny i moralny. W trakcie meczu polscy i ukraińscy kibice zostali rozdzieleni. Dla Polaków został wyznaczony sektor 10, o dziwo, tuż obok sektora 16, w którym zasiedli ukraińscy „ultras”.

Krawczenko zmienił wynik

Nie miało to jednak większego wpływu na przebieg meczu, który rozpoczął się ofensywą polskich piłkarzy. Już w pierwszych minutach meczu kilka sytuacji zaparło dech w piersiach ukraińskich kibiców. Piłka uderzona przez Ireneusza Jelenia otarła się o poprzeczkę bramki. Ukraińcom nie pozostało nic innego jak wziąć sprawę w swoje ręce. Już w 4 minucie meczu Tymoszczuk odpowiedział atakiem, ale piłka nie trafiła do bramki przeciwnika. Podobnie było z piłką wybitą przez Szewczuka, która, co prawda,

otarła się o siatkę bramki, ale z zewnętrznej strony. Choć w 43 minucie meczu Lewandowski niebezpiecznie wybił piłkę, to Piotrow skierował ją na rzut rożny. Dopiero 47 minuta meczu zdecydowała o zmianie wyniku. Po udanym uderzeniu główną Serhija Krawczenki piłka znalazła się w bramce przeciwnika.

Pierwsza połowa meczu zakończyła się wynikiem 1:0 dla Ukrainy. Wyniku nie zmieniła również druga połowa meczu, choć ta przyniosła zmiany długo oczekiwane przez kibiców. Na boisku pojawiły się dwa asy polskiego i ukraińskiego futbolu, Roger Gero i Andrij Szewczenko. Nawet te zmiany nie wpłynęły na wynik meczu.

Czarnymi końmi spotkania okazało się trzech zawodników polskiej reprezentacji. To Dariusz Dudka, Radosław Majewski oraz bramkarz Artur Boruc. Zostali oni zawiesz-

ni przez swego selekcjonera Leo Beenhakera. Powód? Libacja alkoholowa z dziennikarzami po przegranym meczu.

Ukraina nie Polska

Mecz Polska-Ukraina przebiegał w towarzyskiej atmosferze. Jak pisze ukraińska gazeta „Sportywna” pomiędzy kibicami Polski i Ukrainy zawarto ustne przymierze, które ma trwać do 2012 roku, więc nie może być mowy o jakichkolwiek bójkach pomiędzy sąsiadami. Życzliwie do polskich kibiców odnosili się również lwowscy milicjanci – dodaje Witalij Pawłyszyn w komentarzu dla „Sportywnki”. – Niektórzy z nich demonstrowali nawet dobrą znajomość języka sąsiedniego państwa, choć na wnoszenie napojów, poczynając od mineralnej wody po wódkę, tak i zgody nie wyrazili. Okowitą, jaką polscy kibice musieli zdeponować przy służbowym wejściu, można byłoby uraczyć batalion milicji.

Publika opuszczała stadion bez większego rozczarowania – dodaje „Sportywna”. – Po pierwsze, wygrała ukraińska drużyna, po drugie, gra była nie najlepszej jakości, po trzecie, doping ukraińskich kibiców nie zawiodł. „Całostadionowe” skandowanie „Sława Ukrainie!” – Bohaterom sława!” jeszcze długo będzie napominać gościom z Polski o banderowskim charakterze Lwowa i pozbawia jakichkolwiek złudzeń co do polskości tego miasta. Ukraina nie Polska, ale mecz jako towarzyski spełnił swoje kryteria...

Janusz BAKUNOWICZ
Zdjęcia autora artykułu

3 хроніки подій на Підляшші

«Говоримо по-своєму»

23 червня – 13 липня проходила журналістська частина проекту *Говоримо по-своєму!* «Бережімо мовну спадщину – формування свідомості збереження української говірки на Підляшші». У її рамках учні початкових шкіл, гімназій та одного ліцею в Гайнівці, Шершенях, Черемсі, Нурцю-Станції, Милейчицях та Вуорлі брали участь у реалізації фільмів говіркою на тему пов'язану з підляською культурно-мовною спадщиною. У першому етапі молодь записувала телевізійний матеріал у терені, у другому – монтувала його в осідку Союзу українців Підляшшя у Більську (*на фото*). Результатом праці учнів є 5-8-хвилинні фільми, записані мовою села, у якому проходила реалізація, між іншими про євреїв у Милейчицях, 1000-літню парафію в Жерчицях, німецько-радянський бій

коло Дубич Осочних, випікання хліба, короваю та інші.

Усі фільми будуть презентовані після закінчення проекту в окремих школах і селах. Можна їх буде так само дивитися у телевізійній передачі Білостоцького телебачення «Український перегляд».

Проект реалізує Товариство Спадщина Підляшшя та Союз українців Підляшшя за кошти Євросоюзу в рамках Європейського громадського фонду, та Повітового староства в Гайнівці.

Повноважений у суспільних справах

3 липня у Маршалківському управлінні в Білостоці під час зустрічі з журналістами Маршалок Підляського воєводства Ярослав Двожанський представив нового повноваженого в суспільних справах. Став ним Марко Масальський, депутат Білостоцької міської ра-

ди, голова Форуму меншин Підляшшя, директор Православного осередку милосердя «Елеос». Серед громадських проблем, якими він займеться, будуть і ті, що пов'язані з національними меншинами та їхніми відносинами з Маршалківським управлінням.

Виступ підляських колективів у Сопоті

12-13 липня у Лісовій опері в Сопоті проходили концерти найбільшого заходу українського середовища в Польщі – XIX «Фестивалю української культури». Черговий раз підляську народну культуру представляли на заході два колективи – дитячо-молодіжний ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська та фольклорна група «Родина» з Дуб'яжина.

Підляська октава культур

13-19 липня у Білостоці та понад 10-ти місцевостях воєводства (Більську, Гайнівці, Суражі, Сокулці, Ломжі ітд.) проходили концерти «Підляської октави культур – Міжнародного фестивалю музики, мистецтва і фольклору». Під час тижневого заходу презентовано музичну культуру Підляшшя та України, Білорусії, Росії, Ізраїлю і Литви. Відбулося понад 20 концертів, на яких виступило коло 20-ти виконавців. Український репертуар представляли ансамбль «Ранок» з Більська, «Родослав» із Житомира та «Станиця» з Краснодару, що на Кубані в Росії. Всі виконали українські народні пісні й танці.

«Підляська октава культур» – це був перший такого масштабу фестиваль, який відкликається до багатокультурності регіону. Зорганізував його Воєводський осередок анімації культури в Білостоці у співпраці з місцевими осередками культури.

«Ранок» у Дубичах Церковних

14-18 липня у Дубичах Церковних відбулися танцювальні майстерні ансамблю «Ранок» з Більська, поєднані з літнім відпочинком для дітей. Репетиції проводив Борис Бунь, багатолітній інструктор ансамблю з Зорі коло Рівного.

Центр культури «Гладишка»

26-27 липня проходили «Дні Кліщель». Одним із пунктів програми було врочисте відкриття осідку Міського осередку культури «Гладишка – Центр культури і традицій». Назва нав'язує до гончарських традицій Кліщель, де виробляли «гладишки» або «гладунки», тобто чорні дзбанки без вуха, яких використовували для переховування сметани. Колись Кліщелі були відомим гончарським осередком, та після Першої світової війни працювало тут понад 50 гончарів.

У нововідкритому центрі, який знаходиться при головній дорозі в будинку старої школи, буде пункт туристичної інформації, галерея різьби Славоміра Смика, гончарська майстерня, аметистова кімната та комп'ютерні й аудіовізуальні зали. Свій осідок матиме там також Товариство любителів Кліщелівської землі.

«Давні пісні – молоді голоси»

27 липня у Ваневі в гміні Соколи над Нарвою відбувся II Фестиваль народної музики «Давні пісні – молоді голоси». Був він спрямований до молодих продовжувачів фольклорної традиції народів, які проживають у Підляському воєводстві. На сцені поставлений на березі Нарви з польською, українською, білоруською та литовською музикою висту-

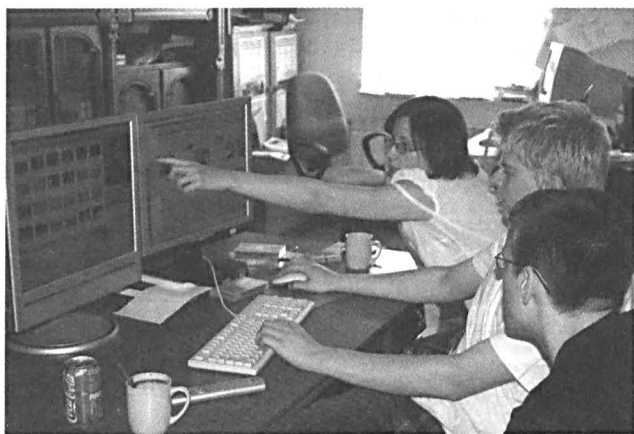

Фото Ю. Гаврилюка

пило коло 20-ти виконавчих груп. Лауреатами першого місця в категорії вокальних ансамблів стали ex aequo: тріо зі Студиводів та молодіжне тріо з Білостоку, яке виконує український репертуар. У категорії вокальних груп у супроводі інструментів перемогло тріо ансамблю «Ранок» з Більська. У категорії вокально-інструментальних колективів найкращою виявилася «Гілочка» з Черемхи.

Конкурс організували: Музичне товариство «Слопівне», Воєводський осередок анімації культури в Білостоці та Гміна Соколи.

«Що нам в душі грає...»

3 серпня у Дахах відбувся захід у рамках проекту «Що нам в душі грає – літо з традицією». Виступили на ньому – місцевий фольклорний ансамбль «Калина», українська дитячо-молодіжна група «Гілочка» з Черемхи, «Мікстура» з Кліщель, яка виконує в естрадній манері український, польський та білоруський репертуар, білоруський ансамбль «Маланка» з Більська, а також «Катринка» з Високого в Білорусі, що представляє фольклор українськомовної Каменецької землі на Берестейщині.

Колектив «Калина», який відзначав 30-ліття своєї артистичної діяльності, виступив перед місцевою публікою з інсценізацією обряду короваю, сценками з колишнього життя на селі, а також з українськими піснями.

Метою проекту, якого одним із дій був плерний концерт, є збереження колишніх традицій, пісень та передання їх молодшим поколінням. Проект обіймає також інші форми діяльності, пов'язані з активізацією мешканців Дахів. Окрім концерту – це рукодільні заняття для дітей і молоді, запис диску з інсценізацією колишнього обряду випікання короваю у виконанні ансамблю «Калина», а також видання пісенника з репертуару

ром групи.

Проект «Що нам в душі грає – літо з традицією» почався у червні і буде тривати до листопада. Реалізують його Ініціативна група села Даші та Міський осередок культури в Кліщелях у рамках програми «Дій локально VI» Польсько-американської фундації свободи, що її реалізує Академія розвитку філантропії у Польщі та Товариство самоуправ Євворегіону Біловезька пуша.

10-ліття «Малінок»

Також **3 серпня** ювілей 10-ліття існування святкував ансамбль «Малінки» з Малінік. Це єдиний колектив автентичного співу в гміні Вуорля. Він продовжує місцеві традиції, співаючи українською говіркою пісні свого села та представляючи забуті обряди, як хрестини, обжинки, весілля.

Під час концерту в Малініках виступили як ювіляри, так і запрошені гості – виконавці українських та білоруських пісень – між іншими ансамблі «Наревчанки», «Чижовляне», «Збучанки», «Незабудки» з Курашева, «Орляни» та «Жемерва» зі Студиводів.

«З сільського подвір'я»

3-10 серпня у Гмінному осередку культури в Черемсі тривали XIII Міжнародні зустрічі з народним мистецтвом «З сільського подвір'я». Це один з найкращих фолькових заходів у Польщі та єдиний того роду на Підляшші. Він об'єднує між іншими варшати «білого» співу, які повели Людмила та Сергій Вострікові з «Горини» з Рівного, рукодільні зустрічі, конкурс на регіональні страви, проєкцію фільмів про Підляшшя, а також музичні концерти.

Цього року в плері місцевого ГОК-у можна було почути фолькові ансамблі з Польщі, Білорусі, Латвії та України. З українськими піснями виступили господарі – ансамбль

«Черемшина», та «Русичі» з Білгороду-Дністровського (колишній Акерман), що в Одеській області в Україні.

Міжнародні зустрічі з народним мистецтвом організували Гмінний осередок культури та Товариство любителів народної культури в Черемсі.

Рейд підляської молоді

3-6 серпня наднав'янськими селами регіону проходив II молодіжний «Рейд Підляшшя 2008». Узали в ньому участь молоді підляшукі – 11 учнів середніх шкіл і студентів. Вони побували між іншими у скансені підляської архітектури коло села Козлики, де починали та завершували рейд, у Плесках і Войшках; відвідали різбляра Володимира Наум'юка в Канюках, а також Мирослава Степанюка в Пухлах, в осідку Товариства Спадщина Підляшшя.

«Музичні діалоги над Бугом»

9-10 серпня в амфітеатрі «Тополина» у Мельнику над Бугом відбувалися концерти XVIII «Музичних діалогів над Бугом». Цього року на заході, який починався на початку 1990-тих років як український, забракло виконавців з України. З українськими ліричними піснями виступила лише Людмила Вищенко з Мельника. Український репертуар прозвучав також у виконанні підляських колективів «Куранти» з Більська і «Новина» з Мошони Королівської.

Візд у Бещади

15-18 серпня 16-особова група мешканців гміні Чижі побувала в Бещадах, в околиці Устриків Долішніх. Візд відбувся як одна із дій проекту «Традиційна тканина – варшати над створенням регіонального туристичного продукту в регіоні Біловезької пуші». Мав він показати, як у Бещадах використовують місцеві рукодільні традиції для туристичної промоції.

Проект реалізує Товариство Спадщина Підляшшя разом з Гмінним осередком культури в Чижях та Музеєм у Більську при фінансовій підтримці Євросоюзу в рамках Європейського громадського фонду, а також Повітового староства в Гайнівці.

Спаса на Грабарці

18-19 серпня на св. Горі Грабарці відбувалися врочистості свята Преображення Господнього – Спаса. До найважливішого святилища православних у Польщі прибули тисячі прочан, головню з Білостоку, Сокулкі, Варшави, Гайнівки, Біловезі, Більська і Яблочина. Як кожного року принесли вони з собою хрести. Окрім участі в релігійних відзначеннях, які очолив Митрополит Варшавський і всієї Польщі архієпископ Сава, могли вони подивитися виставку «1938. Акція нищення православних церков на Холмщині і Південному Підляшші».

«Гілочка» на варштатах

20-22 серпня на співочих варштатах з Дубичах Церковних зустрілося коло 15 дівчат з фольклорного ансамблю «Гілочка» з Черемхи. Над манерою білого співу та новим репертуаром працював з ними Юрій Ковальчук з «Горини» в Рівному.

Майстерні білого співу

20-26 серпня у Біловезі Фундація «Оікономос» з Білостоку реалізувала проект «Регіон у пісні і розповіді. Літні варшати білого співу». У його рамках у Скансені дерев'яної архітектури руської людності Підляшшя відбувалися презентації фільмів про культурний контекст пісні та зустрічі з цікавими людьми; проходили театральні і пластичні заняття. Головною дією проекту були однак майстерні автентичного, українського та білоруського співу.

Календар 2009 року

Січень

1. Чт. Воніфатія, Іллі Муромця Печерського
2. Пт. **Передсвято Різдва Христового.**
Ігнатія Богоносця, Ігнатія Печерського
3. Сб. Юліанії, Петра митроп. Київського
4. **Нд. Анастасії, Хрисогона, Євтихія**
5. Пн. Феодула, Саторніна, Геласія
6. **Вт. Навечір'я Різдва, Євгенії, Клавдії Коляда**
7. **Ср. РІЗДВО ХРИСТОВЕ**
8. **Чт. Собор Пр. Богородиці, Євфимія, Костянтина**
9. **Пт. Ап. архидиякона Стефана, Феодора**
10. Сб. Мучеників Нікомедійських, Никанора
11. **Нд. Йосифа, Давида, Якова, Марка, Феофіла і Іоана Печ.**
12. Пн. Онисії, Ап. Тимона, Феодори
13. **Вт. Віддання празника Різдва Христового**
Меланії **Гогоготуха**
14. **Ср. ОБРІЗАННЯ ГОСПОДНЄ, Василя Великого,**
Емілії, Новий Рік
15. **Чт. Передсвято Богоявлення. Серафима Саровськ.,**
Сильвестра, Сильвестра Печерського
16. Пт. Малахії, Гордія
17. Сб. Феоктиста, Ахили Печерського
18. **Нд. Навечір'я Богоявл. Феопемпта Водяная коляда**
19. **Пн. БОГОЯВЛЕННЯ. ХРЕЩЕННЯ ГОСПОДНЄ Йордан**
20. **Вт. Собор Предтечі і Хрестителя Господнього Іоана**
21. Ср. Георгія, Григорія Печерськ., Еміліяна
22. Чт. Полієвкта, Євстратія
Проголошення незалежності Української
Народної Республіки (1918 р.)
23. Пт. Григорія, Маркіяна
24. Сб. Феодосія Великого, Михайла
25. **Нд. Сави Сербського, Євпраксії**
26. Пн. Єрмила і Стратоника, Петра
27. Вт. Ніни, Стефана
28. Ср. Павла, Іоана, Гавриїла
29. Чт. Ап. Петра, Максима, Леонілі
30. Пт. Антонія Великого, Феодосія
31. Сб. Афанасія і Кирила

Лютий

1. **Нд. Про Закхєя. Макарія Вел., Макарія Печер., Марка**
2. Пн. Євфимія Вел., Євфимія і Лаврентія Печерських
3. Вт. Максима, Євгенія, Агнії
4. Ср. Ап. Тимофія, Анастасія Перса, Анастасія Печерськ.
5. Чт. Климента, Агафангела
6. Пт. Ксенії (Оксани), Вавили, Тимофія
7. **Сб. Григорія Богослова, Володимира митр. Київського**
8. **Нд. Про митаря і фарисея. Марії, Аркадія, Іоана**
9. **Пн. Перенесення мощів Іоана Золотоустого**
10. Вт. Єфрема Сирійця, Єфрема Печерського
11. Ср. Ігнатія Богоносця, Лаврентія Печерського
12. **Чт. Трьох святих: Василя Великого,**
Григорія Богослова, Іоана Золотоустого,
Зинона Печерського
13. Пт. Кира і Іоана, Никити Печерського
14. Сб. Трифона, Петра
15. **Нд. Про блудного сина. СТРИТЕННЯ ГОСПОДНЄ**
Грумниці
16. Пн. Симеона, Анни, Азарії
17. Вт. Ісидора, Георгія, Николая
18. Ср. Агафії, Феодосія Чернігівського, Єлєцької
(Чернігівської) ікони Богородиці
19. Чт. Дорофеї, Христини, Варсонофія Великого
20. Пт. Парфенія, Луки
21. Сб. Феодора Стратилата, Захарія
22. **Нд. М'ясопусна, про Страшний Суд. Никифора**
23. **Пн. Масляна. Харлампія, Прохора Печерського**
24. Вт. Власія, Феодори
25. Ср. Мелетія, Антонія, Іверської ікони Богородиці
26. Чт. Мартиніяна, Зої, Світлани (Фотинії)
27. Пт. Рівноапостольного Кирила, учителя Слов'янського,
Авксентія, Ісаакія Печерського
28. Сб. Всіх Преп. Отців. Ап. Онисима, Пафнутія Печерськ.

Березень

1. **Нд. Сиропусна. Прощена. Памфила, Валента, Павла**
2. **Пн. Початок Великого Посту. Феодора Тирона,**
Феодора Печерського
3. Вт. Льва, Агапіта, Косми, Флавіяна
4. Ср. Архипа, Филимона, Максима
5. Чт. Льва, Агафона Печерського, Корнилія Печерського
6. Пт. Тимофія, Євстахія, Георгія, Козельчанськ. ікони БМ
7. Сб. Федора Тирона, Маврикія, Афанасія
8. **Нд. Перемоги Православ'я. Полікарпа, Олександра**
9. **Пн. Іоана Предтечі, Еразма Печерського**
10. Вт. Тарасія, архiep. Константинопольськ.
11. Ср. Мирослава, Ярослава, Радослава, Славомира
12. Чт. Прокопія, Тита Печерського
13. Пт. Василя, Протерія, Нестора
14. Сб. Євдокії, Нестора, Антоніні
15. **Нд. Григорія Палами. Феодота, Арсенія, Агафона**
16. Пн. Євтропія, Клеоніка, Василиска, Зинона
17. Вт. Герасима, Павла і Юліанії
18. Ср. Конона, Онисія, Іраїди
19. Чт. Муч. Аморецьких, Аркадія
20. Пт. Свящмуч. Херсонезьких, Павла, Еміліяна
21. Сб. Феофілакта, Феодорита, Дометія
22. **Нд. Хрестопоклонна. 40 мчч. Севастійських, Тарасія**
23. Пн. Кодрата, Кипріяна, Анастасії
24. Вт. Софронія Єрусалимського, Софронія Печерського
25. Ср. Феофана, Григорія Двоєслова, Симеона
26. Чт. Никифора, Савина, Христини
27. Пт. Венедикта, Феогноста митрополита Київського,
Князя Ростислава-Михайла
28. Сб. Агапія, Олександра, Никандра
29. **Нд. Іоана Ліствичника. Савина, Юліана, Трофима**
30. Пн. Олексія, Макарія, Марина
31. Вт. Кирила, Трофима і Євкарпія

Квітень

1. Ср. Хрисанфа і Дарії, Клавдія, Софії
2. Чт. Іоана, Сергія, Патрикія
3. Пт. Якова, Кирила, Фоми
4. **Сб. Похвала Пресвятої Богородиці. Василя, Ісаакія**
5. **Нд. Марії Єгипетської. Никона Печерського, Лідії**
6. **Пн. Передсвято Благовіщення. Артемія, Захарія Печ.**
7. **Вт. БЛАГОВІЩЕННЯ БОГОРОДИЦІ**
8. **Ср. Собор Арх. Гавриїла. Іриней, Алли, Лариси**
9. Чт. Матрони, Мануїла, Феодосія
10. Пт. Іларіона, Стефана, Євстратія Печерського
11. **Сб. Лазарьова. Марка, Кирила, Іоана, Євстафія**
12. **Нд. Вербна. ВХІД ГОСПОДНІЙ В ЄРУСАЛИМ.**
Іоана Ліствичника
13. **Пн. Великий. Іпатія, Іпатія Печерського, Аполлона**
14. **Вт. Великий. Марії Єгипетської, Геронтія Печерського**
15. **Ср. Велика. Тита, Амфіана, Полікарпа**
16. **Чт. Великий. Спомин Тайної Вечері. Микити, Феодосії**
Йосифа, Георгія, Йосифа Печерського
17. **Пт. Велика. Страстей Господа Нашого Ісуса Христа.**
Йосифа, Георгія, Йосифа Печерського
18. **Сб. Велика. Платона, Марка, Феодори**
19. **Нд. СВІТЛЕ ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ Великдень**
Євтихія, Мефодія архiep. Моравського, Єремії
20. **Пн. Світлий тиждень. Георгія, Даниїла Переяславськ.**
21. **Вт. Іверської ікони БМ. Ап. Іродіона, Руфа Печерськ.**
22. **Ср. Євсипхія, Дисана, Вадима**
23. **Чт. Терентія, Максима, Якова**
24. **Пт. Ікони БМ "Життєносне джерело"**
Антипи, Петра, Якова
25. **Сб. Василя, Афанасії**
26. **Нд. Апостола Фоми. Артемона, Крискента, Фомаїди**
27. Пн. Мартина, Антонія, Іоанна, Євстафія
28. **Вт. Радониця. Аристарха, Пуда і Трофима**
29. Ср. Леоніда, Агапії, Ірини, Галини
30. Чт. Симеона, Зосими, Адріяна

Травень

1. Пт. Іоана, Віктора, Зинона
2. Сб. Іоана, Христофора
3. **Нд. Жон Мироносиць. Гавриїла Заблудовського**
4. Пн. Януарія, Дезидерія, Євтихія
5. Вт. Феодора, Віталія, Всеволода
6. **Ср. Юрія Переможця, Олександри**
7. Чт. Сави Стратилата, Сави і Олексія Печерських
8. **Пт. Апостола і євангеліста Марка, Сильвестра, Сергія**
9. Сб. Василя, Глафіри
10. **Нд. Про розслабленого. Стефана Печ., єп. Вол.-Волин.**
11. Пн. Ап. Ясона, Кирила єп. Туровського
12. Вт. 9 мчч. у Кизиці, Мемнона, Діодора
13. **Ср. Ап. Якова Заведєєва, Максима**
14. Чт. Пр. Єремії, Макарія Митр. Київського, Тамари
15. Пт. Афанасія Великого, Бориса і Гліба князів Руських
16. Сб. Тимофія і Маври, Феодосія Печерського,
Печерських ікон Богородиці
17. **Нд. Про самарянку. Пелагії, Еразма, Сильвана**
18. Пн. Ірини, Якова
19. Вт. Іова Багатостраждального, Іова Почаївського
20. Ср. Акакія, Ніла, Зенона, Любецької ікони БМ
21. **Чт. Іоана Богослова. Арсенія і Пимена Печерських**
22. **Пт. Перенесення Мощів Св. Миколая Чудотворця.**
Ісаї, Христофора
23. **Сб. Симона Зилота. Симона Печерського, Таїсії**
24. **Нд. Рівноап. Кирила і Методія учит. Слов'янських,**
Мокія, Софронія Печерського
25. Пн. Єпифанія, Германа, Діонізія
26. Вт. Глікерії, Макарія Канівського
27. Ср. Ісидора, Микити Печерського, Максима
28. **Чт. ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЄ. Вшесте**
Пахомія Великого, Ісаї Печерського
29. Пт. Феодора Освященного, Олександра
30. Сб. Ап. Андроніка, Юнії, Стефана
31. **Нд. Отців Першого і семи Вселенських Соборів,**
Свв. мчч. Холмських і Підляських.
Феодота, Олександри, Клавдії

Червень

1. Пн. Патрикія, Корнилія, Димитрія
2. Вт. Фалалея, Олександра, Астерія
3. **Ср. Рівноапостольних Константина і Єлени**
Вододимирської ікони Богородиці
4. Чт. Василиска. Пам'ять Другого Вселенського собору
5. Пт. Михайла, Євфросинії Полоцької
6. **Сб. Троїцька. Симеона стовпника, Микити**
7. **Нд. ДЕНЬ СВЯТОЇ ТРІЙЦІ. Іоана Хрестителя,**
Ферапонта
8. **Пн. ДЕНЬ СВЯТОГО ДУХА**
Ап. Карпа і Алфея, Георгія Нового
9. Вт. Ферапонта, Ніла, Іоана, Феодори
10. Ср. Микити, Ігнатія, Євтихія
11. Чт. Феодосії, Іоана
12. Пт. Ісаакія Далматського
13. Сб. Ап. Єрма, Єрмія, Філософа
14. **Нд. Всіх Святих. Юстина, Агапіта Печерського**
15. Пн. Никифора, Іоана. Початок Петрового посту
16. Вт. Лукіліана, Клавдія, Павли
17. Ср. Марти і Марії, Митрофана, Зосими
18. Чт. Дорофея, Ігоря, кн. Чернігівського і Київського,
Костянтина митрополита Київського
19. Пт. Віссаріона, Іларіона Нового
20. Сб. Феодота (Богдана), Валерії
21. **Нд. Всіх Святих Руської землі.**
Феодора Стратилата, Єфрема
22. Пн. Кирила, Олександра, Теклі
23. Вт. Тимофія, Силуана Печ.
24. **Ср. Апп. Варфоломея і Варнави**
25. **Чт. Онуфрія Великого, Петра Афонського**
26. Пт. Акиліни, Антоніні, Анни
27. Сб. Єлисея, Мефодія, Мстислава.
28. **Нд. Собор Білоруських Святих. Пророка Амоса,**
Модеста, Августина
29. Пн. Тихона, Тигрія, Євтропія
30. Вт. Мануїла, Савела і Ісмаїла

Календар 2009 року – спеціальний додаток до Українського часопису Підляшшя «НАД БУТОМ І НАРВОЮ»
 Редакція: ul. Ogródowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77, tel. 085 730-89-29
www.nadbuhom.free.ngo.pl

Видавець: Союз українців Підляшшя, ul. Ogródowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
 tel.-fax 085 7302523 www.zup.org.pl e-mail biuro@zup.org.pl

Календар 2009 року

Листопад

1. Св. Леонтія, Іпатія і Феодула
2. Чт. Ап. Юди, Паїсія Великого
3. Пт. Мефодія Патарського, Інні
4. Сб. Юліана, Терентія, Юлія
5. Нд. Євсевія, Зінона і Зіні
6. Пн. Агрипини, Артемія, Германа
7. Вт. Різдво Іоана Хрестителя
8. Ср. Февронії, Петра і Єфросинії
9. Чт. Давида Солунського, Тихвинської ікони Богородиці
10. Пт. Сампсона, Іоанни
11. Сб. Перенесення мощей мчч. безср. Кира і Іоана
12. Нд. Свв. ап. Петра і Павла
13. Пн. Собор 12 апостолів., Софронія
14. Вт. Безсрібників Косми та Даміана
15. Ср. Покладення ризи Пресвятої Богородиці, Турковицької ікони Богородиці, Фотія митрополита Київського
16. Чт. Якинфа, Анатолія Печерського
17. Пт. Андрія Критського, Марфи
18. Сб. Афанасія Афонського, Сергія
19. Нд. Сисоя Вел., Валентина, Юліанії Гольшанської
20. Пн. Фоми з Малеї, Акакія, Євдокії
21. Вт. Прокопія
22. Ср. Панкратія, Кирила Гортинського
23. Чт. Антонія Печерського. 45 мчч. в Нікополі,
24. Пт. Рівноапостольної княгині Ольги, Євфимії
25. Сб. Прокла й Іларія, Федора й Іоана муч. Київських
26. Нд. Пам'ять Св. Отців шести Вселенських Соборів. Собор Архангела Гавриїла, Стефана
27. Пн. Ап. Акили, Юста
28. Вт. Рівноап. князя Володимира Великого, Юліті
29. Ср. Афіногена, Юлії
30. Чт. Марини (Маргарити), Святогорської ікони Богородиці
31. Пт. Еміліяна, Іоана й Памви Печерських

Серпень

1. Сб. Макрини, Серафима Саровського, Паїсія Печер.
2. Нд. Прор. Іллі, Афанасія Берестейського
3. Пн. Прор. Єзекиїля, Симеона
4. Вт. Рівноап. Марії Магдалини, Фоки
5. Ср. Почаївської ікони Божої Матері, Трофима
6. Чт. Христини, кн. Бориса і Гліба
7. Пт. Успіння праведної Анни, Олімпіяди
8. Сб. Єрмолая, Параскеви, Мойсея Угрина Печерського
9. Нд. Пантелеймона цілителя, Анфіси
10. Пн. Апп. Прохора, Мойсея чудотворця Печерського Супрасльської ікони БМ
11. Вт. Калиника, Константина, Серафими
12. Ср. Ап. Сили, Іоана Воїна, Анатолія
13. Чт. Євдокима, Юліти
14. Пт. мчч. Маккавеїв, початок Успенського посту
15. Сб. Перенесення мощей архидиякона Стефана
16. Нд. Ісаакія, Далмата, Фавста
17. Пн. 7 мчч. у Єфесі, Євдокії
18. Вт. Євсигнія, Нонни
19. Ср. ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЄ (Спаса)
20. Чт. Дометія, Пимена і Меркурія Печерських
21. Пт. Еміліяна, Григорія Печерського, Мирона
22. Сб. Ап. Матвія, Юліана, Маркіяна
23. Нд. Лаврентія, Сикста
24. Пн. Феодора і Василя Печерських, Феодора Острожського і Печерського День Незалежності України
25. Вт. Фотія, Аникити, Олександра
26. Ср. Максима, Іполіта, Іриней
27. Чт. Михея, перенесення мощей прп. Феодосія Печерського
28. Пт. УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ
29. Сб. Перенесення Нерукотворного образу, Діоміда
30. Нд. Мирона, Аліпія Печерського
31. Пн. 11-а. Флора і Лавра, Серапіона

Вересень

1. Вт. Андрія Стратилата, Тимофія
2. Ср. Прор. Самуїла, Севира, Мемнона
3. Чт. Ап. Фадея, Васси, Авраамія Печерського
4. Пт. Агафоника, Зотика, Афанасія
5. Сб. Луппа, Іриней Ліонського
6. Нд. Євтихія, Петра, Максима Горлицького
7. Пн. Ап. Варфоломея, ап. Тита
8. Вт. Адріана і Наталії
9. Ср. Пимена Вел., Кукші і Пимена Печерських
10. Чт. Іова Почаївського, Собор отців Києво-Печерських в Дальніх печерах спочиваючих, Мойсея
11. Пт. Усічення голови пророка Іоана Предтечі
12. Сб. Олександра, Іоана і Павла Нового
13. Нд. Покладення пояса Пресвятої Богородиці
14. Пн. Поч. Церковного Року, Симеона Стовпика
15. Вт. Маманта, Іоана Постника, Антонія і Феодосія Печерських
16. Ср. Анфіма, Феоктиста
17. Чт. Вавили, прор. Мойсея Боговидця
18. Пт. Афанасія Берестейського, Єлизавети, Раїси
19. Сб. Спомин чуда Архистратига Михаїла в Хонех
20. Нд. Созонта, Макарія Канівського
21. Пн. РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ Холмської і Ліснянської ікон Богородиці
22. Вт. Йоакима і Анни, Северіяна, Перенесення мощей мл. Гавриїла
23. Ср. Минодори, Митродори, Павла Печерського
24. Чт. Силуана, Феодори Олександрійської
25. Пт. Автонома, Феодора, Юліана
26. Сб. Корнилія, Кронида, Леонтія
27. Нд. ВОЗДВИЖЕННЯ ЧЕСНОГО І ЖИВОТВОРНОГО ХРЕСТА ГОСПОДНЬОГО. Ліснянської ікони БМ
28. Пн. Микити, Максима
29. Вт. Євфимії, Віктора, Людмили
30. Ср. Віри, Надії, Любові і матері їх Софії

Жовтень

1. Чт. Євменія, Аріядни
2. Пт. Трофима, кн. Ігоря Чернігівського і Київського
3. Сб. Євстафія (Остапа), Миаїла Чернігівського, Олега
4. Нд. Ап. Кодрата, Дмитрія Ростовського
5. Пн. Йони, Фоки
6. Вт. Зачаття Іоана Хрестителя, Андрія
7. Ср. Фекли, Копрія, Владислава
8. Чт. Євфросинії, Сергія Радонезького
9. Пт. Ап. і Єв. Іоана Богослова
10. Сб. Калістрата, Апп. Марка, Аристарха
11. Нд. Харитона, Собор Отців Печерських в Ближніх Печерах спочиваючих
12. Пн. Киріяка, Феофана
13. Вт. Григорія, Михаїла Першого митрополита Київського
14. Ср. ПОКРОВ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ Люблинської ікони Богородиці, Романа
15. Чт. Кипріяна, Юстини і Феоктиста
16. Пт. Діонісія Ареопажита, Іоана, Діонісія Печерського
17. Сб. Елладія, Онисима і Аммона Печерських, Вероніки
18. Нд. Харитини, Даміана, Єремії і Матвія Печерського
19. Пн. Ап. Фоми, Іоана
20. Вт. Сергія і Ваха, Юліана, Сергія Печерського Красностокської ікони Богородиці
21. Ср. Пелагії, Таїсії, Досифея
22. Чт. Ап. Якова Алфесового, Авраама
23. Пт. Євлампа, Собор Волинських святих
24. Сб. Ап. Филипа, Феофана, Феофана Печерськ., Зінаїди
25. Нд. Пам'ять Отців Сьомого Вселенського Собору. Прова, Косми, Мартина
26. Пн. Іверської ікони БМ, Карпа, Веніаміна Печерського
27. Вт. Назарія, Параскеви Сербської, Миколи Святоші Печерського
28. Ср. Євфимія Нового, Лукіяна Печерського
29. Чт. Лонгіна Сотника, Лонгіна Печерського
30. Пт. Прор. Осії, Андрія Критського
31. Сб. Ап. і єв. Луки, Марина, Юліана

Листопад

1. Нд. Йоїля, Іоана Рильського
2. Пн. Артемія
3. Вт. Іларіона Великого
4. Ср. Рівноап. Аверкія, Казанської ікони Богородиці
5. Чт. Ап. Якова брата Господнього, Ігнатія
6. Пт. Ікони БМ „Всіх Скорбящих Радость” Арефи, Сисоя і Феофила Печерських
7. Сб. Дмитрівська. Маркіяна і Мартирія, Мартирія Печ.
8. Нд. Дмитрія Солунського, Луппа, Феофила Печерського
9. Пн. Нестора Солунського, Нестора Літописця Печерського
10. Вт. Іова Почаївського. Параскеви-П'ятниці, Терентія,
11. Ср. Анастасії, Аврамія, Клавдія
12. Чт. Зиновія, Зиновії, Маркіяна, Анастасії
13. Пт. Ап. Стахія, Спиридона і Нікодима Печерських
14. Сб. Безсрібників і чудотворців Косми і Даміана
15. Нд. Акиндина, Пігасія, Маркіяна
16. Пн. Акепсима і Йосифа
17. Вт. Йоанікія Великого, Никандра
18. Ср. Галактіона і Єпистимії
19. Чт. Павла Константинопольського, Луки Печерського
20. Пт. Мчч. у Мелітині: Іерона, Ісихія, Валерія
21. Сб. Собор Архистратига Михаїла
22. Нд. Онисифора, Матрони, Онисифора Печерського
23. Пн. Ап. Родіона, Ореста
24. Вт. Мина, Віктора, Феодора
25. Ср. Ахії, Іоана Милостивого
26. Чт. Іоана Золотоустого, Антоніна
27. Пт. Ап. Филипа
28. Сб. Гурія, Самона, Паїсія Величковського Початок Різдвяного посту (Пилипівки)
29. Нд. Ап. і єв. Матвія, Фулвіана
30. Пн. Григорія Чудотворця, Лазаря

Грудень

1. Вт. Платона, Романа і Варула
2. Ср. Авдія, Варлаама, Варлаама Печерського
3. Чт. Григорія Декаполіта, Прокла, Діодора
4. Пт. ВВЕДЕННЯ В ХРАМ БОГОРОДИЦІ
5. Сб. Апп. Филимона і Архипа, Ярополка-Петра князя Володимиро-Волинського
6. Нд. Амфілохія, Олександра Невського, Архімандрита Григорія (Перадзе)
7. Пн. Катерини, Меркурія, Меркурія Печерського
8. Вт. Климента, Петра
9. Ср. Аліпія Стовпника, Якова
10. Чт. Якова, Всеволода, Романа
11. Пт. Стефана Нового, Іринарха
12. Сб. Парамона, Філумена, Акакія, Авіва Нектарія Печерського
13. Нд. Ап. Андрія Первозваного, Фрументія
14. Пн. Наума, Філарета, Ананії
15. Вт. Авакума, Афанасія Печерського
16. Ср. Софонії, Сави, Феодула
17. Чт. Великомучениці Варвари, Юліанії, Іоана
18. Пт. Сави Освященого, Анастасія, Каріона
19. Сб. Миколая Чудотворця Мир Ликійських
20. Нд. Амвросія, Іоана Печерського
21. Пн. Потапія, ап. Сосфена
22. Вт. Анни, Софронія, Стефана
23. Ср. Мина, Єрмогена і Євграфа
24. Чт. Даниїла Стовпника, Никона Печерського
25. Пт. Спиридона, Олександра
26. Сб. Євстратія, Авксентія, Євгенія, Мардарія Печерськ.
27. Нд. Фирса, Левкія і Калиника
28. Пн. Єлевферія, Собор Кримських святих
29. Вт. Прор. Аггея, Марина, Феофанії
30. Ср. Пророка Даниїла і трьох юнаків
31. Чт. Севастіяна, Зої, Модеста

Календар 2009 року – спеціальний додаток до Українського часопису Підляшшя «НАД БУГОМ І НАРВОЮ»
 Редакція: ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77, tel. 085 730-89-29
www.nadbuhom.free.ngo.pl

Видавець: Союз українців Підляшшя, ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
 tel.-fax 085 7302523 www.zup.org.pl e-mail biuro@zup.org.pl